FLACĂRA

LITERARĂ • ARTISTICĂ • SOCIALĂ

„Flacăra de azi se închină în fața Flacărei de ieri, pentru Flacăra dintotdeauna".

ACUM 7 DECENII

La 20 octombrie 1911, acum șapte decenii, a apărut la București primul număr al revistei *Flacăra*, avînd subtitlul *literară, artistică, socială*, redacția și administrația în Capitală, str. Parfumului nr. 3, tipărită în atelierele Socec. Pe coperta exterioară a primului număr se afla fotografia lui B. Șt. Delavrancea, iar sumarul anunța colaborarea lui G. Coșbuc cu *Poetul* („Sînt suflet în sufletul neamului meu / Și-i cînt bucuria și-amarul"), a lui Șt.O. Iosif, cu poezia *Toamna* („Se-ntoarce iarna iar / Cu aiureli de vînt pe la ferești. / Tu, suflet plin de chinuri și-ndoieli, / Te-nviorezi cu tristele-ți povești"), a lui D. Anghel, M. Sadoveanu, Ion Scurtu și P. Locusteanu. Pe pagina interioară figura ca director al revistei C. Banu, care semna pe ultima pagină *Un cuvînt... ce putea lipsi*. Articolul de fond, *Un vis*, aparținînd lui I.G. Duca, începea astfel: „La noi apariția unei reviste literare și artistice este un act politic în cel mai înalt înțeles al cuvîntului. Această credință nu-mi izvorăște din plăcerea morbidă de a formula un nou paradox, ci din convingerea adîncă pe care o am că menirea neamului nostru este o menire culturală". Viitorul ministru al instrucțiunii, ca și Spiru C. Haret, sprijinitor al *Sămănătorului* înființat de G. Coșbuc și Al. Vlahuță și condus de N. Iorga, Șt. O. Iosif și M. Sadoveanu, își încheia articolul cu următoarele cuvinte: „Un popor nu poate rîvni către un ideal mai curat și mai înalt, iar cei ce în întunericul vremurilor mici de astăzi se gîndesc să aprindă cîte o *flacără* lucrează la gloria adevărată și eternă a acestui neam, și lor li se cuvine, întreagă, slava și recunoștința noastră". C. Banu informa că revista *Flacăra* se tipărea în 35.000 de exemplare, fiind una dintre cele mai răspîndite și mai citite reviste din țară: o adevărată performanță pentru acele vremuri, cînd sute de reviste apăreau și dispăreau după cîteva numere. Directorul era convins că, într-o zi, ne va fi dat să vedem „marea minune" a trezirii la „viața întreagă și creatoare a acelei mari mulțimi care, de veacuri, stă aplecată deasupra brazdelor pămîntului, primindu-și din contactul cu el seva ce nu a lăsat-o să piară. Și recolta va fi bogată, dacă sămănătorii vor fi prevăzători". Dintre acești „sămănători", afirma Banu, printre cei dintîi „sînt scriitorii noștri, în scrisul cărora vibrează simțirea neamului, cu toate durerile și speranțele noastre". Colaboratorii *Flacării* sînt, într-adevăr, scriitori de diverse orientări, pe care i-am citat în volumul *Presa literară românească*, 1978, vol. II, p. 200. În *Reviste și curente în evoluția literaturii române*, Editura didactică și pedagogică, 1978, p. 154–155, am caracterizat *Noua revistă română* a lui C. Rădulescu-Motru și *Flacăra* lui C. Banu drept reviste eclectice, ultima vehiculînd idei liberale în sensul bun al cuvîntului. *Flacăra* n-a fost un organ al partidului liberal, subvenționat de acest partid, ca în cazul *Vieții românești*. În articolul *După un an* se afirmă categoric: „Vrem să fim un organ unde să se întîlnească tot ce este preocupare de arte, de frumos și de bine moral în sufletul oamenilor superiori ai neamului nostru... să se creeze și să se dezvolte o conștiință națională unitară prin impulsul artelor și sub imperiul celei mai desăvîrșite unități" (p. 410).

Menționăm cîțiva dintre colaboratorii revistei *Flacăra* (11 octombrie 1911–13 noiembrie 1916; 10 decembrie 1921 – 15 aprilie 1922 și 19 mai 1922 – iunie 1923): G. Bacovia, Demostene Botez, M. Sadoveanu, Aron Cotruș, M. Cruceanu, Octavian Goga, Al. Macedonski, I. Minulescu, Ion Agârbiceanu, Al. Brătescu–Voinești, Gala Galaction, N. Iorga, Eugen Lovinescu (cu *revizuiri critice*), Liviu Rebreanu, Ion Pillat, Adrian Maniu, Duiliu Zamfirescu, T. Vianu, V. Voiculescu și alții.

I. HANGIU

FLACĂRA

LITERARĂ • ARTISTICĂ • SOCIALĂ

„Flacăra de azi se închină în fața Flacărei de ieri, pentru Flacăra dintotdeauna".

Cine strică gustul publicului

„Săntem obișnuiți — spune Goethe prin gura lui Faust — ca oamenii să insulte ceea ce nu pricep, ca ei să mârâie împotriva binelui și a frumosului care adeseori le este greu de suferit: Wir sind gewohnt, dass die Menschen verhöhnen, / Was sie nicht verstehen, / Dass sie vor dem Guten und Schönen, / Das ihnen oft beschwerlicht ist, murren...

E, desigur, un adevăr etern care iese la lumină în lucrurile cele mari ca și în cele mici și pe care țin să-l reamintesc acelora pe cari succesul revistei noastre pare a fi început să-i tulbure.

Mai deunăzi, o revistă, ce se zice conservatoare ne acuză de politicianism liberal, acum o revistă ce se zice socialistă nu se mulțumește numai cu atât ci ne mai aduce și învinuirea că la noi **„direcția e în genere absentă"** și că servim **„minunat stricarea gustului public"** Iată-ne din nou obligați să dăm citeva lămuriri. Ce se înțelege oare prin „direcție prezentă"? Reprezentarea unei anume direcții artistice, adoptarea unui anume criteriu, în afară de acela al talentului?"

(C. Banu)

Poșta redacției

O dată pentru totdeauna: Spațiul neîngăduindu-ne să avem această rubrică, rugăm pe d-nii autori cari binevoiesc să ne trimeată producțiunile lor spre publicare să-și caute răspunsul în chiar corpul revistei. Pe acei cari nu și-l vor găsi, îi rugăm să nu considere aceasta ca o rea apreciere din parte-ne, ci ca o necesitate provenită fie din lipsa de spațiu, fie din angajamente anterioare."

„În numărul de față își începe colaborarea la **Flacăra** unul din puținii noștri poeți adevărați și care este în acelaș timp un mare nedreptățit al vremii în care trăiește: **d-l Alexandru Macedonsky.**

Imn lui Satan este o bucată plină de vigoare care arată că puterea poetului care a cântat cu-atât avânt de artă înaltă Noaptea de Mai, este încă departe de a se istovi. **Flacăra** se simte fericită că va putea oferi de acum înainte cititorilor ei numeroși și bucăți cari să oglindească străluciri din talentul d-lui Al. Macedonsky."...

„Solicitudinea pe care oficialitatea — indiferent de persoanele cari o reprezintă — o arată literaților poate aduce vre-un bine sau vre-un prejudiciu literaturei? Producțiunea literară a unei țări poate fi influențată de solicitudinea pe care Statul o arată scriitorilor?

Iată o anchetă interesantă pe care *„Flacăra"* își propune s'o facă. Chiar în numărul nostru viitor vom publica un senzațional document pe baza căruia ancheta noastră se va putea desfășura în toată amploarea ce-o comportă chestiunea" (La ancheta *Statul și literatura* au răspuns: C.C. Arion, ministrul instrucției publice, N. Iorga, M. Sadoveanu, Take Ionescu, Octavian Goga, D. Anghel, Pompiliu Eliade, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuță ș.a. — n.n.).

„Numeroasele lucrări, în versuri și în proză, pe care le-am primit spre publicare ne întăresc și mai mult în credința că întreprinderea noastră e și utilă și oportună. Sânt, într'adevăr, printre cei care vor să ne onoreze cu colaborarea lor unele talente reale, cărora nu le lipsește decât consacrarea marelui public.

Ne vom face o datorie de a publica treptat aceste lucrări, care ne dau dreptul să hrănim cele mai frumoase speranțe pentru propășirea noastră literară".

„Rugăm să nu ni se mai trimită manuscrise însoțite de mărci pentru restituirea acelor manuscrise în caz de nepublicare.

Manuscrisele nepublicate se distrug, — am anunțat de la început aceasta și o repetăm. Credem că prin aceasta facem un adevărat serviciu chiar autorilor lor."

Un insemnat eveniment literar

De vorbă cu George Coşbuc

Azi îl vizitez pentru a zecea oară pe Coşbuc în săptămîna aceasta.

— Vrei poezia pentru *Flacăra?*

— Da.

— Nu e gata. Sunt foarte ocupat. Trebue s'o mai revăd. **Mâine ţi-o dau.** Şi se uită drept în ochii mei, jumătate zâmbind şiret, jumătate, par'că preocupat. Deschide un saltar.

— Uite, — zice scoţând un teanc mare de hârtii scrise cu creionul. (Coşbuc scrie numai cu creionul). Am pus-o deasupra. O mai citesc odată şi ţi-o dau.

Apoi vânturând teancul de hârtii: Am mai mult decât un volum aici... Tot este inedit... Când am o inspiraţie, o aştern pe hîrtie, şi-apoi o pun în saltar. Şi-aşà, adunând mereu, am strâns un maldăr.

— De ce nu le publicaţi în volum?

— Trebue să le revăd. Şi n'am vreme!

Zâmbesc. Poetul mă întreabă: De ce zâmbeşti? Am înţeles. Te miri că „leneşul" se plânge că n'are vreme.

Vreau să protestez.

— Nu mai protesta. Nu ştiu eu? Lumea zice că sunt leneş. Şi-are dreptate. N'am mai scos de atâta vreme nici un volum!

—Dar asta e lenea librarilor şi a editorilor.

— Ba nu, ba nu! E lenea mea! Ia să vezi acum cât de leneş sunt eu. Şi deschide încă un saltar.

— Uite, vezi! Aici e toată lenea mea!

— Ce este asta? întreb eu nerăbdător, văzând câteva caete, scrise toate cu creionul.

— Aici e *Divina Comedie* a lui Dante. Şi aici *Odysseea* lui Homer, — traduse în întregime de mine.

— Gata?

— Gata! Mai am puţin de revăzut. *Divina Comedie* o isprăvisem de acum patru ani. Acum m'am apucat s'o revizuiesc. Şi-am schimbat-o aproape toată.

— Şi o să le publicaţi?

— Da. Anul ce vine. Amândouă odată.

— Dar aceasta are să fie un eveniment literar de-o însemnătate rară.

— Are să fie o dovadă interesantă despre modul cum ştiu eu să... lenevesc! — încheie râzând marele poet" *(P.L.) (Flacăra, nr. 8, 10 decembrie 1911)*

Tăbliţele unui ursuz

● Amicul meu X este incontestabil un om bun. Ce folos însă că nu este şi „băiat bun"

● Nu oricine e vrednic de rolul bărbătesc de a inspira ură şi vrăjmăşie.

● Despre parvenitul de azi nu vorbeşte nimeni cu mai multă răutate decît parvenitul de ieri.

● Ura parveniţilor vechi împotriva celor noi este cea mai cruntă.

● Cunosc două feluri de publicişti: unii care scriu fără să iscălească; alţii cari iscălesc fără să scrie.
Dacă ar fi să aleg, mi-ar plăcea să fac parte din categoria a doua. Ei nu cunosc durerile scrisului, sânt scutiţi de chinul neîncrederii în sine, semnează **en toutes lettres,** pentru ca nu cumva să fie vre-o confuzie şi să se fălească vre-un omonim cu munca celuilalt. Ei au şi altă şansă. Nu pe ei, un Fouché, fie el cât de diabolic, de rafinat, ar putea vre-o dată să-i trimeată la spânzurătoare pentru trei rânduri scrise de dînşii..."
(Alcest)

„Publicându-se lista completă a premiilor acordate de Academie, constatăm că d-l Păltânea a fost premiat pentru traducerea satirelor lui Horaţiu, iar nu pentru comediile lui Plaut, cum se zvonise în primul moment. Se poate spune, dar, că, în împrejurarea de faţă, Academia şi-a plătit luxul unei satire.

Şi cum ar putea dovedi lipsa oricărui sentiment de cuviinţă că Academia bine a procedat, refuzând să premieze pe d-nii Ion Gorun, H. Lecca, D. Anghel, Caton Theodorian etc. şi premiând pe d-l Păltânea?"

Vorbe, vorbe, vorbe

● După ce apune soarele, rămîne destulă glorie şi felinarelor.

● Soarele şi omul de geniu răsar frumos, plictisesc cât strălucesc şi interesează în amurg.

● Ne folosesc mai mult defectele decât calităţile prietenilor noştri.

● De la mândrie pînă la îngîmfare nu e decît un pas. Dar este numai o jumătate de pas de la modestie pînă la umilinţă.

● Şi fluviile cele mai furtunoase au cîte un colţ tăinuit, umbrit de sălcii unde apele lor sînt liniştite şi pot să oglindească, o clipă, seninul cerului! **(Victor Eftimiu)**

FLACĂRA

„Flacăra de azi se închină în fața Flacărei de ieri, pentru Flacăra dintotdeauna".

LITERARĂ • ARTISTICĂ • SOCIALĂ

Notele săptămânii

Prima victimă a aviației românești: Vlaicu

Am spus că loc. Caranda este prima victimă a aviației în România. Am greșit. Adevărata prima victimă este un viu, nu un mort: d-l Aurel Vlaicu. (...)

Pentru Aurel Vlaicu a fost o nefericire geniul cu care natura l-a înzestrat. Dacă n-ar fi avut nici un talent, dacă n-ar fi realizat nici o operă în stare să stârnească ura incapabililor, dacă ar fi fost un simplu samsar de aeroplane sau chiar un mare inventator fără aparat, desigur Vlaicu ar fi trăit foarte bine în țara românească. Atunci s-ar fi găsit oameni care să-i deschidă pungile, generoși, inițiatori care să-i organizeze banchete la cari verva lor neoratorică să se poată desfășura în toată desfrânarea lipsei de talent, și miniștri cari să le ofere slujbe însemnate.

Dar așa, bietul Vlaicu nu e bun de nimic în țara lui.

— Ce-a făcut el ca să merite să moară de foame în această țară în care leneșii și proștii suferă de obezitate și mor de indigestie? Nimic: un fleac de aeroplan.

— Dacă mi-ați da voie cinci minute, — se amestecă un aviator ale cărei cunoștințe aviatice nu-i slujesc decât să trăiască foarte bine pe pământ, — vă voi demonstra cu date științifice că aparatul lui Vlaicu nici nu e aeroplan... Am scris chiar o broșură în această privință... De altfel, Aurel Vlaicu nici nu e inginer, mi-a spus-o un țăran din satul lui, — și doar ăla o fi știind... Or, dacă nu e inginer, nu poate întocmi o lucrare technică... Iar dacă aeroplanul lui nu e o lucrare științifică, nu poate sbura... V-o spui eu, asta, d-lor, care sunt aviator de meserie, care trăesc din pâinea asta... Vedeți și eu am inventat un aparat... Dar aparatul meu e cu totul altfel... Aparatul meu se deosebește de toate celelalte, este atât de original încât nici nu poate sbura... Dar nu face nimic... Atâta a mai rămas să-i descoper secretul de-a sbura... Încolo e gata... Dar când o sbura aparatul meu, atunci nu-l dau nici pe o sută de Vlaicu și Blériot; fiindcă aparatul meu e construit după date științifice riguroase, nu după fantazia unui mocan care nici măcar nu știe franțuzește...

— Dar mi se pare că Vlaicu e sărac, — îngână timid unul.

— Ce sărac? Ăștia storc parale și din piatră seacă... Mie-mi spui!... Înoată în bani, domnule!... Să vedeți ce-am aflat eu de la un prieten al meu care este însurat cu nepoata lui Coriolan Popescu, născut în Ardeal... Dacă n'o ști el care, oricum, cunoaște acum bine Ardealul, cine-o să știe...

*

Și-acum fiindcă am văzut cum îl judecă unii din compatrioții noștri pe Vlaicu, să ascultăm și ce spune presa streină despre succesul lui de la Viena.

Renumitul inginer Wels, celebrul prin scrierile sale științifice, i-a spus textual ingeniosului inventator și pilot: „Pentru noi care ne ocupăm științificește cu problema navigațiunei aeriene, ascensiunile d-tale au avut importanța unei demonstrări savante. La expoziție, în „Rotunde", am analizat amănunțit aparatul. Aci mi-ai arătat care este valoarea practică a principiului din care ai pornit și sistemul cum l-ai realizat în monoplanul d-tale. Cercurile mici ce ai făcut Joi ținând piept cu vântul furios, și aterisarea de eri, Sâmbătă, a fost cea mai eclatantă ilustrare a teoriei d-tale; aceiași a fost și teoria mea, și dacă n-am avut norocul de a o putea pune în practică, sunt recunoscător cerului că mi-a procurat mângâerea de a o vedea realizată și strălucit dovedită de d-ta. Ești tânăr, Dumnezeu să-ți dea putere ca să duci la triumf ideea".

În ziarul **Die Zeit,** un inginer german scrie: „Românul din Transilvania Aurel Vlaicu este unicul care se prezintă cu un tip absolut neobicinuit, care însă de mult e dorit și proectat, anume un aparat cu punctul de gravitațiune concentrat din jos. Principiul acesta are să fie adevărata dezlegare a problemei de a sbura fără pericol, cu siguranță absolută. În cele mai bune sisteme de aeroplane ce cunoaștem, punctul de gravitațiune e cât se poate de aproape de aripi, ba chiar între ele, cu scop de a evita oscilarea aparatului, care pare cumplită ca moartea. Monoplanul lui Vlaicu sboară foarte bine și ia cu mare ușurință virajul; el face cercuri mici mai frumos decât Garros pe mașina sa periculoasă de sistem Blériot și rezistă ușor curentului. Se va dovedi oare acum că sistemul lui Vlaicu este sistemul viitorului?" **(CRONICARUL DÎMBOVIȚEI)**

trecută cu piciorul?! Iar capătul Podului Caliței-nimic altceva decît arteră principală — un maidan?!

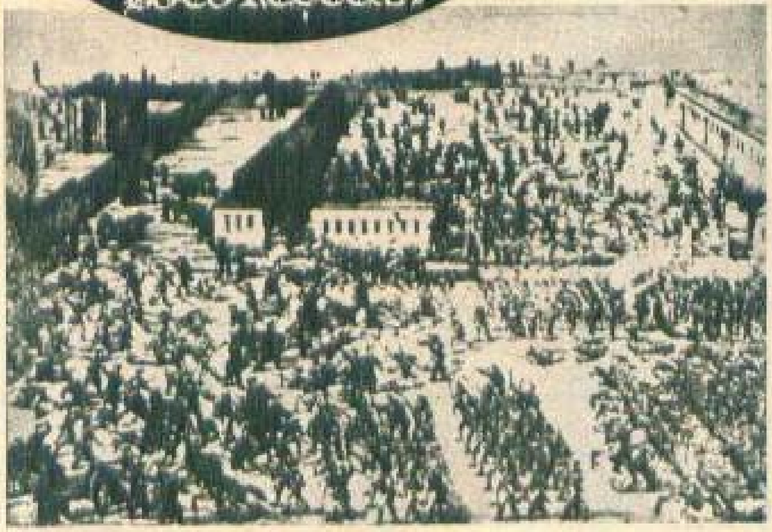

1848 — EROII DE PE DEALUL SPIRII

A rămas consemnată în istorie ziua de 13 septembrie 1848, cînd pompierii din București, comandați de locotenentul Pavel Zăgănescu, au opus rezistență trupelor otomane intrate în Capitală („Baia de sînge de la București" — cum a denumit-o mai tîrziu Karl Marx). Corespondenții ziarelor anunțau pierderile: „Din partea românilor 46 de persoane și 400—500 din partea turcilor". Ele au fost însă mult mai mari. Turcii au tras atunci cu tunurile și au asediat vechea cazarmă din Dealul Spirii „unde au rezistat pînă la unu cei 170 de pompieri aflați acolo". O jumătate de veac mai tîrziu — la 13 septembrie 1901 — a fost înălțat pe Dealul Spirii un monument comemorativ al acestui episod eroic din revoluția de la 1848, „o revoluție izvorîtă din acel duh al comunismului" — cum o numea Fuad Efendi (comandantul trupelor turcești) în proclamația dată la București în acele zile.

1854 — ÎNTÎIA „ILUSTRATĂ"

Cum arăta orașul București la jumătatea secolului trecut? Răspunsul, cam fantezist, ni-l dă revista engleză „The London New", din 7 ianuarie 1854, care publică pe prima pagină cea dintîi „ilustrată" a metropolei noastre — un desen reprezentînd cîteva case de lemn, pe malul Dîmboviței (cam în locul unde începe Calea Rahovei de azi). Din textul explicativ al desenului extragem: „Capitala Valahiei este situată într-o vale bogată, pe malul răsăritean al Dîmboviței. Are o suprafață destul de mare: 4 mile nord-sud și 3 mile est-vest. Are construcții mici, străzi nepavate cu piatră, ci cu trunchiuri de copaci puse de-a curmezișul (este vorba de vestitele poduri de lemn ale vremii). Palatele boierilor sînt construite din piatră și arată frumoase în comparație cu cocioabele din jur. Orașul are multe cafenele și săli de biliard și de joc...".

Fantezia descrierii se vede mai ales din desen. Așa să fi fost pe atunci Dîmbovița? O gîrlă care putea fi

1856 — PRIMELE PANORAMICE

În perioada cînd Capitala s-a aflat sub ocupația trupelor austriece (1854—1856), un fotograf amator vienez — V. Ludwig Angerer — a trecut cu „ochiul său magic" (aparatul dagherotip, de curînd inventat) pe ulițele și pe acoperișurile imobilelor din urbe, realizînd cele dintîi vederi panoramice cunoscute. Douăzeci și opt dintre aceste fotografii s-au păstrat și se află acum în tezaurul de rarități al Bibliotecii Academiei Române. Deși majoritatea imaginilor despre care este vorba au fost făcute numai în centrul orașului, ele par astăzi luate de la periferie. Reproducem una dintre „panoramice": vedere luată de pe acoperișul Teatrului Național, spre strada Cîmpineanu, deci spre actualul bloc—turn de lîngă Sala Palatului. În prim plan se văd casele care sînt, mai toate, cu acoperișuri de șindrilă. În fund, în stînga — oglinda apei lacului din Cișmigiu. Și mai departe, dincolo de lac, sînt grădinile care pe atunci se întindeau pînă la moșia Belvedere (cartierul Regiei, de mai tîrziu).

Un mare magazin universal poate fi și promotor de nouă concepție comercială, ceea ce magazinul Bucur Obor chiar este. Înseși dimensiunile lui au permis statornicirea unor condiții de prezentare a mărfurilor și a unor fluxuri de circulație a cumpărăturilor optime din toate punctele de vedere. Pe o suprafață comercială de 32 000 mp, magazinul oferă vizitatorilor săi un sortiment complet de produse, bunuri de larg consum sau de uz îndelungat, de la mercerie la mobilă, alimentare sau nealimentare, întregindu-și profilul original prin restaurant, braserie, bar și cofetărie cu laborator propriu, în care cumpărătorii află un agreabil loc de popas.

Cu alte cuvinte, un raid prin marele magazin se constituie firesc într-o călătorie rotundă, cu început și sfîrșit, marcată profund de dorința de a fi oricînd reluată de la capăt.

Acestea ar fi avantajele pe care le putem deduce printr-un prim tur de orizont. În fapt, atuurile grupate sub emblema Bucur Obor sînt mult mai numeroase. Este suficient să ne aruncăm privirea asupra unui plan al municipiului București pentru a ne da seama că magazinul a fost implantat chiar în inima Capitalei, la întretăierea unor mari artere de circulație citadină, străbătute de multiple mijloace de transport, într-o zonă dens construită și generos dimensionată din punct de vedere urbanistic. Mai mult, amplasamentul magazinului universal Bucur Obor coincide cu unul dintre vadurile tradiționale ale comerțului bucureștean, în imediata lui vecinătate situîndu-se marea Piață Obor și halele cu același nume, construite pe locul rezervat din vechime celebrului Tîrg al Moșilor.

Ar fi multe de sus, apoi, despre modul ingenios în care au fost dispuse în spațiu diversele raioane ale magazinului, încît peregrinarea de la unul la altul include și treceri firești, așteptate, dar și necesare elemente de surpriză. Și dacă ne referim la un singur raion, de pildă la raionul de mobilă, nu putem ocoli faptul că dispune de

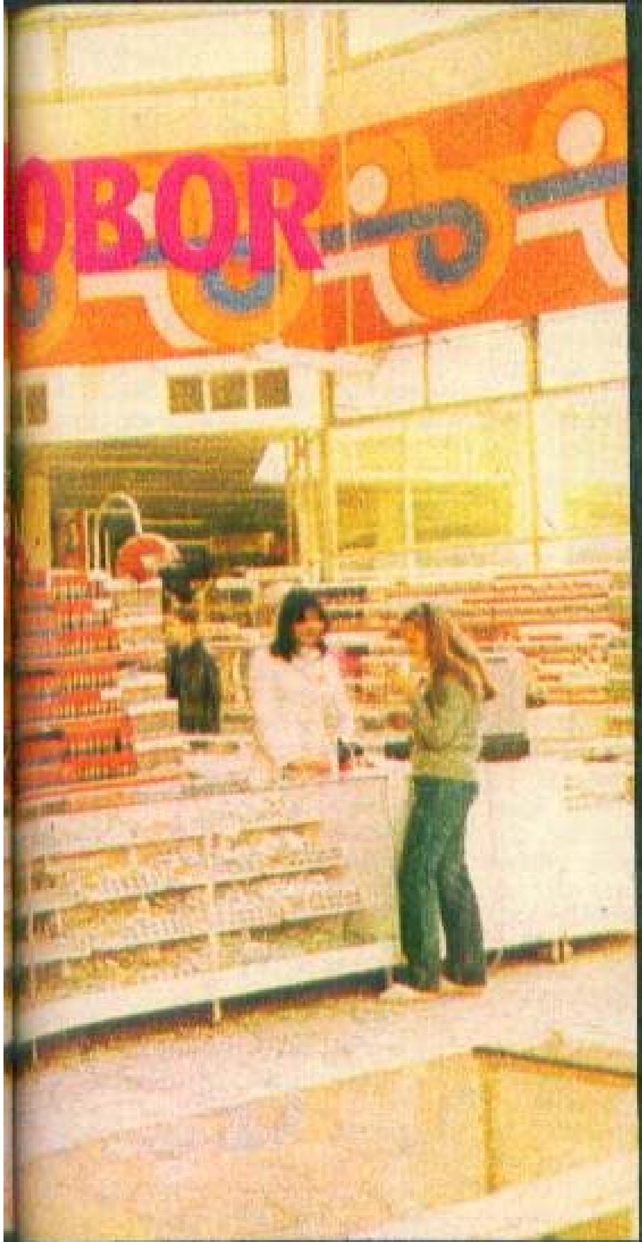

un spațiu fără echivalent în comerțul bucureștean și al țării întregi.

Ansamblul magazinului este aprovizionat cu marfă, în proporție de 70 la sută, prin relații directe cu producătorii, ceea ce, evident, asigură ritmicitatea activității comerciale și posibilitatea satisfacerii optime a dorințelor cumpărătorilor. La rîndul lor, schimburile periodice de mărfuri cu mari magazine universale din țările socialiste reprezintă un capitol distinct în activitatea de zi cu zi de la Bucur Obor, firesc apreciată de cumpărători. Iar cifrele capabile să ne contureze volumul acestei activități sînt revelatoare: la Bucur Obor se vînd zilnic mărfuri în valoare de 3,5 milioane lei, vînzarea anuală ridicîndu-se la 1,2 miliarde lei.

Omul sfințește locul este un proverb ce se potrivește cum nu se poate mai bine și marelui magazin universal Bucur Obor. Și este vorba despre nu mai puțin decît 1500 oameni, cei mai mulți dintre ei fiind vînzători, adică întreținînd relația directă cu cei care trec pragurile magazinului. Media lor de vîrstă nu depășește 22 de ani, tinerețea fiind prin ea însăși o premisă a unei perfecțiuni posibile. Și aspirația spre perfecțiune, aici, e mai mult decît un simplu cuvînt: mai mult decît jumătatea personalului muncitor al marelui magazin urmează cursuri la școli serale sau fără frecvență. Periodic, magazinul își reciclează personalul prin cursuri de calificare și perfecționare profesională. În sfîrșit, 15 vînzători și gestionari de la Bucur Obor sînt studenți la Academia de studii economice și nu încape nici o îndoială asupra faptului că, în activitatea lor viitoare, experiența acumulată aici va juca un rol decisiv.

Într-adevăr, un mare magazin universal poate fi și promotor de nouă concepție comercială, întrutotul adecvată ritmurilor și aspirațiilor timpului nostru, ceea ce magazinul universal Bucur Obor chiar este.

P. MIHAI

BUCUROBOR

SÎNT ACTUALE LEACURILE „BĂBEŞTI"?

În condica Visteriei Moldovei, Iacob Ischia, Sărdar, trecea la let 1825, mai 26, hrisovul Domnesc emis în urmă cu trei săptămîni de către „Io Ioan Sturza V. Vod"., prin care se înfiinţa o „spiţărie" la Piatra Neamţ. Ea avea să devină după un secol celebrul *Laborator şi Farmacia Vorel*.

Exagerînd uneori prin reclame fără acoperire, făcute unor produse farmaceutice proprii sortite să vindece boli ce nici azi nu şi-au găsit în totalitate remediul (chelia, obezitatea etc.), *Farmacia Vorel* are meritul de a ţine treaz interesul pentru medicamente bazate în principal pe plante medicinale, de a susţine o activă campanie împotriva fumatului şi de a face o trainică educaţie sanitară şi patriotică în rîndurile poporului.

Unul din aceşti îndrumători este şi autorul „Ultimelor sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară", poetul medic V. Voiculescu, care în cartea sa „Toate leacurile la îndemînă", scria în 1935 despre „mînuirea buruienilor şi florilor de leac, cum şi cînd trebuiesc folosite... Aceste buruieni de leac apreciate din moşi—strămoşi, ne vin ca o zestre a trecutului, care nu e bine să fie lepădată, înainte de a fi înlocuită cu ceva mai bun. Multe medicamente din farmacie sînt scoase din plante. Dacă sătenii ar deprinde să le cultive, ori să le strîngă din sălbăticiunile codrilor şi ale cîmpului, ei ar putea face un frumos negoţ vînzîndu-le farmaciştilor. Ţara ar scăpa de un bir pe care-l dă acum străinătăţii, de unde aducem pînă şi florile de tei cu care alinăm tusea".

Transmise aşa cum au fost „apucate din moşi-strămoşi", cunoştinţele despre puterile neştiute ce zac în plantele medicinale, miere, ape minerale şi termale, nămoluri tămăduitoare, au ajuns pînă în timpurile moderne pe diverse căi.

„În timpurile cele mai vechi ale Romei republicane, babele şi ştiinţa lor au fost totdeauna în mare cinste şi la mare întrebuinţare" (I. Ionescu—Gion citat de I. Negru). Alături de foile şi zeama de varză, pe care Caton cel Bătrîn le socotea drept panaceu universal, se mai aflau pe reţetarul unor vestite şcoli de medicină din acele timpuri, dar şi pe „răbojul" nescris al babelor din satele noastre, nalba, hreanul, zeama de ceapă, rozmarinul, vîscul, patlagina etc. La toate acestea se mai adăuga şi „mult trîmbiţatul massage" — de fapt, „trasul babelor". Babele noastre îşi completează arsenalul „fizioterapic" cu noi „colaboratori": ursarii şi căluşarii. Ceea ce merită a fi subliniat aici este faptul că la cunoştinţele medicale ale babelor noastre, luate din zestrea medicală proprie a geto-dacilor,, s-au adăugat şi cele preluate de la cuceritorii romani. Aşa cum scrie istoricul antic Iordanes, locuitorii Daciei aveau cunoştinţe profunde despre însuşirile medicale ale ierburilor şi fructelor.

Pileatii—numiţi aşa de romani pentru că purtau pe cap o căciuliţă de pîslă (aşa îi găsim încremeniţi în nemurirea pietrei Columnei lui Traian) — efectuau în sihăstria de cremene a munţilor experimente pe oameni cu leacurile pe care le scoteau din fiertura plantelor. Uneori la acestea adăugau pulberea pietrelor vulcanice scrijelită peste răni pentru a le grăbi vindecarea... Adunată cu încetul, sedimentată în cunoaştere, arta tămăduirii şi-a tezaurizat cunoştinţele în medicina băbească sau populară (etnomedicină, etnoiatrie) de la care se adapă şi medicina călugărească (hieratică) cît şi cea doctoricească, filozofică (iatrosofia).

„Dezrădăcinată de erezii şi credinţele rătăcite — spune V. Voiculescu — în ce priveşte multe leacuri mincinoase, cum ar fi sticla pisată, scrumul de tutun, pînza de păianjen şi cîte alte bazaconii", medicina tradiţională rămîne totuşi acea coloană vertebrală pe care se inseră osatura vieţii de-a lungul secolelor".

În 1977 „Santé du Monde" arăta că medicina Modernă are încă rezerve nevalorificate în arta ancestrală a vechilor herbarişti („querisseuri") ceea ce face necesară o analiză răbdătoare şi perseverentă a „fierturilor" vegetale tradiţionale.

Organizaţia Mondială a Sănătăţii şi celelalte organisme specializate ale ONU (ONUDI. UNESCO, FAO) precum şi numeroase institute de cercetare organizează adevărate expediţii ştiinţifice pentru cunoaşterea, conservarea şi valorificarea patrimoniului bogat al medicinii tradiţionale.

După Congresul Internaţional al medicinii populare, ţinut la Hamburg în 1980, cea de-a XII-a Sesiune ştiinţifică a Academiei de Ştiinţe Medicale a R.S.R. intitulată „Contribuţia cercetării ştiinţifice la fundamentarea şi dezvoltarea medicinii naturiste", desfăşurată anul acesta, a subliniat importanţa medicinii tradiţionale şi a locului pe care acesta îl are în farmacia românească contemporană. Acumulînd în ea milenii de experienţe şi verificarea farmacologică, nu pe „modelul animal" (ce trebuie să depăşească pragul extrapolării acestor rezultate la om), direct pe „modelul om", medicina tradiţională revine puternic din urmă. Şi este firesc să fie aşa, dacă stăm să ne gîndim că de la primele experienţe cu penicilină abia au trecut patru decenii... Ce înseamnă 40 de ani faţă de trainicia verificării milenare?! Să luăm un exemplu

la întîmplare. După ce ne-am „dat în vînt" după Cloramfenicol, azi îl evităm cu prudență ca pe un rău platnic ...Și în ultima vreme se înregistrează tot mai numeroase „falimente" în rîndul medicamentelor de sinteză. În schimb tezaurul de principii activi existenți în această uzină de clorofilă — planta medicinală — are marea calitate de a nu fi nociv pentru organism. Fără a le exagera proprietățile curative și a le atribui calități de „panaceu universal", plantele medicinale trebuie apreciate la justa lor valoare prin raportul compoziție chimică-acțiune farmaceutică.

Astăzi Franța utilizează peste 8 000 de principii activi de origine vegetală, iar 2 000 din 5 000 de specii de plante înregistrate în Mexic sînt studiate intens de IMERPLANT (institutul specializat de plante medicinale), pentru efectele lor binefăcătoare asupra bolnavilor. În același spirit, Columbia are inventariate la zi 10 000 specii de plante din care oamenii de știință au ales doar jumătate ca utilizabile în practica medicală, iar specialiștii din R.P. Chineză au determinat 4676 specii ca aparținînd de „Materia Medica Chinensis", din cele 50 000 de exemplare ce se constituie într-un uriaș ierbar.

Interesant de menționat este și faptul că, la acest efort internațional contribuția cercetătorilor români este deosebit de apreciată, mai ales în Africa și Asia. „În Nepal, leagăn al vechilor civilizații și al medicinii tradiționale — declară dr. Far. O. Bojor—numai în ultima misiune încheiată anul trecut (1980) am reușit cu colegii mei nepalezi să inventariem un număr de 965 specii utilizate curent în medicina locală și aceasta numai în două zone din lanțul Himalaia" Cercetătorii români de azi continuă astfel o frumoasă tradiție statornicită încă din secolul trecut de D. Brîndză (1846—1895) și D. Grecescu (1841—1909), care au colectat, studiat și prospectat flora spontană nu numai de la noi din țară dar și din țările vecine.

S-au scurs mai bine de trei secole de la prima lucrare ce se dorea ghid și sprijin pentru „fratele aromitor", tipărită la 1676, de Joannes Kájoni. De atunci în țara noastră au apărut numeroase scrieri de specialitate asupra plantelor medicinale. În perspectivă se are în vedere cercetarea sistematică fitochimică, farmacodinamică și agrobiologică a tezaurului verde al sănătății, acesta urmînd să fie îmbogățit cu noi valori fitoterapeutice, pentru care tinerii cercetători din țara noastră sînt chemați să găsească noi metode de investigare.

Pe linia hotărîrilor conducerii superioare de partid, care au sprijinit și sprijină dezvoltarea fără precedent a bazei materiale necesară prelucrării și valorificării superioare a fondului de materii prime medicinale existente în natură, avem de continuat și dezvoltat o veche tradiție cu privire la utilizarea plantelor medicinale. Flora dacică — pe care D. Grecescu o asemăna cu zidul viu al acestei țări, de parcă în urma fiecărui pas de dac a răsărit o floare — așteaptă să fie valorificată din plin.

Dealtfel legea sanitară a R.S.R. înscrie obligația pentru cadrele sanitare de a recomanda utilizarea intensivă a resurselor naturale indigene pe care industria farmaceutică românească le oferă în diverse grade de prelucrare.

Vechiului domeniu al *fitoterapiei*, care folosește extractele vegetale, i s-au adăugat în ultima vreme la noi în țară produse farmaceutice, rod al cercetărilor sistematice din domeniul *apiterapiei*. În premieră absolută mondială, în cadrul Institutului de Virusologie „Ștefan S. Nicolau", a luat naștere în ultimii ani primul laborator de *Apifitoterapie*, care a urmărit în cercetările sale să însumeze efectele tămăduitoare ale plantelor cu cele ale produselor harnicelor albine. „Secretul reușitei în viitor a produselor originale românești apifitoterapice — declară Tamara Păunescu, șeful laboratorului de apifitoterapie—constă în sinergismul și potențarea reciprocă a principiilor activi existenți în plante și produsele apicole".

Dintr-o anchetă efectuată recent în Franța rezultă că 9 din 10 francezi apelează la „medicina casnică". Și mai simptomatică pare să fie declarația a 54% din cei chestionați, care afirmă că beneficiem de prea multe medicamente sofisticate, iar 46% acuză medicii de o încărcătură excesivă cu medicamente de sinteză a unei rețete. Și asta în timp ce, după cum afirmă medicul francez dr. Paul Belaiche, fitoterapia oferă vindecări între 80 și 100% în artroze, cistite, astenie.

Pentru noi, pentru țara noastră dăruită de natură cu o foarte bogată și variată vegetație, pe care vechii locuitori ai acestei țări au învățat abecedarul leacului potrivit fiecărei boli în parte — medicina populară tradițională ne este aproape.

Din mii de specii de plante, poporul nostru înzestrat cu un nemaiîntîlnit simț al observației a învățat să selecționeze pe criteriul efectului terapeutic — ajutîndu-se în acest scop de o nomenclatură sugestivă, care făcea planta ușor de recunoscut (lemn dulce, Săpunariță, Fierea pămîntului) — acele specii pe baza cărora, asociindu-le cu alte daruri ale naturii (laptele, mierea, vinul), a obținut efecte vindecătoare felurite.

Din păcate uitarea a șters din arsenalul medical al trecutului multe remedii eficace. Dacă ele nu au fost înghițite de negura timpului, datorăm acest lucru nu numai unui Vorel, I. Ionescu Gion, Z.C. Pantu, M. Ciucă, V. Voiculescu..., ci și bunicelor noastre care ne-au vegheat copilăria cu leacuri „băbești".

Dr. DORU PUCĂ ■

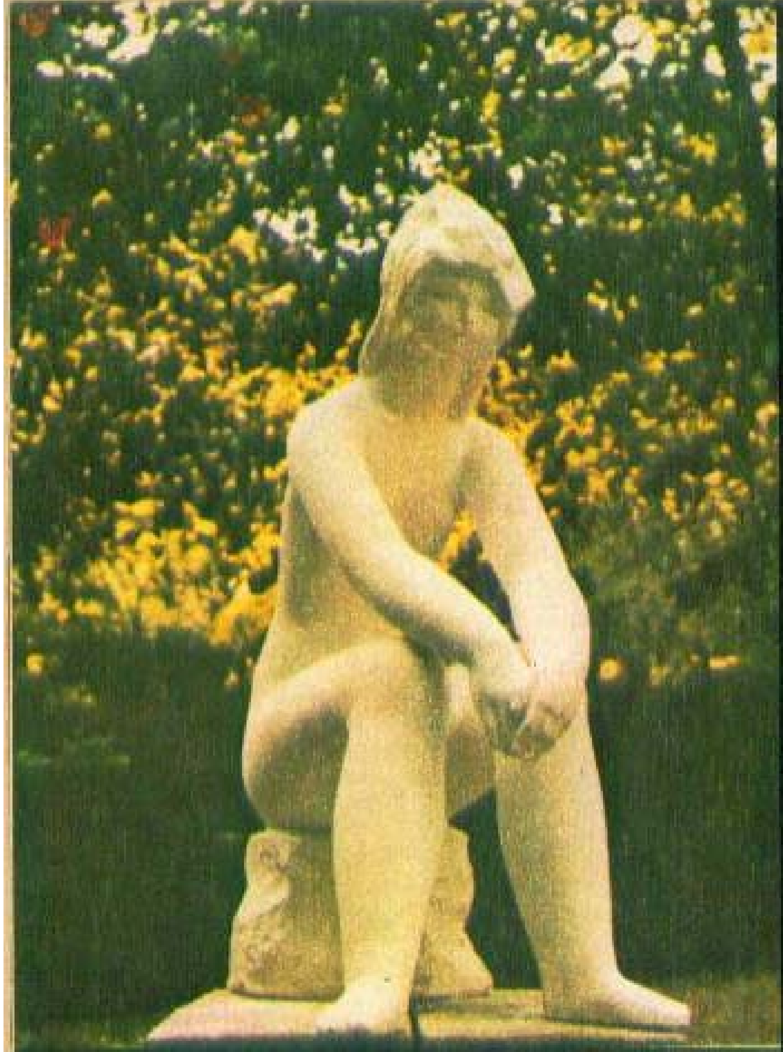

SCULPTURI DE ADA MEDREA

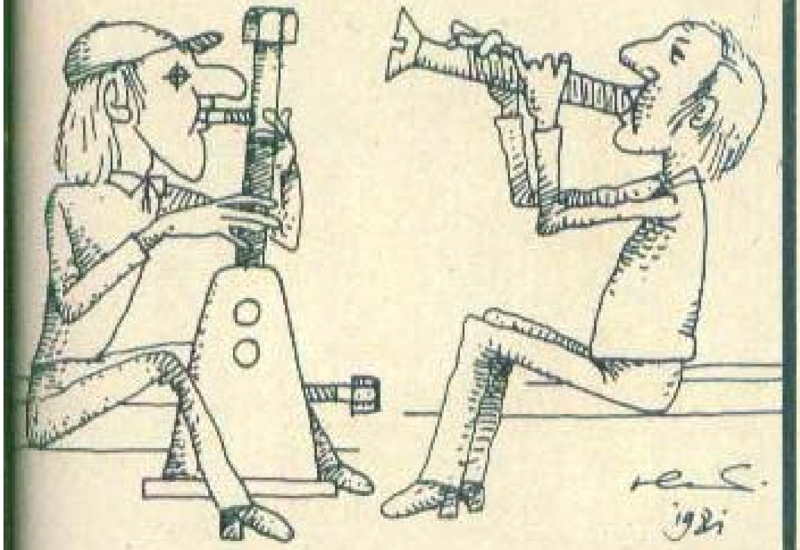

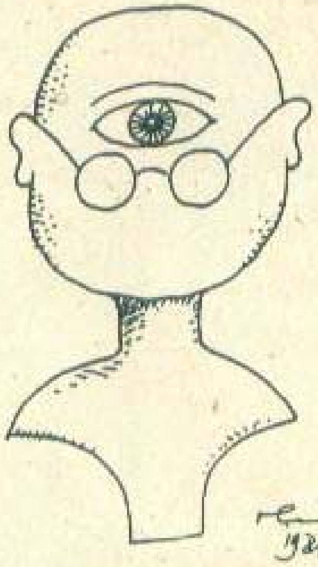

raCul

V. OLAC

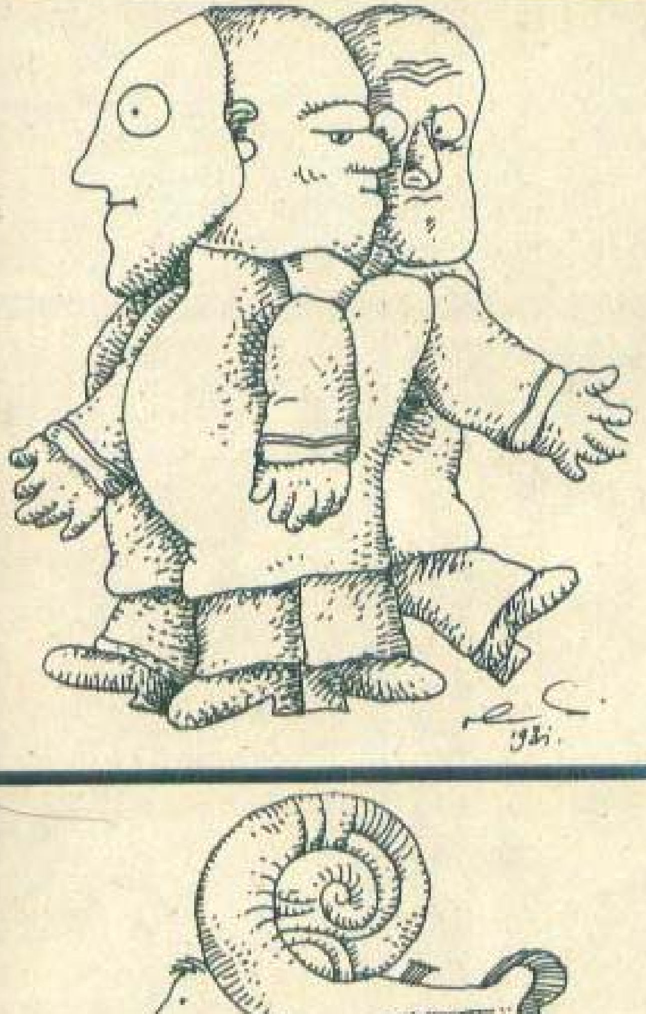

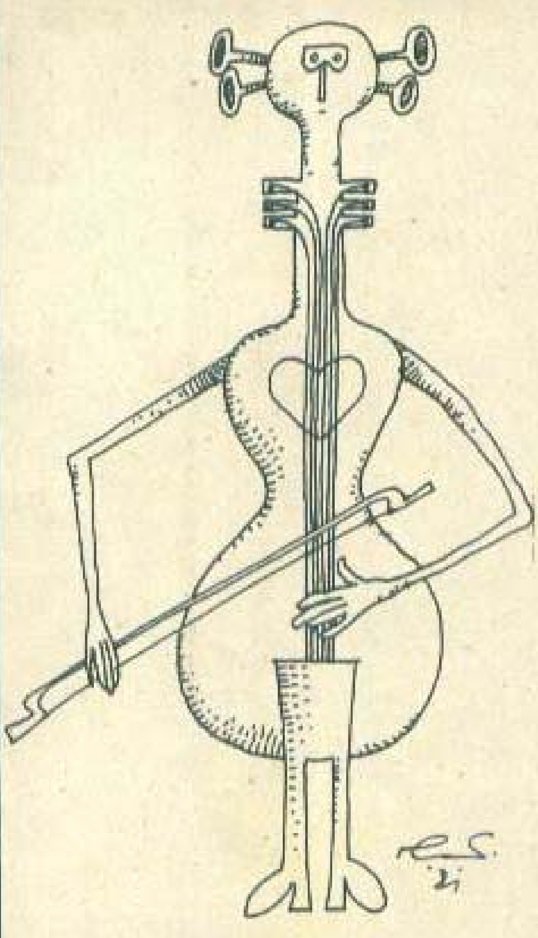

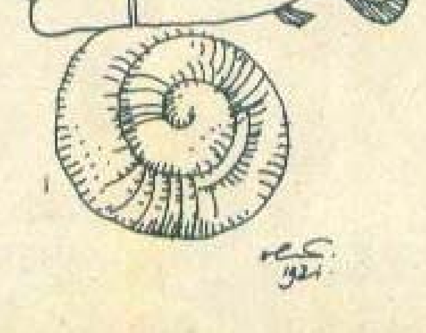

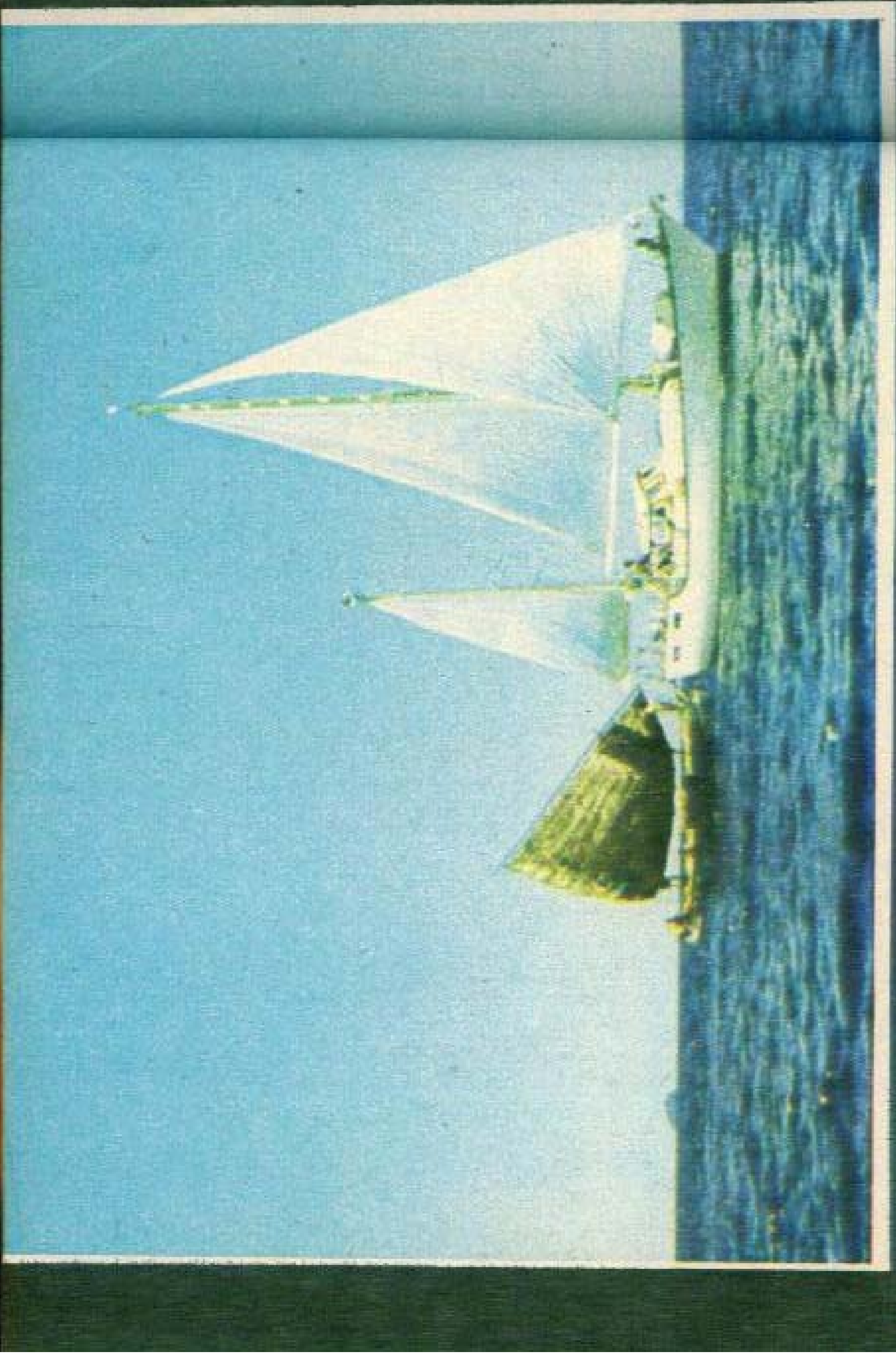

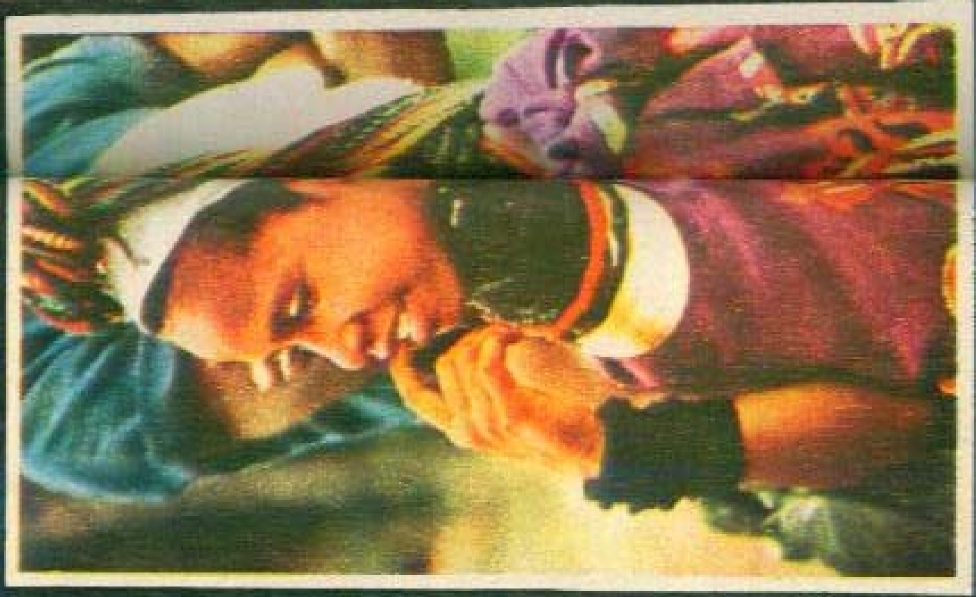

În jurul lumii cu:

AVENTURA

Acum 5 ani (8 iunie 1976) am plecat din Constanța la bordul iahtului cu pînze AVENTURA cu intenția de a naviga în jurul lumii. În perioada care a trecut de atunci am vizitat peste 50 de țări, în cinci continente, am traversat oceanele Atlantic, Pacific și Indian, parcurgînd în total circa 50.000 mile marine. Am realizat astfel un vis pe care îl aveam din copilărie și anume de a face înconjurul pămîntului la bordul unei ambarcațiuni cu pînze și, din cîte știu, să fiu totodată primul român care să înfăptuiască această performanță.

Am efectuat acest voiaj împreună cu soția mea Gwenda și copiii noștri Ivan și Doina. Deși AVENTURA poartă pavilion britanic, iahtul fiind construit și înregistrat în Marea Britanie, peste tot, în toate țările pe care le-am vizitat în cursul acestui îndelungat voiaj, am fost mîndru să declar că sînt român și cred că am reușit să reprezint cu cinste neamul românesc.

JIMMY Cornell, mai 1981.

Pe Jimmy Cornell l-am cunoscut într-o sîmbătă a anului 1981, mai precis, pe 16 mai, la Constanța, în portul Tomis, unde revenea, după cinci ani și după o îndelungată călătorie în jurul pămîntului. Mă așteptam să văd un iaht obosit de mările și oceanele lumii, cu *coca* scrijelită de cochilii și acoperită de alge. În locul acestei imagini convenționale, formată în mintea mea și datorită romanelor de aventuri, am descoperit un *ketch* de 11 metri lungime, 3,40 m lățime, cu un pescaj de 1,65 m, alb imaculat, cu lemnăria strălucind de curățenie. Nu-mi venea să cred, și acest sentiment încearcă pe oricine, că bărcuța aceasta din material plastic (fibră de sticlă și rășini poliesterice) a traversat oceanele lumii. Și totuși acesta este adevărul. Jimmy Cornell, cunoscut de prietenii din țară sub numele de Răzvan Cișmașiu, căpitanul „Aventurii", este un bărbat ars de soare, născut la Odorhei în urmă cu 41 de ani, foarte sociabil, deschis, neconvențional și povestește tot timpul. „Era să ne înecăm ca țiganul la mal, cum se spune la noi, adică tocmai ieri cînd ne-a surprins o furtună teribilă în largul Mării Negre, cînd eram foarte aproape de casă. Am scăpat însă cu bine și de valuri, dar și de un impact cu un vas grecesc. Cum vezi sîntem sănătoși, mă bucur că mi-am întîlnit mama sănătoasă, și sînt gata să știu ce vrei să afli de la mine".

— Pentru că veni vorba, cum ați ținut legătura cu mama care se află la Brașov?

— Îi telegrafiez din orice colț al lumii mă aflu și ea îmi răspunde cu lungi scrisori. Și să nu crezi că este foarte ușor pentru ea. Știi de ce? Pentru că de fiecare dată se duce la poștă cu Atlasul geografic. Pentru a convinge funcționarii de acolo că Tuvalu, de pildă, este posesiune britanică.

— Nu o să vă întreb ce sau cîte lucruri ați văzut în 5 ani de călătorie în jurul lumii. Spuneți-mi însă ceva despre oamenii pe care i-ați întîlnit.

— Am cunoscut o mulțime de oameni buni, primitori, generoși și simpatici, de care îmi amintesc cu plăcere. Să încerc să mi-i amintesc acum pe toți e imposibil... Iată: Pino din Gela, în Sicilia, care ne-a adoptat imediat cînd a aflat că sosisem acolo pentru a celebra ziua de naștere a lui Ivan; soția pescarului din insula Despotiko, în Grecia, care ne-a umplut sacoșa cu roșii, ceapă și smochine sau pe mecanicii din Neapole care mi-au reparat vinciul ancorei; bătrînul vînzător dintr-o prăvălie din Haifa care a început să plîngă cînd a auzit că sîntem din România; țăranul turc de pe insulița Kekova, care s-a oferit să ne fie ghid; sau fermierul de pe insula Palma, din Canare care ne-a dat un imens ciorchine de banane pentru traversarea Atlanticului; bărbatul dintr-o insulă a arhipelagului Barbados care, aflînd că sînt român, nu s-a mai despărțit o zi întreagă de noi; Jo Wewe Joseph din St. Lucia, simbolizînd bunătatea și bunăvoința cu care am fost întîmpinați în Antile și... atîția alții pe care aș putea să-i amintesc într-o carte.

Continuă să povestească de parcă nimeni din lume nu l-ar putea împiedica să facă acest lucru. Își reamintește de începutul călătoriei cînd, pe mare fiind, o duceau destul de prost din punct de vedere financiar. Cum, cam după un an și jumătate de la începutul călătoriei, timp în care scrisese diverse articole din locurile pe care le vizita, pe care apoi le trimitea revistelor de iahting, dăduse lovitura. Adică scrisese un articol de mare interes pe care vreo 14 reviste de specialitate îl republicaseră, cîștigînd nu numai bani, dar și renume. Participase ca reporter al B.B.C. la festivitatea dobîndirii independenței statului Tuvalu. Și tot la B.B.C. Jimmy Cornell prezintă săptămînal un program în limba română în cursul căruia povestește ascultătorilor cîte o aventură a vasului „Aventura". Fiecare program este înregistrat la bordul iahtului binențeles în cursul momentelor de acalmie, inclusiv muzica specifică zonei, după care benzile sînt trimise din primul port spre Anglia.

— Mi se pare, Jimmy Cornell, că n-ar fi lipsit de interes să încheiem această convorbire la bordul iahtului tocmai sosit de pe mările lumii cu aventura care vă vine cel mai repede în minte.

— În clipa aceasta îmi năvălesc atîtea în minte încît aproape că îmi este imposibil să mă opresc la una anume. Noroc că îmi vine în ajutor mapa mea, așa încît o să citesc un program prezentat la B.B.C. duminică 11 noiembrie 1979. Sper să placă.

GEORGE CUȘNARENCU ■

Din Tuvalu, din nou — hello! Sîntem pentru a treia oară în această țărișoară formată din nouă insule și după vizita în Kiribati prima escală am făcut-o în Nanumea, cea mai apropiată dintre insulele grupului Tuvalu. De obicei, ambarcațiunile străine sînt obligate să treacă întîi prin capitala țării pentru a îndeplini formalitățile vamale, sanitare etc, din fericire însă, în drum spre Tarawa primisem autorizația din partea guvernului tuvalez de a mă opri în unele din insulele mai îndepărtate pentru a le vizita, dar și pentru a prezenta filmul pe care-l făcusem în cursul festivităților de anul trecut din capitala Funafuti. Dintre toate insulele din Tuvalu, doar două au lagune legate cu oceanul, însă un cunoscut mi-a spus că o a treia insulă — **Nanumea** — are un canal îngust prin recif, dinamitat de americani în zilele celui de al doilea război mondial. La numai două zile după plecarea din Onotoa am sosit în dreptul atolului Nanumea și din explicațiile primite am reușit să reperez breșa din recif. Deși ne aflam în partea protejată de vînt, hula era pronunțată și valuri mari se spărgeau pe toată lungimea recifului. Știam că momentul optim pentru a intra în lagună era la schimbarea mareei de la flux la reflux, cînd curentul este slab iar apa se află la cota maximă. M-am cățărat pînă la cruceta catargului principal, cramponîndu-mă cu toată puterea de catarg, deoarece din cauza hulei, yachtul rula ca un titirez. Privită de sus, situația nu părea chiar atît de imposibilă, așa că am revenit pe punte — coborînd de pe catarg cu agilitatea unuia din strămoșii mei mai îndepărtați — și i-am declarat Gwendei că vom încerca să intrăm. La care Gwenda a replicat că preferă să trec eu la timonă, deoarece n-avea curajul să manevreze prin acel infern. Cînd am privit de sus, de la crucetă, am observat că valurile se spărgeau doar în gura breșei și am mai remarcat că după două sau trei valuri mari, urma un interval de circa 30 secunde cu valuri mici, mai puțin periculoase. Cu motorul turat la jumătate, m-am apropiat de canalul lat de mai puțin de 10 metri, privind mereu peste umăr la configurația valurilor. Am încetinit yachtul înaintea punctului unde se spărgeau valurile și am așteptat o perioadă de relativă acalmie. Un val trecu pe sub noi și se sparse în fața noastră. Al doilea... al treilea. Am turat motorul și-am îndreptat prova spre intrare. Am auzit-o pe Gwenda strigînd: un val, încă un val mare! În aceeași clipă am simțit hula ridicînd yachtul și mi-am dat seama că era prea tîrziu și că zarurile fuseseră aruncate. Am turat motorul încercînd pe cît posibil să țin „Aventura" pe direc-

ţie. Valul se sparse în spatele nostru, proiectîndu-ne spre colţii nemiloşi ai recifului, dar învîrtind ca un apucat spiţele timonei, am reuşit să îndrept yachtul spre apa mai adîncă. Bolborosind şi spumegînd, valul ne împinse spre latura opusă a recifului, dar din nou am reuşit să controlez mişcarea Aventurii şi să evit în ultima clipă contactul cu reciful. Am intrat în fine în porţiunea cea mai îngustă a canalului — a cărui lăţime nu depăşeşte decît de două ori pe cea a Aventurii — şi aici efectul valurilor nu mai era atît de pronunţat. Am respirat ceva mai uşurat — deşi să fiu sincer nu cred că respirasem deloc în clipele critice de mai înainte — şi am condus yachtul în apa mai adîncă a lagunei. O pirogă ieşită în întîmpinarea noastră ne îndreptă spre un debarcader paraginit din dreptul aşezării principale, unde se strînseseră deja cîteva sute de oameni pentru a ne ura bun sosit. Aşa a început o săptămînă de neuitat în Nanumea, cea mai primitoare, cea mai originală insulă din Polinezia. Am fost adoptaţi imediat de Neru-directorul şcolii locale, care din clipa sosirii şi pînă în cea a plecării a insistat să stăm şi să mîncăm în casa lui. În seara sosirii am prezentat în sala comunală filmul independenţei, urmat de mai multe comedii mute de prin 1920. Succesul a fost uriaş. A doua zi, comitetul femeilor — vreo 20 de femei aproape toate trecute de 60 de ani — au venit în casa lui Neru pentru a ne ura bun venit în mod tradiţional. După ce au dansat şi cîntat pentru noi pe pajiştea din faţa casei, femeile ne-au dăruit coşuri cu fructe şi produse locale punîndu-se fiecăruia cununi de flori în jurul capului. Cîteva zile mai tîrziu a fost rîndul consiliului bătrînilor să ne ospăteze în **maneapa** — marea casă comunală. La sosire, tinere fete au aşezat cununi de flori pe cap şi ghirlande în jurul gîtului. După un discurs de salut rostit de preşedintele insulei, ni s-a adus fiecăruia în faţă un imens coş plat din palmier pe care erau etalate vreo 15 feluri de mîncare. O fată s-a aşezat în faţa fiecăruia dintre noi, agitînd un evantai pentru a nu lăsa muştele să se aşeze pe mîncare. Dejunul a fost urmat de prezentarea cadourilor: Gwenda şi Doina au primit fiecare cîte o fustă de dans, Ivan şi cu mine cîte un model de pirogă, executată cu o precizie şi o măiestrie uluitoare. Mi-a venit apoi rîndul mie să ţin un discurs — lung şi bombastic, pe placul polinezienilor, după care am oferit bătrînilor din consiliu un pachet mare de tutun. A urmat apoi un spectacol folcloric prezentat alternativ de formaţiile de dansuri ale celor două sate de pe insulă, ziua fiind încheiată de jocuri sportive pentru tineri — pe terenul din faţa maneapei — şi de jocuri de societate, în incinta maneapei, pentru cei mai vîrstnici. Epuizaţi, ne-am întors seara la bordul „Aventurii", refuzînd pentru prima oară invitaţia lui Neru de a sta la cină! Încercînd să mă revanşez, pe cît posibil, pentru generozitatea de care dăduseră dovadă sătenii, am făcut o mulţime de fotografii pe care le-am developat încă acolo, la bordul „Aventurii". În ziua dinaintea plecării am avut surpriza să aflu că în noaptea precedentă se născuse un băiat pe care părinţii vroiau să-l numească Jim, după mine. M-am dus imediat la micul spital să-mi văd tizul, singurul dar pe care i l-am putut face a fost un frumos ştergar românesc pe care-l aveam din fericire la bord. Înainte de plecare am avut o lungă discuţie cu tatăl lui Jim şi i-am spus că în viitor aş vrea să mă ocup, măcar de departe, de educaţia finului meu... În dimineaţa plecării, Neru ne-a umplut yachtul cu provizii, apoi a adus toţi elevii şcolii pe malul lagunei să ne cînte un cîntec polinezian de bun-rămas. Fiicele lui Neru ne-au pus cununi de flori pe cap, ne-am îmbarcat pe „Aventura" şi-am început să ridic ancora. Ancora principală era însă imobilizată la o adîncime de vreo 20 metri, aşa că după mai multe tentative nereuşite de a o decroşa, a trebuit să-mi pun costumul de scafandru şi să cobor cu buteliile la fundul lagunei pentru a-mi recupera ancora. Acesta a fost ultimul număr din spectacolul oferit locuitorilor din Nanumea, care încă nu văzuseră o asemenea arătare. Cu ancora recuperată mi-am reaşezat cununa-n cap, am mai trecut o dată cu „Aventura" prin dreptul elevilor ce cîntaseră fără întrerupere tot timpul cît fusesem în şi sub ape şi ne-am îndreptat spre ieşirea în ocean. Cunoscînd de-acum natura canalului, am reuşit să ieşim în ocean cu mai puţine palpitaţii decît la sosire şi odată ieşiţi în larg ne-am aruncat cu toţii cununele de flori în mare. Potrivit datinei polineziene, sperînd prin acest gest să revenim cîndva în Nanumea.

Cameleonul

La serviciu e un om liniștit, respectuos. Chiar cînd alții se iau la harță, el intervine ca un factor de echilibru. În cei 20 de ani de cînd lucrează la proiectări, a acumulat o vastă experiență. Atunci cînd înalta sa calificare se confrunta cu soluții, care de departe se vădesc a fi aventuriste, rod al lipsei de experiență și pripelii, el ascultă cu pacientă argumentele nefondate și cu răbdare demnă de invidiat, își susține în fața interlocutorului tezele sale de așa natură încît acesta este convins pînă la urmă de lipsa de substanță a argumentelor sale. În focul discuțiilor controversate, evită totuși cu grijă să nu folosească vreun cuvînt nepotrivit care ar putea nu jigni, ci supăra cît de cît pe interlocutor.

Cum se urcă la volanul mașinii, curios, acest om extrem de echilibrat, devine altă ființă. El, care la serviciu n-a fost auzit vreodată înjurînd, nici nu se pune bine în mișcare și deschizînd geamul mașinii împroașcă cu o ploaie de sudălmi pietonii care n-au eliberat destul de repede zona zebrată. Ambele benzi fiind dopate, trece dezinvolt pe sensul opus, determinînd o repliere în lanț pe culoarul unu al șirului de automobile care circulă din direcție contrară. Obișnuiește să se apropie literalmente la cîțiva centimetri de portbagajul mașinii din față, aprinzînd toate luminile și apăsînd continuu pe claxon pentru a-și elibera cît mai repede calea. Toți pentru el sînt neghiobi, fără calități de șofer, ori pur și simplu cretini.

PE TEME DE CIRCULAȚIE

Unde-i calmul, atitudinea ponderată și îndeosebi politețea care nu-l părăsește niciodată la institut ? Nici urmă de ele. La volan, omul s-a schimbat precum cameleonul. Agresiv, arțăgos, veșnic nemulțumit de ritmul de melc în care se complac ceilalți automobiliști, în care nu-i recunoaște pe confrații săi, nu mai seamănă cituși de puțin cu intelectualul rafinat, calm, care nu poate fi în nici un fel scos din fire, ci devine o brută. Cînd e atunci cu adevărat „el", care e adevărata lui față ?

Profesionistul agresiv

Cu motorul lui de peste 200 cai putere, blindat din toate părțile încît este aproape imposibil să-l șifonezi și purtînd pe deasupra și blindajul insolenței și nepăsării, tînărul șofer de pe autobasculantă seamănă panică și derută pe oriunde trece. În fața lui rulează cu viteză ponderată o Dacie 1300 albă. Pe jos e ud, mîzgă, însă acestea nu au nici o importanță pentru șoferul mastodontului. El depășește în trombă mașina mică care din albă devine gri din cauza noroiului împroșcat, apoi la intrarea în oraș, unde drumul e în construcție, luînd cu asalt băltoacele, mașina-gigant expediază rafale de apă amestecată cu pămînt peste tot, pictînd zidurile caselor, hainele oamenilor, caroseriile autovehiculelor, totul, totul.

Forța pilotului de acest gen nu este aceea a minții. Ea nu constă în anticiparea situațiilor dificile ce pot apare în trafic; în înțelepciune, prudență, respect față de cei din jur, colaborare cu ceilalți beneficiari ai căilor rutiere, ci în mărimea, greutatea și puterea de izbire a mașinii la al cărei volan se află.

Claxonul e unicul instrument pe care îl are la dispoziție pentru a preveni. Cei care nu vor să țină seama de el, îl privește. Dacă de pildă, în fața mastodontului, la 100 de metri se află o bătrînică, care abia își tîrîie picioarele, șoferul apasă pe butonul ori pîrghia dispozitivului sonor, și își continuă mersul. Nu de puține ori s-a aflat cu prilejul autopsiei că biata bătrînă, al cărui corp a fost mutilat sub roțile autobasculantei-gigant, nu auzea.

Pus pe ceartă mereu, cu o căutătură care exprimă o permanentă agresivitate, nebărbierit, cu hainele în dezordine, duhnind nu rareori a alcool, arată în cele mai multe cazuri la fel ca mașina ce o are în primire. Din cauza lipsei de îngrijire, de pe ea curg tablele, iar cînd merge zici că se dezmembrează.

E firesc ca un om care circulă nu de puține ori pe drumuri desfundate, care adesea este nevoit să schimbe un cauciuc sub rafalele ploii, a vîntului sau viscolului, să nu umble în frac, dar de aici și pînă la a se purta decent, e cale lungă.

Există șoferi minunați, eroi anonimi ai șoselelor, care adesea și-au riscat viața pentru a-și ajuta colegii să depășească o situație primejdioasă. Covîrșitoarea majoritate a profesioniștilor motorizați sînt oameni pricepuți, inimoși, harnici dar și curajoși, pentru că și pilotajul rutier presupune o doză nu mică de pericol, iar cei care conduc mașinile pe șosele dispun de multe ori de infinit mai puține mijloace de evitare a unor primejdii în comparație cu cei care pilotează aeronave, înzestrate cu cele mai sofisticate aparate și dispozitive.

Cu atît mai mult s-ar impune, deci, ca onoarea acestei mari armate de oameni ai muncii, care fac o meserie atît de grea dar nobilă și plină de răspundere, să nu fie pătată de agresivitate, iresponsabilitate ori dispreț la adresa celor care folosesc drumul, dispunind de mijloace mult mai moderne în comparație cu autovehiculele grele, uzine pe roți, cum ar fi bicicletele, motoretele ori propriile noastre picioare.

Femeia la volan

Îndeosebi în ultimii cinci ani femeia este din ce în ce mai prezentă la volanul autovehiculelor de toate tipurile. Putem afirma, fără să greșim, că ea a adus un plus de calm, și de ce să nu spunem, de responsabilitate în circulația rutieră modernă. Întimpinînd uneori greutăți în pregătire — mai ales în cazurile cînd nu a avut de-a face cu tehnica — ea este deosebit de conștiincioasă în studierea și însușirea alfabetului circulației și automobilului. Chiar dacă are eșecuri, nu se dă bătută cu una cu două, ci perseverează pînă realizează obiectivul dorit. Cine

susține că femeile dovedesc superficialitate în procesul pregătirii pentru conducerea auto, se înșeală ori manifestă rea-voință. Nu numai că doresc să cunoască totul în cele mai mici detalii, dar ulterior, după obținerea permisului de conducere aplică în practică cu riguzoritate cele învățate, ceea ce în cazul sexului tare se poate spune mai puțin în destul de multe cazuri. Ce-i drept, bărbați care să plîngă pentru că au căzut la examen, personal n-am văzut. Pe multe fețe ale reprezentantelor sexului frumos, șuvoaiele de lacrimi deteriorează însă fardul după insuccesele suferite la deloc ușoarele probe ce constituie examenul pentru obținerea permisului de conducere.

Pe drum, comportarea automobilistelor este corectă în 99 la sută din cazuri. Sînt în primul rînd adversare hotărîte ale consumului de alcool la volan. Femei care să conducă după ce au consumat alcool există extrem de puține, aș putea spune rarități. Cel mai adesea sînt sacrificate cu ocazia vizitelor cînd bărbații se înfruptă din tot felul de licori, iar femeile înghit în sec, mulțumindu-se cu apă minerală și pepsi. Cu precara lor experiență sînt puse apoi de soți să conducă pe drumul de înapoiere spre casă, care nu rareori e destul de lung, dificil și în plus se realizează și în condiții de întuneric.

„Era într-o sîmbătă, m-am sculat la 5.30 dimineața, am plecat după tîrguieli, în piață, grăbindu-mă apoi să-mi pregătesc cei doi copii pentru școală. La 7,30 eram prezentă la serviciu. După terminarea programului m-am grăbit să ajung acasă. Aveam de făcut mîncare pentru a doua zi, de spălat, de călcat. Soțul mă anunțase doar cu o zi înainte că trebuie să mergem la o onomastică, la Tîrgoviște. După ce am terminat treaba prin casă, m-am repezit la coafor. Pe la 7 seara ne-am pus în mișcare. Soțul era supărat că plecasem cu întîrziere din cauza mea. Eu îi reproșam că m-a anunțat tîrziu, el că nu trebuia să mă duc la coafor, că ce atîta lux. Pe drum i-a mai trecut supărarea. „La înapoiere vei conduce tu" mi-a zis cînd intram în oraș... „Bine, dar va fi tîrziu, noaptea pe jos e ud, mizgă. Știi că n-am mai condus de mult, mi-e frică". „Așa n-ai să înveți să conduci niciodată. Noaptea, șoseaua e goală, te descurci tu, te mai ghidez și eu. Așa se călește oțelul". E drept, aveam eu doi ani vechime în conducere, dar în acest răstimp nu am condus decît de 5–6 ori și numai ziua și pe drumuri uscate. Știți, soțul are rețineri cînd e vorba să conduc. Așteptam să se termine cît mai repede petrecerea și să plecăm. Eram nerăbdătoare să văd cum mă descurc, dar și cu frica în suflet. Nu condusesem niciodată noaptea. Nici nu-mi mai aminteam cum se manevrează luminile. La școală am făcut vreo două ore de pregătire noaptea, dar în oraș. În sfîrșit, a venit și clipa plecării. Bărbatul meu mi-a arătat cum se schimbă fazele. Tremuram toată de frică, de emoție. Am pornit destul de bine. Traversarea orașului n-a fost o problemă, era cît de cît lumină. Cînd am intrat în bezna șoselei m-a bătut gîndul să opresc pe dreapta și să aștept dimineața. Bărbatul meu băuse cam mult. A adormit imediat. La fel și cei doi copii, Mirela de 6 ani și Dănuț de 9. Nu puteam să rămînem noaptea pe drum. Am pornit din nou. Mă sîcîiau cei din sens contrar care veneau cu lumini puternice.

Deși era trecut de 12, pe șosea erau încă destule mașini, bicicliști cu chef, dar fără lumini și destui pietoni, mai ales prin comune. Unii dintre ei mergeau pe două cărări. În apropiere de Răcari am avut impresia că un camion mare intră în mașina mea. M-am speriat, am tras de volan spre dreapta dar brusc și probabil prea mult. Apoi m-am pierdut și mașina a intrat într-un pom. La prima vedere, toți eram nevătămați. Cioburile de la parbriz îl zgîriaseră pe soțul meu la bărbie și la frunte. Eram buimăcită. După cîteva secunde, mi-am dat seama că ușa din spate se deschisese și că fetița fusese aruncată afară. Au trecut trei luni de atunci, copilul e tot în spital și nu se știe dacă va scăpa fără infirmități. Ce să vă spun, la accident au contribuit toate, oboseala din tot cursul săptămînii și mai ales din sîmbăta aceea agitată, lipsa mea de experiență, faptul că n-am avut tăria să refuz conducerea mașinii. Acum totul în casă e trist, toți sîntem cu gîndul la copil. Ce vină are ea, sărăcuța, că noi n-am fost chibzuiți?"

Este povestea unei femei pentru care, în final, mașina a fost o deziluzie și a unui soț egoist, așa cum din păcate sînt mulți cînd e vorba de conducerea mașinii pe care o încredințează soției numai cînd le convine.

Ponderată, politicoasă, femeia la volan nu se supără cînd pe șosea este depășită și întrecută de alte mașini. Orgolioși din cale afară, unii șoferi nu suferă să aibă în față alte mașini, mai cu seamă cînd sînt conduse de femei.

Nesuferind de spirit competitiv, în înțelesul rău al cuvîntului, femeia este, în schimb, o adeptă a spiritului preventiv în conducerea mașinii. De aceea, este angajată în mult mai puține accidente grave, cifră bineînțeles raportată la numărul șoferițelor.

În situații deosebit de periculoase, emotivitatea mai mare a femeii își spune cuvîntul și se pierde. Au fost și cazuri cînd șoferițele au ridicat mîinile de pe volan, mașinile urmînd traiectoria rezultată din forțele care au concurat la producerea evenimentului respectiv. Femeia-pilot ajunge însă rareori în asemenea postură.

Primul lucru care îl fac în majoritate, femeile, atunci cînd mașina ce o conduc e angajată chiar în cea mai măruntă tamponare, este să se îndrepte spre cel mai apropiat telefon de unde dau telefon soțului. Și ce reproșuri li se mai fac: „Ți-am spus să nu-ți scoți carnet", „Știam că așa o să se întîmple", „Ești o nepricepută", „N-ai chemare pentru volan, ți-am spus de atîtea ori". „Ești superficială. La volan fiind, te uiți la vitrinele magazinelor". Alții mai nepoliticoși recurg la un limbaj ce nu poate fi reprodus aici. Rar se aude un „Lasă, dragă, tabla se repară, bine că tu n-ai pățit nimic".

Atenția pentru această făptură egală în drepturi cu noi, dar care, să fim sinceri, muncește mai mult și e mai încărcată deseori de griji decît noi bărbații, trebuie să fie trăsătura definitorie a șoferilor, fie că e vorba de soți ori de simpli parteneri la trafic cu reprezentantele sexului frumos.

VICTOR BEDA ■

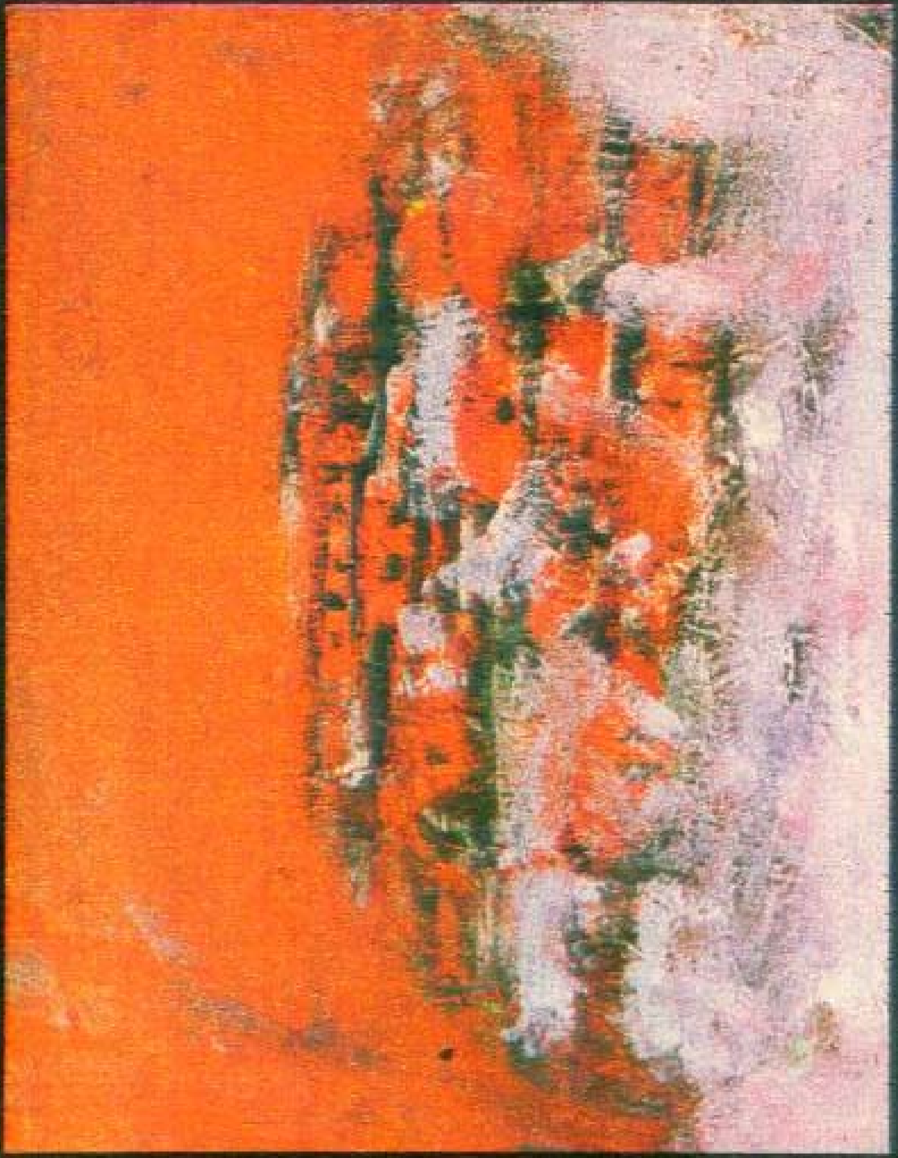

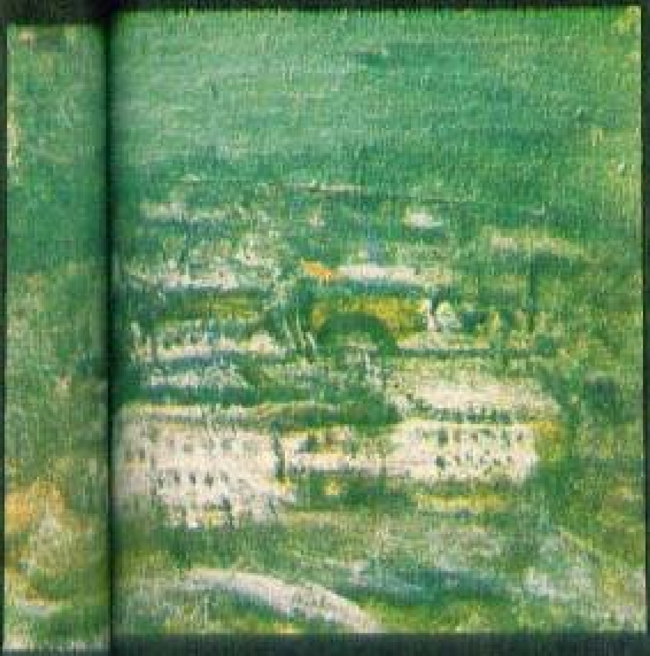

FRANCISC BARTOK
pledînd pentru
permanenţa unui destin:
PALLADY
după PALLADY

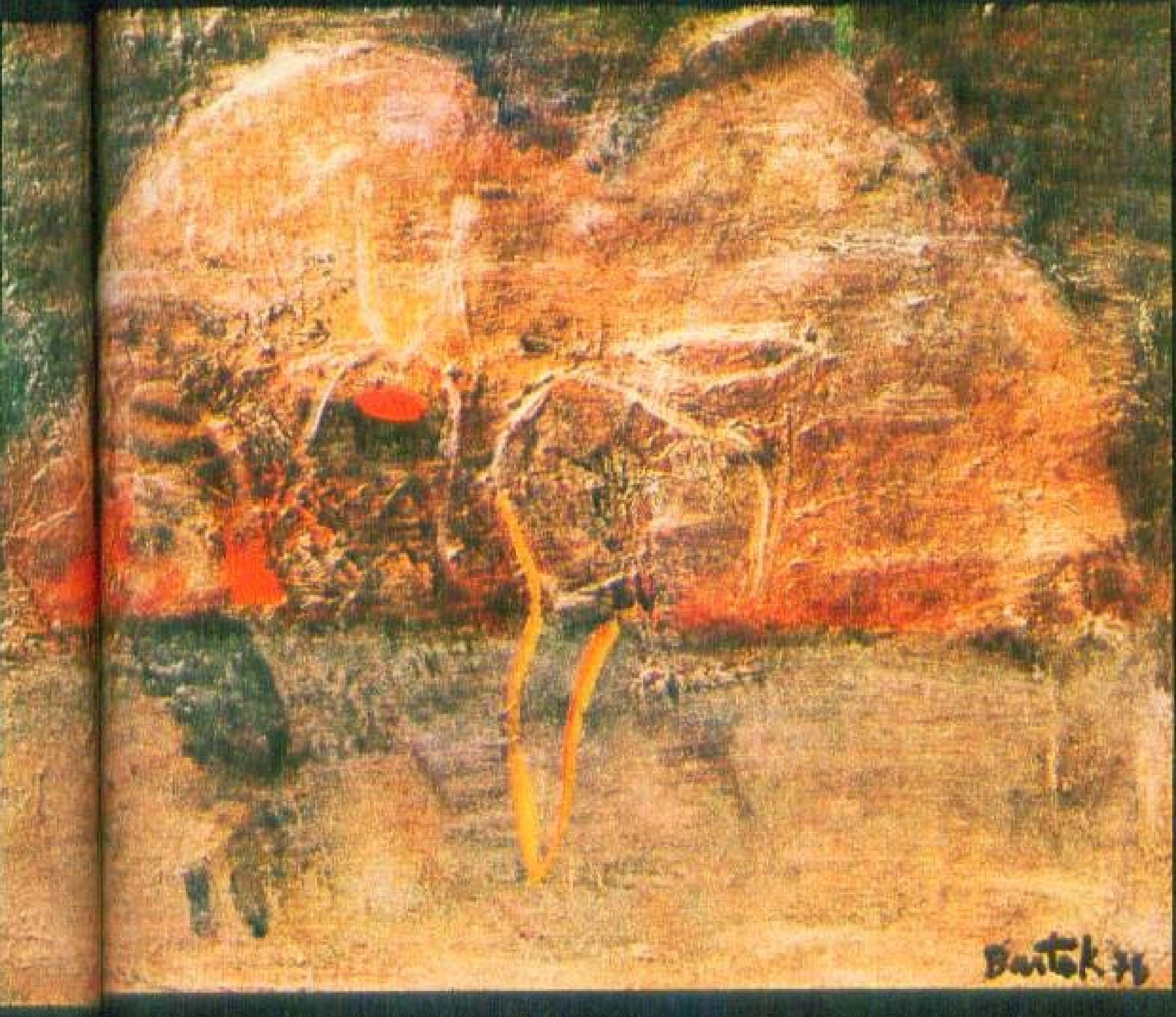

PERMANENŢA UNUI DESTIN

„Arta este o lungă suferinţă, o întrebare pe care ţi-o pui totdeauna ţie însuţi".

De cîte ori am intrat în atelierul unui pictor am trăit clipe de emoţie. Firesc, doar sînt, acestea, atelierele, locuri de artă şi meserie, de creaţie şi muncă, de îndoieli şi hotărîri, de înfrîngeri şi izbînzi. Cu atît mai mult aveam să fiu emoţionat recent, la Iaşi, cînd am păşit în casa în care a trăit şi a lucrat marele Theodor Pallady. Amintiri de prin cărţi semnate de critici dar şi de Pallady însuşi, în Jurnalul său, îmi reveneau în minte:

Prietenia lui Pallady cu Matisse a dăinuit jumătate de secol, apoi n-a coborît ci s-a prelungit în eternitate şi-n istoria vieţii pictorilor. Pictura lui Pallady totuşi n-a aderat niciodată la programul estetic al mişcării determinate de arta lui Matisse, izvoarele creaţiei sale găsindu-se în vechea pictură murală a monumentelor nord-moldovene şi în aspiraţia sa spre expresia cerebrală, spre frumuseţea superioară:

„Nu, dragul meu, pictura nu este, cum spui tu, culoare, după cum un artist nu este acela care aşterne culoare pe pînză. Cu alb şi negru poţi face pictură. Dar mai trebuie să ştii să le şi foloseşti şi să ai ceva de spus — nu pentru plăcerea de a picta, ci pentru aceea de a avea ceva de spus pe planul picturii care este o Lume. Şi să ştii să te exprimi."

Pallady a fost prieten cu Matisse, dar a rămas el însuşi. Acum, la Iaşi, munceşte şi creează un alt pictor, care, ne îngăduim să credem şi să spunem, ştie, de asemenea, să rămînă el însuşi şi va rămîne, de asemenea, un nume în pictura românească: Francisc Bartok.

Aşadar, iată-mă din nou faţă în faţă cu pictorul Francisc Bartok, de data aceasta în noua sa locuinţă, aflată pe strada Palade nr. 10 din Iaşi. În cei aproape trei ani de cînd nu l-am văzut, chipul artistului nu a suferit schimbări fundamentale. Aceeaşi barbă, poate puţin mai dalbă, aceeaşi vorbă molcomă, fără nici un fel de influenţe moldovene, acelaşi mers, ritmic şi apăsat. Privirea i-a devenit, parcă, mai aspră, mai pătrunzătoare, cu toate că ochii păstrează aceeaşi catifelată expresie. Pare bucuros dar şi îngrijorat. Bucuros pentru că de cîteva luni a reuşit să se mute într-o casă pe care demult şi-o dorea, îngrijorat pentru că acum casa îl obligă. Pe podeaua pe care calcă, pe simezele atelierului său a făcut primii paşi în artă cel care, mai tîrziu, avea să ducă faima picturii româneşti dincolo de graniţe, pictorul Palade, care odată devenit celebru, avea să schimbe ultima vocală a prenumelui: e cu y, şi să adauge un l.

În acele zile de iulie cînd l-am vizitat, grijile lui Francisc Bartok erau înrîurite de faptul că în jurul său era aproape gol, lucrările fiindu-i expediate în Italia, în vederea unei expoziţii personale, pe care avea să o deschidă spre finele lui august la Academia română din Roma, în cadrul sărbătoririi Zilelor culturii româneşti. Este interesant de observat starea artiştilor plastici atunci cînd îşi văd atelierul golit de munca şi plăsmuirea lor. Brusc devin stingheri, agitaţi, susceptibili. Sînt ca nişte fiare cărora li s-au luat puii. În definitiv pictorii muncesc, iar bucuria lor este cu atît mai mare cu cît operele lor sînt mai căutate, mai solicitate. Este un adevăr, numai că foarte rar i se întîmplă unui artist să rămînă, brusc, aproape fără nici o pînză. Artiştii trăiesc această situaţie ori de cîte ori organizează o expoziţie personală, peste noapte ei devin hamali, încadratorii propriilor lor tablouri, trăiesc între pînze, le şterg şi le readmiră ca pe nişte progenituri scumpe. Dar cînd trimit lucrările pe un drum iar ei pornesc pe un altul, treaba se complică de fiecare dată cu toate că se vor întîlni în ţara unde va avea loc expoziţia. Dar starea de agitaţie e prezentă. Această situaţie cere din partea celui care, cu carnetul şi pixul în mînă, întreabă, multă abilitate.

Pentru a depăşi momentul de mai sus, caut să sparg tăcerea propunînd lui Francisc Bartok o întoarcere în timp, pentru a căuta să descifrăm împreună ce se petrecea în această casă pe vremea cînd era locuită în Pallady, care între aceşti pereţi a început descifrarea primelor pete de culoare pe pînze. Continuîndu-şi drumul în artă, apoi, între colinele de la Bucium.

„Sînt foarte mîndru — avea să-şi înceapă gîndurile artistul — de-a avea drept locuinţă acelaşi lăcaş ca şi Pallady. Din totdeauna am fost un admirator al lui Pallady, mai ales pentru felul magistral cum a ştiut să creeze senzaţia de lumină, o lumină a contemplaţiei, fără violentări, ceea ce a dat lucrărilor sale discreţie şi rafinament.

După mulţi ani, de cînd locuiesc şi eu la Iaşi, am putut remarca că fosta capitală moldovenească are o lumină cu totul specială, mai curînd aş spune o lumină de deltă; dominată de alburi şi griuri. Ceea ce mă ulu-

iește este faptul că secretul luminii Iașului l-am putut descifra în plină maturitate artistică, în timp ce, cel pe care vreau să-l omagiez așa cum se cuvine, a descoperit acest secret chiar de la începutul carierei sale artistice. Din acest motiv, pe zi ce trece, mă simt din ce în ce mai copleșit de forța picturii lui Pallady. Din păcate, în muzeul din Iași sînt puține lucrări ale lui, (iar eu nu am nici una).

— Nu pot să nu vă întrerup pentru a vă spune că nu sînteți singurul în această situație, știut fiind că la Paris el a creat foarte mult.

— Nu-mi spuneți nici o noutate, numai că mi-am pus în gînd, și sper să mă țin de cuvînt, să nu precupețesc nimic pînă nu voi reuși ca în această casă să fie din nou prezente spiritul și personalitatea marelui dispărut. Doresc ca în casa din Iași, de pe strada Pallady 10, acesta îi e numele, nu Palade, să organizez după spiritul Casei Pogor, seri culturale. Într-un cadru modest, voi invita oameni de artă, muzicieni, sculptori, pictori, critici omagiind în acest fel pe marele pictor. Voi căuta să achiziționez cîteva pînze ale lui Pallady, iar în grădina care-mi împrejmuiește casa voi propune unor colegi sculptori un schimb. Așa încît atunci cînd voi ajunge la vîrsta bilanțurilor să mă pot mîndri că am făcut ceva, în afara pînzelor mele.

Pictorul își oprește șirul vorbelor. Privește tăcut, prin geam, lumina; se așterne tăcere. La ce s-o fi gîndind? Aștept. Cine își poate permite să întrerupă sau să comande gîndurilor să stea smirnă? Tăcere apăsătoare. Poate în acele clipe, peste decenii, undeva la întretăierea a două raze de lumină se întîlnesc doi artiști care într-un ritual știut numai de ei își măsoară talentul, își transmit gîndurile. Poate. Cert este că Francisc Bartok în aceste zile este obsedat de figura și personalitatea lui Pallady, pe care o vrea din ce în ce mai prezentă în casa pe care o locuiește astăzi. De unde această obsesie a lui Bartok? Răspunsul aveam să-l aflu repede.

— Din clipa cînd mi-am dat seama că sînt copleșit de pictură și că pictura va fi singura mea materializare pămînteană, cum era și firesc am început să văd expoziții și să răsfoiesc albume. Atunci mi s-au conturat unele gînduri, observate în tinerețe, datorită artei, în general, am putut cunoaște și interpreta istoria poporului nostru, istoria universală. Aș putea dezvolta această teorie la nesfîrșit, dar am convingerea că nu e nevoie. La ora actuală trăim un proces de uriașe transformări sociale și economice. Mă întreb cum se vor cunoaște aceste mari și profunde transformări peste o sută de ani? Prin marile construcții pe care le facem? Da, dar mai puțin. Mai puțin, pentru că, așa cum este normal, tehnica cunoscînd vertiginoase evoluții va impune în timp un perpetuu proces de înnoire, așa că cea mai modernă construcție industrială de azi va fi vetustă peste 80 de ani. Pictura, sculptura, literatura, muzica vor dăinui și vor fi — după mine — martorii adevărați ai prezenței noastre pămîntești și așa destul de efemere. De asta pe umerii artiștilor apasă serioase răspunderi. Trebuie să-l amintesc pe Pallady care undeva zice: materia ajunsă la cel mai înalt grad de spiritualizare se numește pictură. Eu cred — își continuă gîndurile Francisc Bartok — ca și Pallady, gîndesc ca el, dar în același timp doresc și să fiu și Francisc Bartok.

La ora actuală, crede artistul, artele nu cunosc același ritm de dezvoltare pe care l-ar merita. Din păcate, științele precise cuprind lumea, deci s-au făcut simțite și la noi, dar să nu uităm că românul e umanist prin definiție; or această trăsătură ancestrală e păcat să nu fie cultivată. Din aceste motive îmi continuu și munca de pedagog în cadrul Facultății de arte plastice din cadrul Conservatorului ieșean, muncă pe care o prestez cu pasiune și foarte bune rezultate.

Despre lucrările lui Bartok nu putem vorbi din simplul motiv că la vremea vizitei noastre erau plecate, așa cum am mai spus, pentru o nouă confruntare, de data aceasta cu exigențele publicului și criticii italiene, cunoscută fiind activitatea expozițională peste hotare a lui Bartok. Dealtfel artistul refuză orice discuție despre arta sa. Așteaptă și el verdictul viitorilor săi admiratori, dar mai ales este curios să vadă cum au evoluat colegii lui de aiurea. Este conștient că se tinde spre o reîntoarcere la figurativ, la natură. Este firesc să fie așa pentru că fuga omului contemporan spre marile orașe s-a cam terminat. Trebuia să se întîmple acest lucru pentru că omul neînconjurat de natură pierde seva, pierde sensibilitatea, devine mașină. Istoria ne-a demonstrat din totdeauna că prea multă tehnică strică.

Nu ne putem despărți de artist, fără a-i admira lucrările, nu în original, ci pe diapozitive, pentru că Bartok a avut grijă să imortalizeze pe filme toate operele sale. În ultima vreme a făcut foarte multe nuduri desenate și luminate într-o stranie și emoționantă dirijare a luminii, care transmit o emoție aparte, unică. Observăm de asemenea o paginație aparte a portretelor, mai toate în profil, cu foarte puțin loc de respirație în față, nu ca portretul clasic. Echilibrul fiind obținut prin luminozitate și culoare.

— Nu las loc de respirație în față pentru că, după mine, trecerea omului pe Terra este vremelnică. Schimbînd simetria în asimetrie, realizez adevăratul echilibru al vremelniciei noastre.

Este și acesta un mod de a interpreta omul. După Francisc Bartok mai important este ce rămîne după plecarea noastră.

DAN BÎRLĂDEANU ■

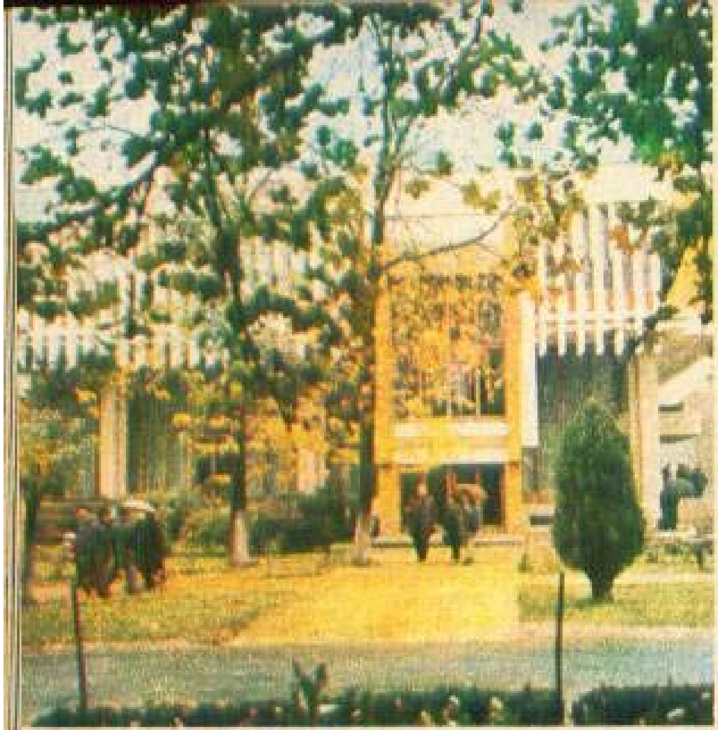

UN ARGUMENT PENTRU O STAȚIUNE: BUZIAȘ

Cam la jumătatea drumului dintre Timișoara și Lugoj se găsește Buziașul, stațiune renumită pentru ape minerale cu efecte terapeutice deosebite în afecțiuni cardiovasculare. Spunînd acest lucru, nu facem decît să repetăm un adevăr cunoscut încă de pe vremea romanilor, cînd întîmplarea a făcut ca efectul miraculos al acestor ape să fie scos la iveală. Stațiunea Buziaș s-a înscris oficial în circuitul localităților balneare încă din anul 1911, datorită experiențelor făcute de doctorul Lindemmaier. De atunci multă apă a curs pe Timiș, iar stațiunea s-a dezvoltat încet, încet transformîndu-și numele în renume. Astăzi directorul stațiunii, Nicolae Izgăreanu, aproape refuză să vorbească despre efectul apelor și al tratamentelor ce se fac la Buziaș susținînd că „marca fabricii" este mult prea cunoscută pentru a mai fi necesar acest lucru. Prezența, în ultima vreme, a turiștilor străini dovedește încă o dată efectul tămăduitor al apelor. La Buziaș, își continuă gîndurile directorul stațiunii, ne lăudăm cu multă, foarte multă liniște, atît de necesară cardiacilor, pe care am putea-o și exporta. Am reușit să construim hoteluri moderne, dar am păstrat cu grijă linia specifică arhitecturală care dă o culoare și un parfum cu totul aparte. Și, pentru că prezentul pentru un director înseamnă de cele mai multe ori viitorul, în scurt timp vom ridica vile, care vor folosi drept energie soarele.

Insistențelor noastre de a relata și alte amănunte privind tratamentele, directorul Nicolae Izgăreanu le răspunde cu obstinație, socotind că recomandările sînt inutile, de vreme ce aici vin oameni „infirmi" și pleacă, în urma tratamentelor, apți pentru muncă. Dealtfel, își continuă gîndurile interlocutorul nostru, faptul că avem pacienți care vin la noi ani la rînd fac vorbele inutile. Pe directorul Izgăreanu îl îngrijorează că nu se poate construi pe măsura nevoilor, așa încît, nu peste multă vreme, procurarea unui loc în stațiunea Buziaș devine o ecuație tot mai greu de rezolvat.

ACTORUL,

CONTEMPORANUL NOSTRU

Absorbit pînă la anonimat de suflul operei dramatice în antichitate, aruncat, mai tîrziu, la groapa comună precum Molière, declanşator de delirurl colective (la înmormîntarea lui Rudolf Valentino s-au spart capete, s-au rupt mîini şi picioare), concurent al industriei moderne (se ştie şi răsştie că, într-o anumită epocă, Brigitte Bardot a adus Franţei mai mult decît uzinele Renault), actorul, cu înălţările şi coborîşurile sale în conştiinţa publicului, rămîne cel pe care Camus îl includea printre ipostazele mitului sisific: omul care o ia mereu de la capăt.

Adulat, deposedat de propria individualitate, transformat în simbol ori asimilat cotidianului, actorul rămîne, dincolo de toate valurile şi modele, unul dintre depozitarii semnelor timpului. Ce se întîmplă cu vedetele zilelor noastre?

Dar mai există vedete? (Sumele exorbitante pe care le încasează unii actori americani — 5 milioane de dolari pentru 7 minute de apariţie ale lui Marlon Brando în „Acum, apocalipsul" sînt un argument pro). Dacă mai există, au uitat cumva secretul existenţei incandescente, o ignoră deliberat ori, într-o societate mai lucidă ele împărtăşesc soarta îngerului aruncat din ceruri? Adevărul este că, la ora actuală, ecranele lumii se pot lăuda cu actori înzestraţi cu o personalitate unică — stilul unora este absolut răvăşitor — dar, pe un fundal sociologic marcat de o anumită democratizare a relaţiilor dintre public şi interpreţi, de instalare a familiarităţii cu aceştia, operată prin intermediul televiziunii, de refuzul lor de a prelua o zestre mitică, actorii sînt integraţi în cunoştinţă de cauză lumii spectacolului şi, deopotrivă, spectacolului lumii. Cea mai tulburătoare prezenţă actoricească a ecranului american contemporan, Robert de Niro, deţinător a două Oscaruri la numai 38 de ani, mărturiseşte că îşi poate face liniştit cumpărăturile la drugstoreul din colţul străzii sale, nimeni nu-l trage de mînecă. Cu 15 ani în urmă, o fată pistruiată ca Isabelle Huppert s-ar fi gîndit, probabil, la o carieră de institutoare; astăzi şi-o dispută mari cineaşti din mai multe ţări ale lumii. Printr-una din acele ciudate lucrări ale timpului, lor, acestor actori care refuză sclipirea traiului în vitrină, li se potrivesc gîndurile aşternute în 1852 de către Gustave Flaubert către Louise Colet: „Publicul nu trebuie să ştie nimic despre noi. Să nu se distreze pe seama ochilor noştri, a părului nostru, a iubirilor noastre. Este destul că ne topim sufletul în cerneala cu care scriem, fără ca el să bănuiască".

La o distanţă de mai bine de un secol, avem însă datoria de a şti că marii actori ai zilelor noastre îşi topesc, la rîndul lor, sufletul sub focul reflectoarelor. Cine nu ştie măcar să bănuiască. Este, şi acesta, un omagiu.

Grupaj realizat de Magda MIHĂILESCU ■

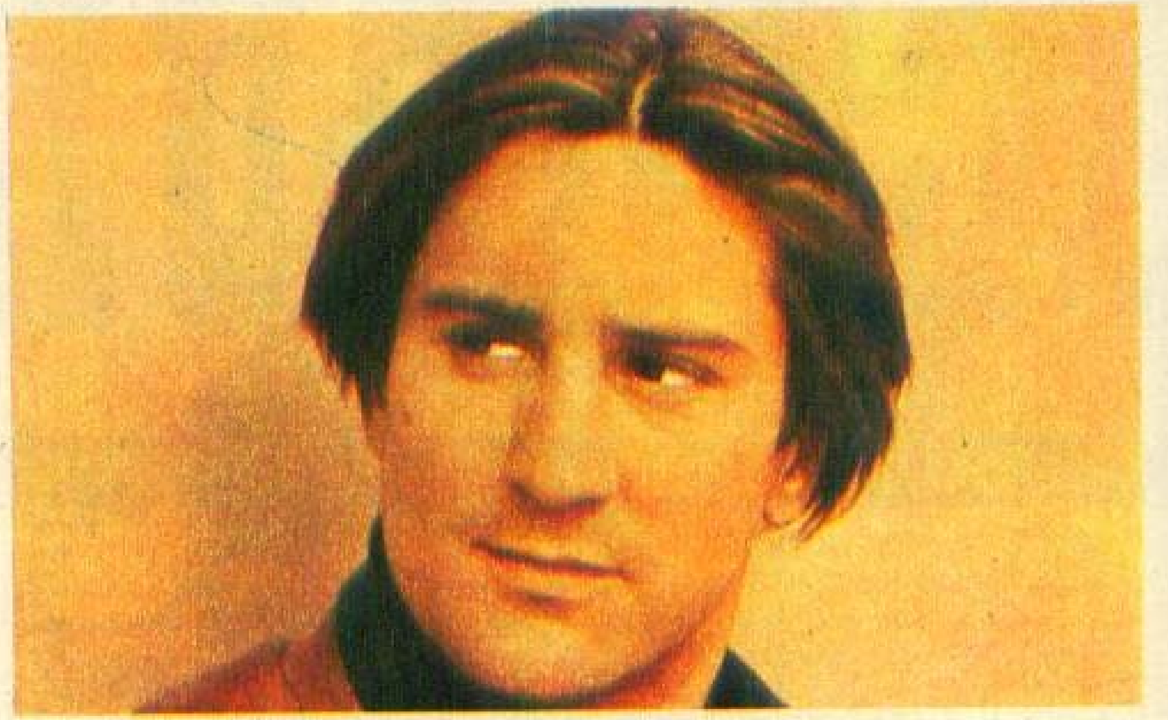

ROBERT DE NIRO: Dreptul de a juca un personaj

De la Montgomery Clift și Marlon Brando — cel din epoca de aur — ecranul american nu a mai avut un asemenea actor al tulburătoarei neliniști de a fi. Pariul său existențial este împins pînă la ultimele limite ale paroxismului. Cu un chip ce contrazice orice lege a fotogeniei, cu o statură comună (1,76), acest irlandezo-italian, care la 10 ani știa precis că trebuie să fie actor iar la 16 ani debuta pe scenă în „Ursul" de Cehov, stabilește astăzi, la 38 de ani, un termen de referință aproape incredibil.

Învins sau biruitor, dezrădăcinat sau ajuns în vîrful piramidei, generos ori pustiitor, solitar dar dornic de apropiere umană, Robert de Niro, cu mobilitatea sa devastatoare, susține într-un ritm uneori de-a dreptul demențial, spectacolul descoperirii vieții pe cont propriu. „America avea nevoie — spune un comentator avizat, Michel Cieutat — de o oglindă care să-i denunțe inconsecvențele, descumpănirile și orbirea. De Niro era întruparea inseparabilității contradicțiilor. Ora întrebărilor fără răspuns sunase. Prin el, America a întreprins prima sa mare călătorie la capătul nopții. Actorul încearcă să înțeleagă dihotomiile pe care s-a clădit, în chip orb, „the american dream" — visul american — de aceea întruchipează omul care nu are nimic și cîștigă totul („Nașul"), omul care are totul și pierde („Ultimul nabab"). Acesta este de Niro, actorul timpului său și nicidecum proiecție a unei iluzii colective, interpretul preferat al lui Martin Scorsese, care l-a lansat în „Străzi lăturalnice" (1973), reintîlnindu-se cu el în „Șoferul de taxi", „New York, New York", „Taurul furios" (Oscarul 1980), actorul lui Ford Coppolla în „Nașul", partea a II-a (Oscarul pentru cel mai bun rol secundar), al lui Michael Cimino în „Vînătorul de cerbi", al lui Elia Kazan în „Ultimul nabab". „De Niro este excepțional — spune reputatul maestru al filmului american, Kazan — pentru că el îmbină meritele noii școli cu tradiția anilor '50. Este cel mai conștient — dintre toți actorii cu care am lucrat — de importanța corpului și a obiectelor înconjurătoare". Profesionist exasperant prin meticulozitatea împinsă pînă la risc cu care își construiește rolurile (pentru „Taurul furios" s-a îngrășat, sub controlul medicilor, 30 de kilograme, pentru „Omul blestemat" a slăbit 15 kilograme, pentru „Șoferul de taxi" a înregistrat 25 de posibilități ale vocii), de Niro, stăpîn absolut al universului interior dar și exterior al eroilor săi (sînt celebre întrebările sale, de genul „ce poartă omul ăsta în buzunare?") se autodefinește atunci cînd declară: „Vreau să am dreptul de a juca un personaj... Peste tot, în viață, nu culegi decît ceea ce semeni".

AL. PACINO: Singurătatea patetică

Considerat „fratele cinematografic al lui Robert de Niro", actorul cunoscut spectatorilor noştri din „Bobby Deerfield" şi „Serpico", este şi el, la rîndu-i, „copilul unei Americi debusolate de vechile crize, doritoare a unui nou start chiar cu riscul traversării unui apocalips pe măsură". Născut în 1940 şi crescut în Bronxul de sud, într-o atmosferă tipic italiană, de către un bunic sicilian împătimit de film, Al. Pacino şi-a trăit adolescenţa ca muncitor în teatru, studiind apoi la Actor's Studio. A rămas credincios scenei (unde a jucat, printre altele, „Pescăruşul" şi „Richard al III-lea") chiar şi după marile sale succese pe ecran, fiind membru al Companiei teatrale din Boston. Despre el se spune, fără încetare, că este unic prin capacitatea de a concentra magia jocului într-o singură zonă a chipului, transmiţînd, „într-a mia parte a unei secunde", adevărul unei fiinţe. „Este capabil — mărturiseşte regizorul Pollack — să menţină 124 de minute aceeaşi privire oarbă, aspirînd literalmente auditoriul, într-o manieră cvasi mcluhiană, către propriul său neant".

Maniac al meseriei, Al Pacino şi-a cîştigat renumele de a fi actorul care face viaţă grea regizorului (întrebările sale imposibile sună astfel: „cărei zile din săptămînă îi corespunde scena pe care o interpretez acum?" „Dacă eroul meu se află acum în acest loc, vreau să ştiu de cîte ori a mai intrat aici, pînă acum?"): Avildsen, primul semnatar al contractului pentru „O după amiază de cîine" şi-a luat lumea în cap după 5 zile de filmare, fiind înlocuit cu mai răbdătorul Sidney Lumet. Construcţia rolului din „Naşul" (partea a II-a) cu care s-a lansat în 1972 (după ce la debutul din 1969 cu „Eu, Natalie", era al 13-lea nume pe generic) îi aparţine în întregime: sprijinit de Marlon Brando, împotriva voinţei producătorilor care îl voiau pe Warren Beatty ori pe Jack Nicholson, Al Pacino izbuteşte să ţină cumpăna „miticului său partener" (Brando) din partea I a filmului, propunînd, în locul unei imagini dinamice, una sobră, semn al caracterului implacabil al personajului.

Feroce în liniştea sa, precum în peliculele mai sus citate, dezarmat, gata să accepte autodistrugerea dacă astfel ar putea să se nască încă o dată, descoperind cu umilinţă marile întrebări ale existenţei (vezi „Sperietoarea", „Bobby Deerfield"), actorul rămîne ataşat rolurilor de „kid", de puşti incurabili căruia „îi place să privească răsăritul soarelui pe un vapor". Într-o distribuţie imaginară cu „Fraţii Karamazov", Al Pacino ar fi Alioşa, în timp ce de Niro l-ar întruchipa pe Dimitri. Premiul criticii new-yorkeze, patru propuneri pentru Oscar, un premiu Tony pentru televiziune, un altul la Karlovy Vary, un imens prestigiu, răsplătesc munca unui om care nu ştie să fie, 24 de ore din 24, decît actor.

MERYL STREEP:
Alice în țara minunilor

Nici un ochi expert nu ar recunoaște astăzi, în apariția brună din „Iulia" (1977) pe cea care la ora de față deține două Oscaruri, pentru „Vînătorul de cerbi" și „Kramer contra Kramer", pe actrița căreia, în lipsa altui termen de comparație, comentatorii americani au asemuit-o — suprem omagiu — lui... Marlon Brando! Alături de colegele de generație, de „vedetele anilor '80", Diane Keaton, Jill Claybourg, Meryl Streep reprezintă actrița „free of glamour", eliberată de povara strălucirii, am zice noi, într-o traducere mai apropiată, interpreta inteligenței de a fi femeie a timpului său. Pentru spectatorii noștri, evoluția ei în „Kramer contra Kramer" a fost o revelație: partitură tratată într-o stare de pîndă, aș spune, rol încolțit din toate părțile cu o rară știință a declanșării emoției, știință ce face inutilă, ba chiar puerilă, separația dintre munca actorului în teatru și pe platou. Meryl Streep, absolventă a școlii de artă dramatică din Yale, cu o activitate ce numără la cei 30 de ani ai săi peste 20 de titluri (printre care „Henric al V", „Măsură pentru măsură", „Îmblînzirea scorpiei", „27 de vagoane pline cu bumbac", de T. Williams, „Alice în țara minunilor"), rămîne, în proprii săi ochi, în primul rînd o actriță de teatru. Dealtfel, visul său, mărturisit, este de a avea o companie ambulantă cu care să bată drumurile țării, jucînd, exclusiv, Shakespeare.

DUSTIN HOFFMAN: Inocentul cu mîinile pline

Confundat adeseori cu Al. Pacino (sau, ca să fim exacţi, acesta din urmă este confundat cu Hoffman, datorită staturii scunde — 1,67 — şi „aerului", asemănare ce a îngreunat oarecum lansarea lui Pacino), protagonistul unuia dintre cele mai mari succese de public ale cinematografului american din ultimii ani, „Kramer contra Kramer" (dobînditor al mai multor Oscaruri) se bucură şi el de renumele unuia dintre cei mai „dificili" actori. Dacă despre confraţii săi se spune că sînt exasperanţi, maniaci, pe seama lui Hoffman circulă „poveşti oribile". Frumoase trebuie să fie, însă, aceste „poveşti oribile", despre exigenţele muncii unui actor dacă, la capătul lor rămîn creaţii precum cele din „Laureatul" (strălucitorul debut de acum 15 ani), „Cowboyul de la miezul nopţii", „Lenny", „Pappillon", „Toţi oamenii preşedintelui". Şemnificaţia acestui talent profund este citită la nivelul dramatismului existenţei cotidiene a omului onest, aparţinînd clasei mijlocii, individ vulnerabil, ce se salvează prin generozitate şi nu de puţine ori prin umor. De aceea, în momentul alegerii interpretului, producătorul care s-a decis să ecranizeze cartea „Kramer contra Kramer" nu a avut nici o ezitare. Hoffman, cu chipul său „lucrat" de sentimentul eliberării de neştiute umilinţe, de bucuria demnităţii dobîndite, era o certitudine a succesului.

ISABELLE HUPPERT: Muzica înainte de orice

„Cu un chip pe care Renoir l-ar fi pictat cu plăcere, ea este o actriță melodică. Impune scenei un ritm muzical, umplut cu tăceri și emoție, unde totul este numai sugestie fină". (Bertrand Tavernier). „Este cea mai formidabilă actriță din cîte am întîlnit. Posedă o incredibilă putere de concentrare, fabrică un concentrat de sentimente. Pe ecran apare ca un bloc, în fapt ea a operat o sinteză din mii de reflecții. O asemenea totală implicare în muncă este aproape neliniștitoare". (Claude Chabral). „Sub aparența fragilității, descoperi cu uimire o forță prodigioasă și un instinct genial" (Benoit Jacqart). Subiectul acestor elogii fără rezerve este unul și același: Isabelle Huppert, actrița franceză cunoscută spectatorilor noștri din „Dantelăreasa" lui Claude Goretta (1977). Greu de imaginat că fata pistruiată, bolnavă de timiditate și de dragoste din filmul sus-amintit, avea să fie, în anul următor, cîștigătoarea premiului de interpretare la Cannes pentru rolul unei criminale celebre, Violette Nozière, pentru ca în 1980 să fie prezentă la același festival cu 3 filme: „Moștenitoarele" de Marta Mezaroș, „Loulou" de Maurice Pialot și „Să-și salveze viața cine poate" al lui Godard. Solicitată peste ocean (în mult discutatul „Porțile paradisului" de Michael Cimino), în Italia (pentru cea de a 22-a interpretă a „Damei cu camelii" Mauro Bolognini nu a conceput o altă actriță), cu registrul ei practic infinit, cum infinite sînt posibilitățile îmbinării notelor muzicale întruchipează una dintre culmile voinței de a fi actor.

JERZY STUHR:
Şocanta dualitate a omului mărunt

Actorul potrivit la momentul potrivit: Cybulski, Daniel Olbrychski, Jerzy Stuhr. Ivit, ca şi străluciţii săi predecesori de sub pulpana lui Wajda, cu care a lucrat în special în teatru („Posedaţii", de Dostoievski, „Emigranţii" de Mrozek), Stuhr continuă o tradiţie a actorului polonez intelectual prin vocaţie. Absolvent al Facultăţii de filozofie al celebrei universităţi Jagellone din Cracovia şi al Şcolii superioare de teatru, actorul îşi întîlneşte destinul cinematografic odată cu filmul lui Felix Falk „Prezentatorul". Licheaua umilă dar periculoasă prin tenacitate şi capacitatea de insinuare şi inserare găseşte în Jerzy Stuhr un interpret al jocului subtil pe muchia dintre abjecţie şi admiraţie. Şocanta dualitate a omului mărunt pare să fie specialitatea sa căci şi în „Amatorul", realizat de K. Kieslowski el îmbracă hainele individului depăşit de întîmplări pe care nu le înţelege, la început, pentru ca atunci cînd le pricepe să-şi asume un pariu existenţial foarte modest, dar care îi aparţine. Există un anumit orgoliu cu eficienţă lentă al personajelor sale („Actori provinciali", „Fără anestezie", „Şansa"), subterană şi controversabilă, care le marchează definitiv şi, prin intermediul căruia, actorul mai smulge o mască a condiţiei umane.

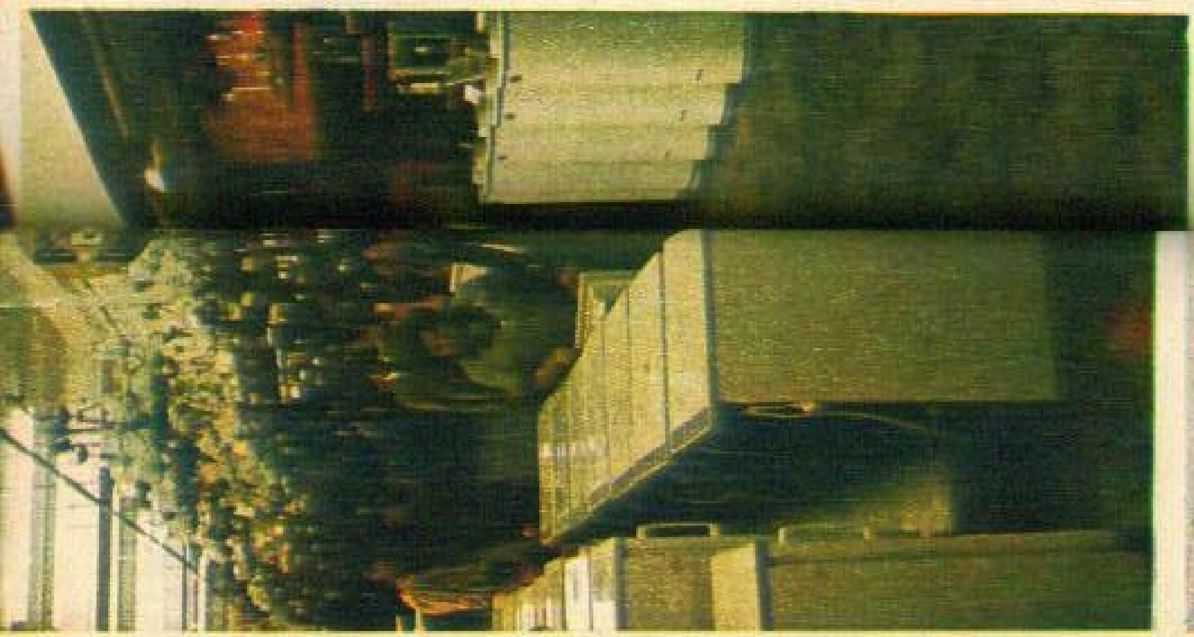

MAGAZINUL CU VAD RĂMÎNE MEREU UN PUNCT DE ATRACȚIE

În plin centrul Capitalei chiar pe Calea Victoriei, ființează un magazin cunoscut de aproape 4 generații de cetățeni. Este vorba de universalul „Victoria" care schimbind denumirea vadului de altă dată a păstrat buna tradiție. Deci, dacă astăzi un cetățean, care a lipsit de zeci de ani din țară, merge să tirguiască la Galléries Lafayette, va avea o mare surpriză deoarece va regăsi vechiul local, dar cu o tematică comercială mult îmbunătățită față de trecut. Pentru că astăzi, spre deosebire de ieri, în cele 6 etaje cit numără magazinul sint expuse peste 30 000 de articole, un adevărat bazar universal unde omul poate găsi tot ce-și dorește: țesături, confecții (pentru femei, bărbați și copii), tricotaje, lenjerie, marochinărie, jucării, gablonz, articole de sport, metalocasnice și electrocasnice, sticlărie, încălțăminte etc., etc.

Tovarășul *Nicolae Lungu*, directorul adjunct al magazinului, care ne însoțește în lungul drum al cumpărătorului către toate etajele marelui magazin este mîndru că aici s-a introdus pentru prima oară autoservirea. Fiind deci vorba de tradiție în materie, ne sint descrise pe larg avantajele dialogului direct între cumpărător și mărfuri, vinzătorul avind, în acest caz, rolul de ghid și sfătuitor al celui care cu încredere pășește pragul vechiului magazin de tradiție. La „Victoria" încrederea în sfaturile vinzătorului nu sint vorbe goale, ci un adevăr. În spatele tejghelei se află oameni care de peste 30 de ani nu fac altceva decit să transforme clientul într-un prieten, care de multe ori vine chiar și pentru a cere un sfat. În materie de comerț, sfatul vinzătorului are de foarte multe ori forță determinantă. Atunci cind ești competent, și avem pretenția că la „Victoria" putem vorbi de acest lucru, poți determina clientul să prefere o anumită marfă, chiar dacă el a venit pentru a cumpăra altceva. „Clientul nostru, stăpînul nostru", la magazinul „Victoria", nu este o lozincă, ci o realitate. Această realitate se concretizează prin cei 701 vinzători ce stau cu amabilitate și competență la dispoziția cumpărătorilor de la orele 7 la 21.

Magazinul „Victoria" desface zilnic mărfuri de peste 2 000 000 de lei, ceea ce, trebuie să recunoaștem, este o cifră demnă de luat în seamă. Aici vin pe zi peste 40 000 de cetățeni, jumătate devenind cumpărători. Deviza sfîntă a vinzătorilor de la „Victoria" este materializată prin aceea că fiecare vizitator este un potențial cumpărător, deci toată lumea trebuie tratată egal, pentru că o întrebare pusă astăzi, aduce în mod sigur pe cumpărătorul de miine, dacă nu chiar pe cel de azi.

Pentru lucrătorii comerciali de la „Victoria" ziua de duminică este una din cele mai importante, deoarece acum primesc vizita celor din provincie, care bat mulți kilometri pentru a vedea ce mai e nou. Această categorie de cumpărători este privită cu solicitudine pentru că omul vine de la mare depărtare, și de ce să n-o recunoaștem, și cu sacrificii, dar cu încredere în personalul care deservește marele magazin din plin centrul Capitalei, magazinul „Victoria".

DAN BIRLĂDEANU

CORVINII – URMAȘI AI G

— Interviu cu ION ANDREESCU, profesor de istorie —

— Ce v-a determinat să vă ocupați de originea Corvinilor ?

— O discuție cu Nicolae Iorga, purtată în 1932, în comuna Bertea (Prahova). Marele istoric susținea că localitatea își trage numele de la generalul ungur Berteluș care l-a sprijinit pe Mihai Viteazul în luptele împotriva turcilor. Atunci mi-a vorbit și despre Corvini. Era convins că își au obîrșia chiar aici în Corbi, în Țara Românească.

— Cît de convins era istoricul de acest fapt ?

— Atît de convins că după încheierea armistițiului din 1918, a poposit în Corbi (Argeș), însoțit de fostul său student, Vasile Pârvan, și au cercetat împreună mai ales locul unde a fost Castelul Corvinilor. Veniseră pentru mai multă vreme, se instalaseră în casa primarului, dar timpul nefavorabil i-a obligat să-și reducă șederea. Unele însemnări Nicolae Iorga le-a lăsat într-un dosar, notarului de atunci, Nicolae Mitulescu. Eu am intrat în posesia lor.

— Și ce scria Iorga despre Corvini ?

— Că sînt români-români, născuți aici în Corbi. El m-a îndemnat să mă ocup de studierea originii lor. În 1937 i-am arătat o lucrare și mi-a spus să continui. Acum sînt în măsură să afirm, ajutat de documente, că localitatea Corbi, așezare existentă încă din vremea geto-dacilor, este locul de naștere al Corvinilor.

— La ce documente vă referiți ?

— Uite, un act de vînzare-cumpărare din anul 6984, adică 1476, care pomenește de existența lui Șerb, un om cu stare, cu un anume rang militar, care nu este altcineva decît strămoșul Corvinilor. Actul zice : „Și iar a cumpărat Badea din partea trestieneascâ a douăsprezecea parte, oricît se va alege de la Șerb și de la fratele Stan și de la Iuga din Cîrstienești, drept 250 aspri gata cu zapis și cu mărturii". Rezultă deci că Șerb a locuit în Poenărei, comuna Corbi ; că a avut moșie mare în Poenărei, întinsă pînă în Cîrstienești, sat ce a existat pînă în secolul al XVIII-lea. Existența lui Șerb (după noi cneaz sau jude) este susținută și de alte documente, după cum vom vedea, dar și toponimic : pînă nu demult a existat „moșia Șerbănoaia", după cum există și azi „Lacul lui Șerb".

— De unde rezultă că Șerb a avut rang militar ?

— Din poziția sa : documentele probează că în timp ce satele vecine, Domnești, Corbi, Dragoslavele, Rucăr și altele decad pe rînd din starea de libertate în stare de aservire, satele de sub oblăduirea lui Șerb, Poenărei și Cîrstienești, rămîn sate de moșneni, libere. Din Diploma Ioaniților, în care se menționează, lucru știut, și voivodatul lui Seneslav, în stînga Oltului, și care cuprindea și cnezatul de la sud de Munții Făgăraș, de pe valea rîului Doamnei, rezultă că românii de aici erau organizați militărește, se apărau cu înverșunare împotriva tătarilor, iar mai tîrziu — a turcilor. Pentru apărarea regatului său, regele ungur acordă astfel de Diplome și ranguri cnezilor săi, dar și cnezilor români, conducătorilor militari din aceste regiuni, îi răsplătește pentru serviciile aduse uneori în luptele comune, pentru vitejia lor. Faptul se repetă în 1409, cînd regele ungur acordă o astfel de Diplomă celor trei fii ai lui Șerb : lui Voicu, Mogoș, Radu, în care mai sînt trecuți și vărul lor, Radu și Iancu — fiul lui Voicu. Îi înnobilează pe toți cu titlul de Hunyade, oferindu-le ținutul Hunedoarei, Castelul și 35 de sate.

— De unde rezultă că Voicu, Mogoș și Radu erau fiii lui Șerb ?

— Un anume Thuróczi, cronicarul epocii lui Matei Corvin, afirmă în „Chronica Hungarorum", din 1488, că Șerb, pe care îl amintesc documentele, e strămoșul glorioasei familii a Corvinilor și susține mai departe că a fost un boier originar din Țara Românească, chiar din „Corbii de Piatră". Tot de aici aflăm și cum au ajuns în Transilvania : cronicarul susține că boierul Șerb s-ar fi refugiat în părțile Hunedoarei prin anii 1395—1396, epocă de grea încercare pentru românii din Țara Românească, deoarece Mircea cel Bătrîn susținea grele lupte împotriva turcilor, pentru neatîrnarea țării. Faptul se justifică pentru că, în timpul lui Mircea cel Bătrîn, legăturile dintre români și unguri, în scopul înlăturării pericolului turcesc, sînt multe și uneori profunde : în 1395, la Brașov, Mircea cel Bătrîn, Domnul Țării Românești, și Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, semnează un act de întrajutorare împotriva turcilor. Armata ungară îl ajută pe Mircea să-l alunge pe Vlad „Uzurpatorul" care fusese instalat de turci în locul lui Mircea. În timpul ăsta are loc o căsătorie între căpitanul ungur, Bondor, și o româncă, probabil o soră a lui Voicu, fapt păstrat pînă azi prin porecla populară pe care sătenii vecini o acordă satului Poenărei. Un alt căpitan ungur, Berteluș, se instalează, probabil tot prin căsătorie, în comuna Bertea (Prahova), nume luat mai tîrziu (vezi Observațiuni istorice de N. Iorga). De unde rezultă că și căpitanii români (valahi), cunoscuți pentru vitejia lor în luptele împotriva tătarilor și turcilor, ca Voicu și Radu Corvin, să fie atrași de astfel de onoruri și să primească să lupte în armata ungară împotriva turcilor, pentru apărarea atît a țării lor, cît și a Ungariei. Mai ales că Voicu, Mogoș și Radu se remarcaseră cu mult mai înainte, alături de voievozii valahi, împotriva tătarilor, apoi alături de Mircea, mai ales în luptele de la Rovine, împotriva otomanilor.

În vremea asta, Feuda Corvinilor se întindea de la Dunăre și pînă dincolo de Munții Făgăraș. Iar Castelul Feudei, zice istoricul Ion Listus, a existat aici în Corbi pînă în secolul al XVII-lea.

— Cum au păstrat Corvinii legătura cu locul lor de origine după ce au fost răsplătiți,

...TO-DACILOR

pentru meritele lor militare, cu domeniile și Castelul Huniazilor ?

— Fiii lui Șerb, între care mai ales Voicu, îmbrățișind cariera armelor, s-ar fi distins în luptele de apărare de la Dunăre, împotriva otomanilor. In anul 1409, am mai zis, cetatea Hunedoara este dăruită lui Voicu Corvin. Iată ce glăsuiește printre altele hrisovul domnesc : „Noi Sigismund, rege al Ungariei, dăm, dăruim și hărăzim lui Voicu, fiul lui Șerb, și rudelor sale printre care și fiul său Iancu, pentru strălucitele sale merite militare, domeniul regal, finețele, pășunile, pădurile, apele și eleșteele, după vechile și adevăratele ei hotare". Dar (aici e răspunsul) Voicu Corvin și fratele său Mogoș revin, după actul de danie al regelui, la Castelul Feudei din Transalpina, adică în Corbii de Piatră, adică în Corbii de azi. De ce ? Pentru că aici continuă pregătirea militară împotriva invaziei otomanilor și tătarilor. Se vede din hrisovul dat la anul 6963 (1455), aprilie 15, cînd Vladislav Voevod II dă bătrînului Mogoș hrisov pentru satele Corbi, pe Argeș în jos, Corbii de Piatră, pe rîul Doamnei și pentru moșiile Micești și Măłureni (Hurmuzaki Iorga, pag. 142, conform lui I. Minea. în Convorbiri literare, anul I, pag. 6, Revista de istorie, arheologie și filologie an XIV).

— De ce își păstrau ei tabăra de instruire în Corbi ?

— Era o veche tradiție, păstrată din vremea strămoșilor noștri geto-daci, să se instruiască pe fundalele marilor cetăți geto-carpice. Aceasta a făcut ca în permanență aici să se dezvolte arta militară și să se instruiască mulți și vestiți cavaleri feudali din țara noastră și din alte țări ale Europei : așa se și explică faptul de ce Feodor Koriat se instalează pe aceste vestite locuri în secolul al XIV-lea, cu o migrațiune de ruși lituanieni, dintre care mai tîrziu își strînge armată folosită în campaniile împotriva turcilor atît Iancu Corvin, cît și cumnatul său, Mihail Szilagyi în timpul regelui Mateiaș Corvinul, fapt care se împlinește numai cu învoirea acestuia din urmă (extras din traducerea după istoricul Alexander Olęsnicki, din revista Cuget clar, pag. 121—123/1934). Istoricul rus de mai sus confirmă că așezarea acestei colonii de ruși s-a făcut pe domeniile Corvinilor în Transalpina. Atunci despre ce vorbesc aceste izvoare decît despre originea Corvinilor și meritele lor ?

— Ce alte dovezi aveți care să vorbească despre puterea economico-militară a feudei Corvinilor ?

— De cînd știm noi, de la moșii moșilor noștri, din negura veacurilor s-a desfășurat aici un mare tîrg duminical, în afară de tîrgul de la 29 iunie. Este încă o dovadă că moșia de la Corbi aparținea unui mare feudal român sau chiar domnului țării, întrucît tîrgurile nu se țineau decît pe moșia Domnului sau feudalului. Dovadă că aici a existat o organizare centrală destul de puternică, unde veneau negustori din diferite zone ale țării, chiar străini de țară care vindeau mărfuri diferite și cumpărau de aici : vite, brînzeturi, piei, cai, cojoace, pieptare, bunde, căciuli etc. Legat de memoria acestor locuri, istoricul italian Marco Antonio Bonfini, care în peregrinările sale prin Țara Românească a ajuns chiar în Corbii de Piatră, la Castelul Corvinilor, stabilește definitiv locul de origine al Corvinilor. În lucrarea sa „Historia Pannonica Sive Hungaricum Rerum Decades IV et dimidia", pe care o termină în anul 1495, sub regele Vladislav al II-lea, scrie lămurit că tatăl regelui Matiaș Corvinul, adică Iancu Corvin s-a născut în satul Corbii de Piatră (in vico Corvo). În ungurește = Hollos.

— Înseamnă deci că toți Corvinii și-au luat acest nume (cognomen) de la locul lor de origine ?

— Aceasta înseamnă : de la Corvo, ceea ce în latinește = corb, a fost destul de ușor să li se spună Corvini și nu Corbini.

— Stimate tovarășe profesor Ion Andreescu, o singură întrebare mai am : ce legătură există între stema Corvinilor, legendarul corb cu inelul în cioc, și numele lor ?

— Iancu Corvin se naște pe domeniile lor din Corbi (Argeș), așa cum precizează în cronica sa — „In Corvo Vico Natus" — Bonfini, și aceasta în jurul anului 1390, la 30 martie, cum figurează în Cronica Apuseană, publicată la Frankfurt în 1614. În același timp consemnăm și legenda cronicarului transilvănean Gaspar Heltai, la 1575, care pretinde că a cules-o de la aceia ai căror părinți au slujit ei înșiși lui Iancu. În legendă se spune că regele Sigismund s-a îndrăgostit de fiica unui boier român din Hunedoara, pe care a dăruit-o cu un fecior. Pentru a-l recunoaște mai tîrziu, a dăruit maicei sale inelul regal. Într-o zi, copilul Iancu îl însoțește pe Woyk Buthy, care nu era altul decît tatăl său, la o vînătoare. Un corb e ispitit de strălucirea inelului din degetul lui Iancu și i-l smulge din deget. Woyk săgetează corbul și-i pune din nou inelul în deget lui Iancu, inel după care mai tîrziu îl recunoaște regele, adevăratul său tată. Legenda e legendă, foarte asemănătoare cu aceasta sînt multe altele care au circulat în Transilvania cît și în Transalpina. Toate sînt gratuite, rămîn doar legende. Unele, foarte asemănătoare apar mult mai devreme, în alte locuri. Inelul furat de un corb constituie subiectul unei legende medievale transpusă într-o epopee către anul 1170 : „Faptele regelui Oswin al Northumbriei".

— Totuși, blazonul Corvinilor a fost corbul cu inelul în cioc ! ?

— Acest blazon l-au avut Corvinii încă de cînd erau stăpînii feudei din Corbi, de pe rîul Doamnei (Argeș). Noi l-am descifrat și pe Piatra de la Corbi, descoperită aici, pe vechea lor feudă. O putem dovedi și cu inscripțiile de pe mormîntul regelui get Rema (Remaxos). Pe Piatra de la Corbi am descifrat chipul regelui Histrianorum și emblema lui care nu e alta decît tot corbul cu inelul în cioc. Ce rezultă ? Un singur lucru : emblema Corvinilor (corbul cu inelul în cioc) vine de departe, ea a aparținut regilor geto-daci din Cetatea Helis — Argedava. Iar Corvinii, a căror vitejie amintește de vitejia „celor mai drepți și mai viteji dintre traci", nu sînt de altă seminție decît urmași credincioși și demni ai geto-dacilor.

N. GRIGORE MĂRĂȘANU

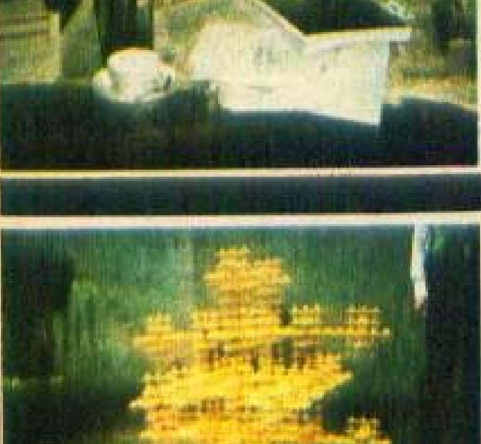

O STATUIE ÎN LUME

Cutreierînd drumurile de artă ale Europei, sculptorul și pictorul român din Maramureș, Mihai Olos, a simțit, în preajma unor vestite zidiri monumentale fiorul unei minunate potriviri. Și anume potrivirea, sub geniul unic al construcției, a uneia din lucrările sale cu starea, cu maiestuoasa înlănțuire, mai bine-zis, a tuturor catedralelor continentului. Această lucrare ce-și leagă, la rîndu-i, părțile pe întocmirea din vechime a caselor și a unor obiecte din gospodăria țărănească a maramureșanului, se susține, cum zic artiștii, în vecinătatea misterioasă a Sagradei Familia, bunăoară, deși rațiunile din care pornesc cele două opere — a lui Gaudi și a lui Mihai Olos — aproape că nu îngăduie apropierea. Mihai Olos gîndește cu justețe că relația care e una de simpatie și de fond, se întîmplă în toate arhitecturile cu iubire de tradiție.

Al doilea rînd de imagini povestește aventura întîlnirii „Proiectului de oraș universal" al băimăreanului cu atelierul lui Joseph Beuys, „controversatul avangardist rhenan" — cum îl numește un critic — și, fără îndoială, una din cele mai dinamice personalități artistice ale veacului. Beuys este singurul european care a avut, în viață fiind, onoarea unei retrospective (în anul 1979) la Muzeul Guggenheim din New York. „Promotor al artei plastice sociale", „campion mondial al artei", „noul Marcel Duchamp", universitarul cu cea mai puțin academică didactică artistică, protestatarul, care pune în toate actele sale convingerea că „frumusețea este strălucirea adevărului", oricît de neconfortabil poate să fie el, Beuys a salutat în creația românului, atît de îndatorată unui pămînt și unui mod de a trăi viața lemnului, o respirare de natură a pasiona și, cu aceasta, o exemplară voință de autentic. Imaginile aduse de Mihai Olos din călătoriile sale, ca urmare a expozițiilor ce le-a organizat în R. F. a Germaniei, sînt documentele unei existențe cu totul dăruite artei.

TUDOR OCTAVIAN

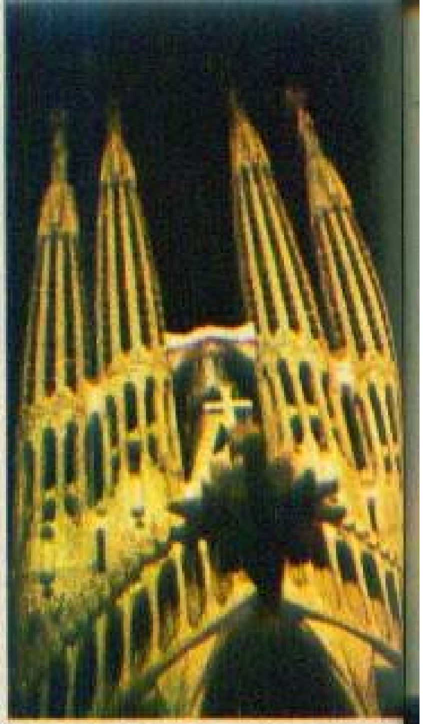
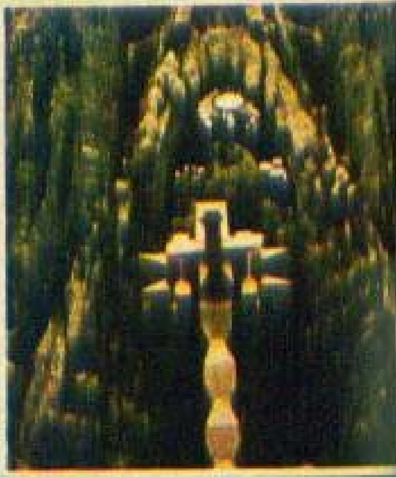

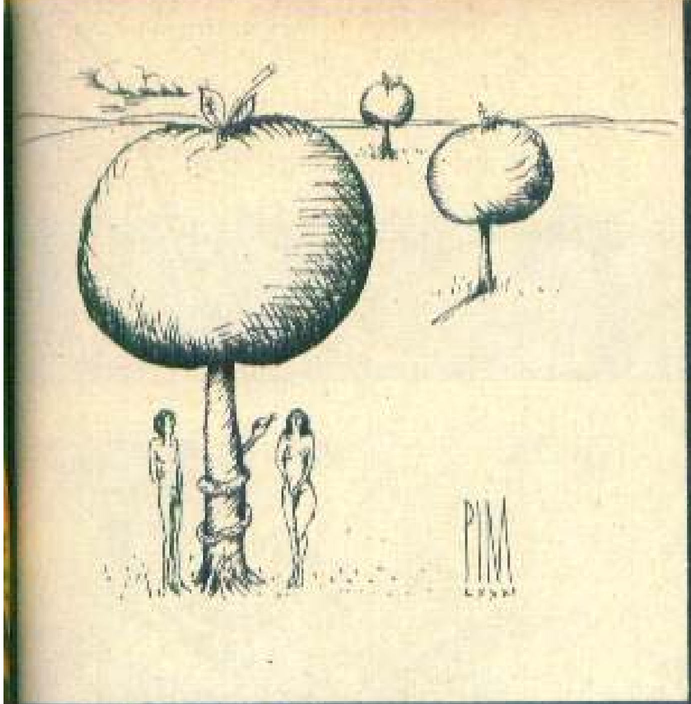

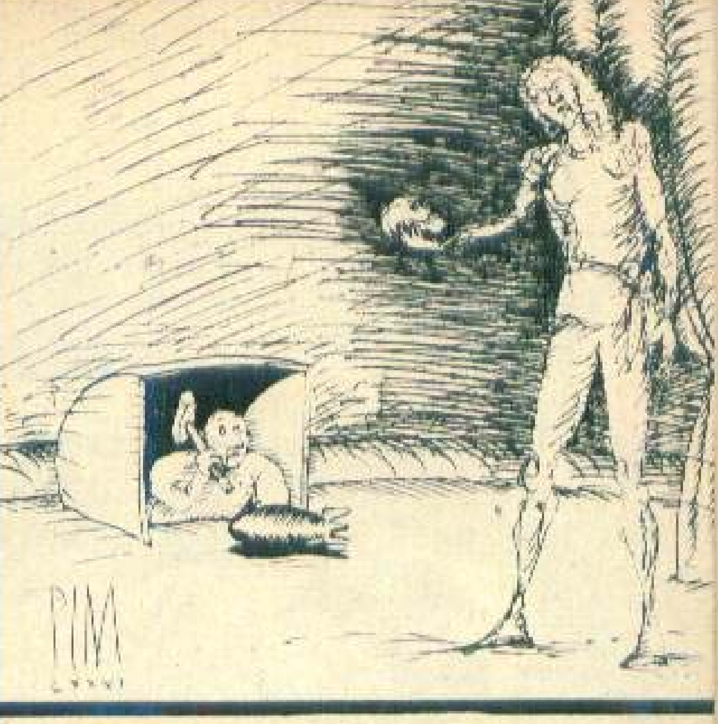

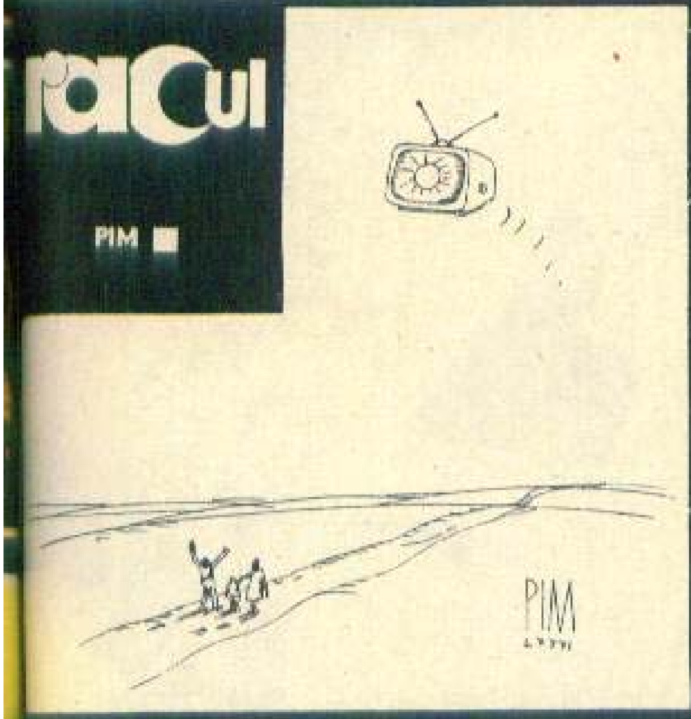
racul
PIM

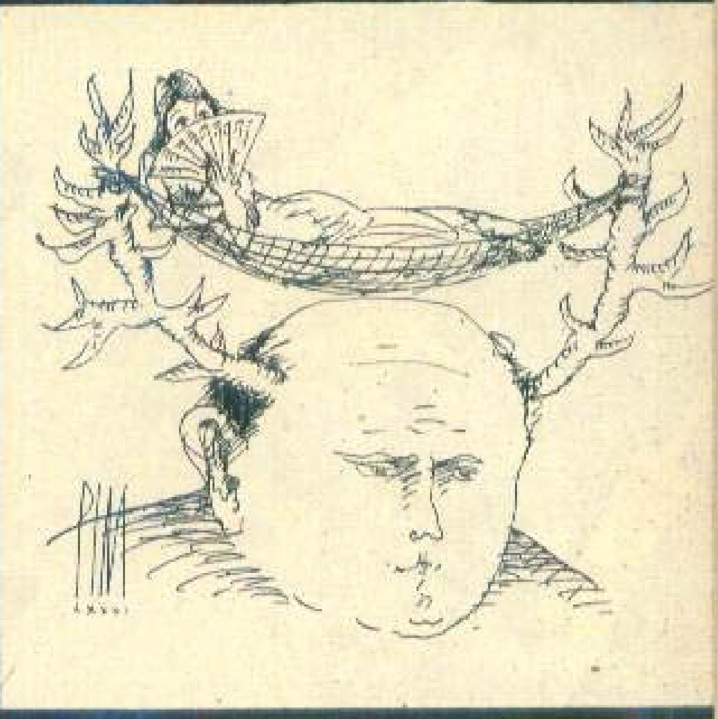

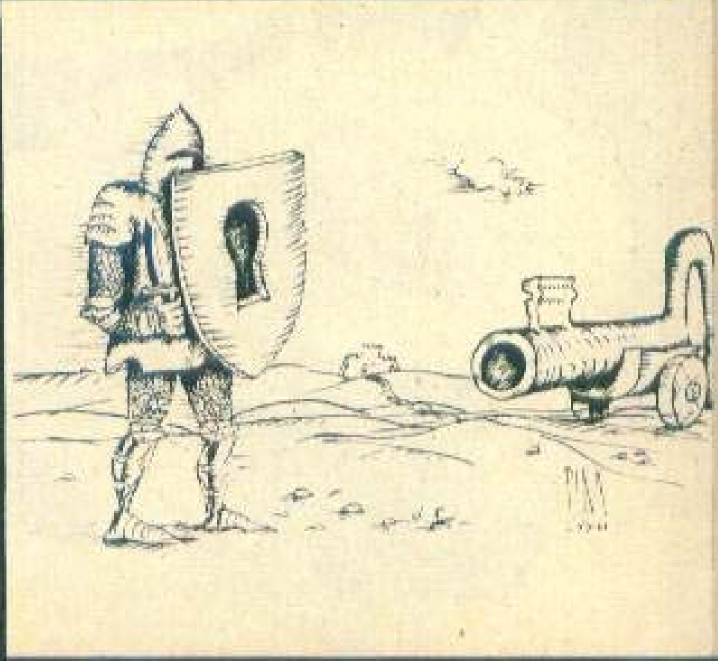

UN NOU PIGMALION

SPRE O BA

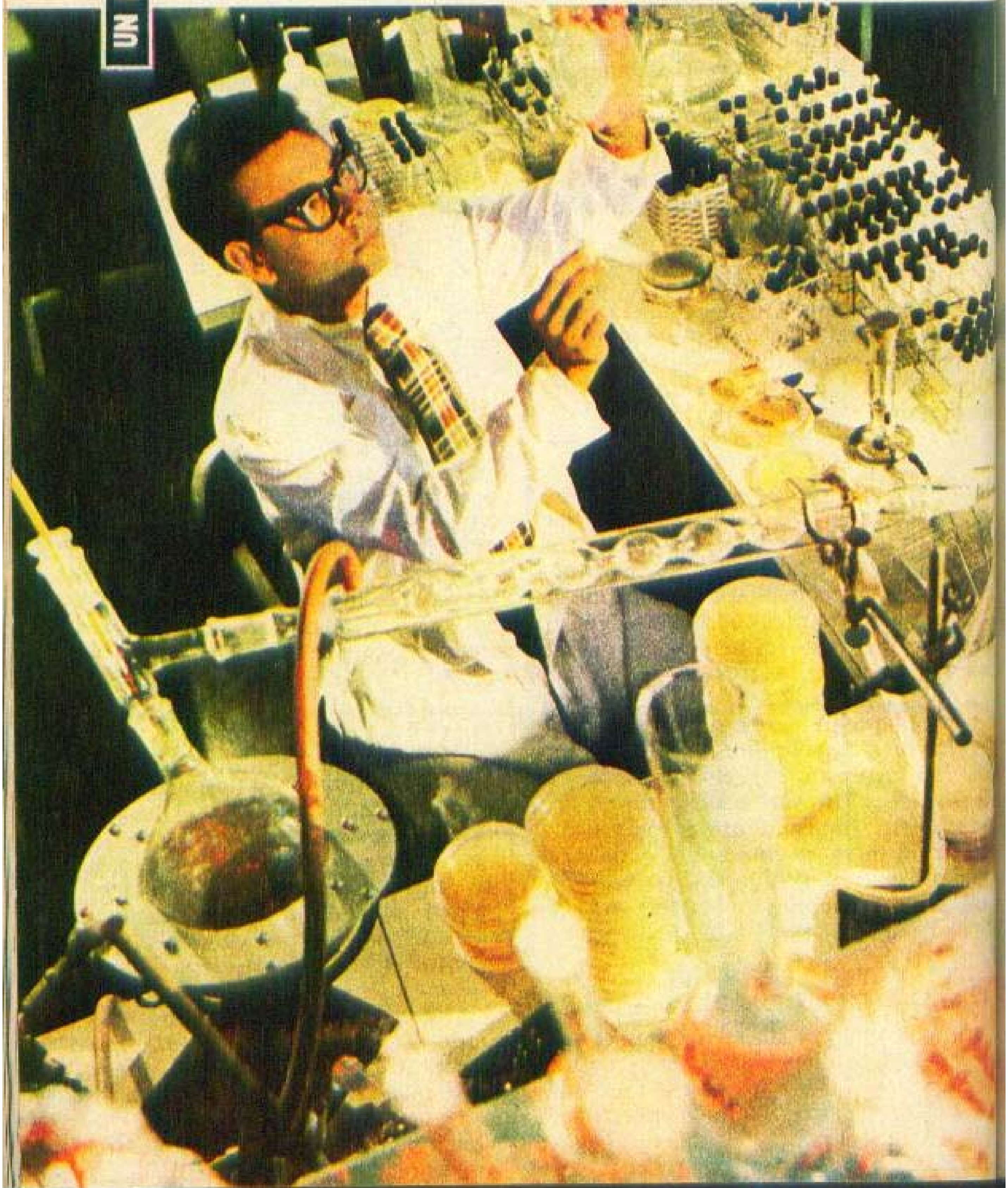

NCĂ DE GENE?

Nu demult a apărut la Paris o carte care a făcut vîlvă, scrisă de Jean de Grouchy, descendent al faimosului general napoleonian a cărui fatală întîrziere la Waterloo se spune că a schimbat fața lumii. Și în cartea strănepotului este vorba de o bătălie epocală, pe cale însă de a fi cîștigată, nu pierdută, și care și ea poate schimba fața lumii. Autorul francez este biolog, iar lucrarea sa, intitulată „Noul Pigmalion", descrie implicațiile revoluției genetice în curs de desfășurare, pe tăcute, sub ochii noștri.

Ingineria genetică, bioingineria, controlul universului genetic — aceste denumiri în esență sinonime născute în ultimii ani — evidențiază răscrucea la care se află omenirea, căreia pentru prima oară i se oferă posibilitatea de a modela și a remodela viața.

Iată doar cîteva semne prevestitoare ale noii ere. Curtea Supremă a Statelor Unite a dat în 1979 o sentință unică în istoria ei de două secole: cu cinci voturi contra patru, după deliberări care au durat... opt ani, cel mai înalt for judecătoresc american a obligat Oficiul Național de Brevete și Mărci să breveteze... o bacterie creată de petent, biologul Ananda Chakrabarty, de la firma „General Electric". **Brevetele genetice** au căpătat, așadar, cale liberă în Statele Unite! În Franța, de cîtăva vreme, ele se eliberează fără nici o dificultate. Trei au și fost înregistrate în favoarea companiei americane în plină expansiune **„Genentech"**, care operează și peste ocean. „În joc sînt noi piețe pentru industriile chimică, farmaceutică și agroalimentară, cu cifre de afaceri evaluate la miliarde de dolari" — scrie revista „Science et Vie", care adaugă:

„Doar piața insulinei reprezintă în Franța anual **600 milioane de franci**. Iar **Genentech**, care (prin inginerie genetică — n.n.) își propune să fabrice, în afară de insulină, interferon, hormoni de creștere, somatostatină de o sută de ori mai ieftină decît în prezent, timozină, deține încă 200 brevete potențiale de bacterii «manipulate» în scopuri industriale și comerciale... Sute de cereri de brevete au fost depuse în S.U.A. și așteaptă aprobarea. În spatele unor societăți ca **Genentech, Cetus, Biogen**, care s-au remarcat prin punerea la punct a fabricării interferonului, se ascund mari grupuri internaționale: **Inco, Monsanto, Amaco, Eli-Lilly, Searle, Hoffman-Laroche** etc. Ele investesc sute de milioane de dolari în ingineria genetică și nu ascund că intenționează să-și recupereze banii și să cîștige din gros pe deasupra. Produs la scară industrială grație ingineriei genetice, interferonul va costa de o sută de ori mai puțin și astfel **va fi revoluționată piața mondială de antibiotice**, evaluată azi la 30 miliarde dolari anual. Aceste cîteva cifre ilustrează, mai pregnant decît orice comentariu, formidabila miză economică pe care o reprezintă actualmente bioindustria". Așadar, **începe războiul brevetelor genetice!**

Nu vom insista mai mult asupra acestor aspecte revelatorii, dar specifice doar societății occidentale. Ne vom concentra atenția, în paginile ce urmează, asupra cercetărilor de bioinginerie din țara noastră, în special în agricultură.

Dar mai întîi, o scurtă privire asupra perspectivelor în medicină. Interlocutorul nostru: doctorul Constantin Maximilian, șeful laboratorului de genetică al Institutului de endocrinologie „C. I. Parhon".

„PÎNĂ ACUM, ȘTIINȚA PLECA DE LA CEEA CE ÎI OFEREA NATURA; ACUM, GENETICIANUL MODIFICĂ MAI ÎNTÎI GENA ȘI APOI VEDE CE SE ÎNTÎMPLĂ..."

— Ce s-a realizat mai important — în ultimii doi ani, să spunem — în **ingineria genetică medicală**, tovarășe doctor Maximilian?

— Este greu de stabilit o seriere, o categorisire strictă în ordinea însemnătății, dar, la urma urmei, nu ordinea prezintă importanța cea mai mare, ci **faptele în sine**. Iată doar cîteva realizări recente:

● S-au produs **hormoni prin inginerie genetică**, iar aceasta va duce, mai devreme sau mai tîrziu, la scăderea spectaculoasă a prețului de cost. În adevăr, de pildă în cazul interferonului — substanță naturală antivirală cu posibilă acțiune și împotriva cancerului — tocmai factorul preț i-a limitat drastic experimentarea și aplicarea mai largă în medicină. Așadar, s-au produs interferoni și somostatină, hormonul care contracarează în organism efectele insulinei și ale hormonului de creștere.

● S-a realizat un **vaccin împotriva hepatitei B**, precum și unul **antirubeolic**, tot printr-o tehnologie de inginerie genetică, extrem de complicată. Un rezultat senzațional. Se știe că un vaccin obișnuit cu virus atenuat prezintă un risc, mic dar real, la administrarea sa. De regulă, virusul respectiv conține 7—8 gene, iar dacă atenuarea nu se realizează perfect (or, perfecțiunea în acest domeniu este greu de atins în condițiile semiindustriale în care se fabrică vaccinurile), genele pot declanșa boala față de care vac-

SPRE O BANCĂ DE GENE

cinul ar fi urmat să confere protecție ! Rarisime asemenea cazuri, totuși, ele există. Să vedem acum unde intervine ingineria genetică. Din cele citeva gene mai sus-menționate doar una singură declanșează în organismul nostru apariția anticorpilor specifici și ca atare ea singură ar trebui să intre în prepararea vaccinului. Prin inginerie genetică se „rupe" din virus doar gena care ne interesează și care — prin declanșarea de anticorpi — urmează să participe la vaccin. Pe această cale orice risc de accident se reduce practic la zero. Repet, tehnica este încă fabulos de complicată, dar calea a fost deschisă.

● S-au izolat genele care controlează **sinteza unor antibiotice** și li s-a modificat structura, deci se deschide perspectiva îmbogățirii simțitoare și pe acest drum mai puțin bătut a paletei antibioticelor.

În continuare, interlocutorul nostru trasează citeva perspective plecind de la rezultate **actuale**. În ciuda caracterului aparent științifico-fantastic al prevederilor, să nu uităm că ele nu vizează un viitor incert și foarte îndepărtat, ci își găsesc de pe acum o fundamentare teoretică și chiar experimentală. Despre ce e vorba ?

● **Noi medicamente, noi enzime, noi proteine.**

Se vor sintetiza gene cu totul noi, **necunoscute în natură**, pornindu-se de la **gene cu** structuri cunoscute sau chiar necunoscute azi. În prima etapă se vor modifica doar genele cunoscute, care vor sintetiza proteine asemănătoare cu cele cunoscute astăzi, însă tocmai prin modificarea adusă vor avea o **acțiune mai diversificată**. De pildă, se va sintetiza o **anumită genă pentru un anumit** hormon, modificindu-se doi aminoacizi, ceea ce însă va aduce elemente noi în structura și funcția hormonului. Acest tip de manipulație poartă numele de genetică inversă, pentru că **pînă acum această știință pleca doar de la aceea ce îi oferea natura, de la ceva existent, vizibil, palpabil. Acum însă geneticianul modifică mai întîi gena și apoi vede ce se întîmplă.**

Se vor descoperi, probabil, noi substanțe din grupa enkefalinelor, „morfinele naturale" produse de creier, capabile să controleze durerea mai eficient decit oricare medicament. În fond, de ce este atît de activă morfina ? Și egiptenii foloseau preparate pe baza ei, dar răspunsul la întrebarea de mai sus a fost dat foarte recent : pentru că organismul o recunoaște ca o substanță proprie. Premiul Nobel a fost acordat cercetătorilor care au izolat „morfinele naturale" din creier.

Omul are nevoie de durere, mai bine zis viața însăși este „ajutată" de durere, deoarece dacă n-am resimți-o, nu am putea evita pericolul care ne amenință. Cînd durerea devine însă insuportabilă, intervin mecanisme de apărare care o blochează. Prin inginerie genetică se va modifica structura moleculelor de „morfină naturală", obținîndu-se substanțe extraordinar de eficiente pentru anularea durerii, în scopuri medicale. Recent, pe **această cale s-a și izolat o substanță cam de 200 de ori mai activă decit morfina ! De asemenea**, se vor sintetiza noi substanțe din **grupa interferonilor**, cu acțiune antivirală.

● **Tratamentul pe noi căi al bolilor ereditare.** Primele experiențe datează din 1980 și ele au fost făcute cu pacienți suferind de betatalasemie, una din cele mai frecvente boli hematologice, cam cinci milioane de bolnavi pe glob. Doctorul Martin Cline, de la Universitatea California, a transferat o genă normală cu scopul de a înlocui gena anormală, vinovată de apariția bolii. Mai exact, a încercat să transplanteze gene în celulele măduvei osoase a două bolnave. Experiența a eșuat, dar specialiștii cred că deschide, totuși, un drum promițător. Apare astfel o nouă perspectivă pentru vindecarea unor boli ereditare ca hemoglobinele anormale (se cunosc trei sute de variante, dintre care cel puțin una ucide bolnavul pînă la 18 ani). De asemenea, sînt vizate bolile ereditare determinate de absența unei enzime, de pildă maladia denumită fenilcetonuria, care dă o înapoiere mintală gravă. Pe calea ingineriei genetice și cu condiția de a fi descoperite suficient de timpuriu, multe asemenea boli vor beneficia de un tratament adecvat.

● **Descoperirea prenatală a unor boli ereditare.** Cu metodele actuale se pot detecta în primele luni de viață intrauterină toate modificările cromozomiale și zeci de boli metabolice ereditare. Multe boli însă scapă posibilității noastre de investigare. Soluția ar oferi-o studiul direct al genelor fătului, studiu la care s-ar proceda atunci cînd ar exista suspiciuni întemeiate. Unele rezultate s-au și obținut. Astfel, echipa lui Kan, din Los Angeles, a reușit, pe o cale indirectă, să determine structura genei implicate în apariția uneia din cele mai frecvente boli contemporane, mai ales în țările în curs de dezvoltare : celulele în formă de seceră. Deși tehnica lui Kan a fost bine pusă la punct, este încă departe de a intra în practica medicală curentă. De reținut, însă, că prin combinarea tuturor tehnicilor actuale și a celor ce se vor elabora în anii viitori se vor putea identifica genele ipotetic anormale ale fătului. Este o problemă de uriașă magnitudine, dacă ne gîndim că organismul uman numără 50 de mii de gene și că trebuie să învățăm să le cunoaștem pe fiecare dintre ele ! Față de acest demers, căutarea proverbialului ac în carul cu fîn apare ca un joc de copii, și totuși nu este departe ziua în care prin sisteme automatizate se va putea stabili structura genetică a fiecărui nou născut.

BIOINGINERIA ȘI PÎINEA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE

Să facem acum un nou pas în domeniul fascinant al bioingineriei : ce poate da revoluția genetică pentru pîinea noastră ? La Institutul de cercetări pentru cereale și plante tehnice Fundulea, adevărată citadelă a științei agricole românești, interlocutorii noștri sînt :

● Doctor docent **Alexandru Viorel Vrânceanu**, șeful laboratorului de genetica plan-

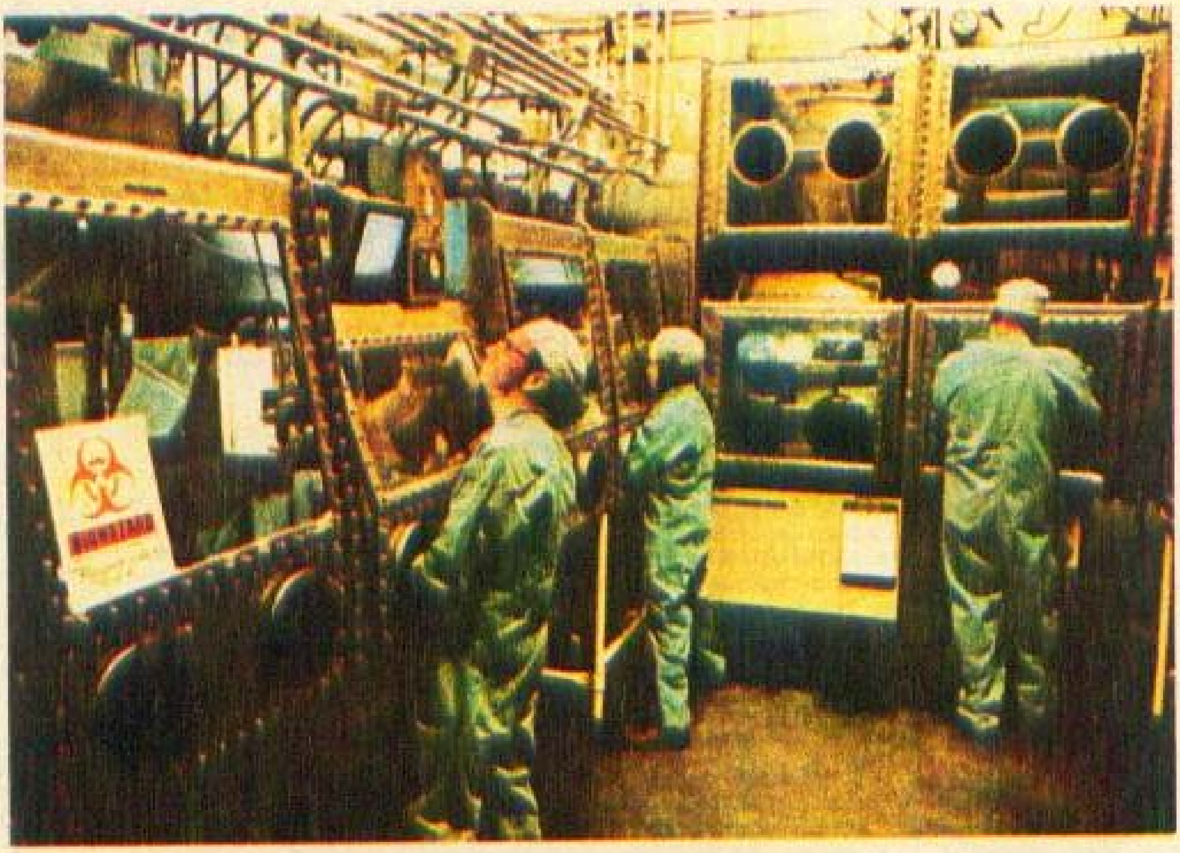

telor, conducătorul colectivului care a creat acum zece ani faimoșii hibrizi de floarea-soarelui românești, deschizători ai unei noi etape pe glob în cultura acestei plante.

● Inginerul **Octavian Cosmin**, șeful laboratorului de ameliorare a plantelor alogame (porumb și sorg), cunoscut pentru lucrările în domeniul hibrizilor de porumb și sorg.

● Doctor docent **Paul Varga**, șeful colectivelor de ameliorare a plantelor furajere și de **conservare a resurselor genetice**. Lucrează de 30 de ani în cercetare.

Revoluția genetică din ultimele două decenii — au arătat ei — ne permite pentru prima oară să pătrundem în intimitatea fenomenelor eredității și să le influențăm în sensul dorit de noi. Astfel, descoperirea existenței și acțiunii anumitor gene la plante a permis ca și la Fundulea să se obțină producții la hectar, pe loturi experimentale, pînă la **20 mii kg porumb, 8—10 mii kg grîu, 4 500—5 000 kg floarea-soarelui**. Desigur, în ceea ce privește generalizarea pe ogoare a acestor rezultate într-un viitor mai apropiat nu trebuie să se uite că genetica și, în general, cercetarea științifică nu reprezintă decît **un** element al producțiilor înalte. Deocamdată, însă, tocmai asupra acestui element ne concentrăm în cele ce urmează, prefigurind **prima revoluție în agricultură** promisă de genetică.

Să amintim, în acest context, posibilitatea de a se obține porumb bogat în lizină, prin descoperirea și transferul genei care conferă această caracteristică. În fond, este vizată introducerea în cultură a unui **porumb cu proteină de calitate superioară**, bogat în aminoacizi esențiali. În adevăr, **porumbul obișnuit, pe care omul îl consumă de mii de ani, conține proteine de calitate inferioară**. Or, s-au descoperit două gene : **opaque 2** și **floury 2** care sporesc foarte mult conținutul în aminoacizi esențiali. Cu alte cuvinte, **din 100 kg hibrizi de porumb care conțin aceste gene se va obține cu 25% mai multă carne de porc !** Animalele care vor consuma hibrizii vor produce deci mai multă carne decît cele hrănite „clasic". Este vorba de un nou tip biologic de porumb. Deocamdată, deși boabele conțin proteine de calitate superioară, producția la hectar este încă mai mică, însă perspectiva există : porumb cu proteină de calitate superioară.

CA ȘI CUM AI ÎNCERCA SĂ ÎNCRUCIȘEZI UN CAL CU UN IEPURE

Ingineria genetică **transferă gene de la specii și chiar genuri îndepărtate**, ceea ce era de neconceput prin hibridare sexuală. De exemplu, pe această cale se poate **transfera rezistența la secetă de la sorg la floarea-soarelui sau la porumb** ! Evident, nici o hibridare sexuată nu era posibilă între sorg și floarea-soarelui sau între sorg și porumb. Este ca și cum ai încerca să încrucișezi un cal cu un iepure... Iată însă că prin inginerie genetică, la plante cel puțin, asemenea manipulări care pînă mai ieri păreau de domeniul fantasticului devin realizabile prin fuziunea de protoplaști.

SPRE O BANCĂ DE GENE

Există plante leguminoase, de pildă mazărea, care cu ajutorul unor bacterii care trăiesc în simbioză pe rădăcinile lor, fixează azotul din atmosferă și deci planta respectivă nu mai necesită nici un fel de îngrășămînt cu azot. Ingineria genetică își propune, ca obiectiv de perspectivă, să obțină grîu, porumb, floarea-soarelui, plante furajere care **să nu mai necesite îngrășăminte azotate, ci să fixeze direct azot din atmosferă.** Capacitatea de fixare a azotului se datorează genei **Nif** în plantele leguminoase. Această genă ar trebui însă transferată la un gen diferit, deci nu prin încrucișare obișnuită, căci nu se poate încrucișa grîu cu mazăre, de pildă. S-a descoperit însă că prin transferarea genei Nif cu ajutorul bacteriilor există perspective de a se atinge acest obiectiv. Cercetătorii lucrează intens în lume și rezolvarea acestei probleme va însemna, fără doar și poate, o revoluție în agricultură.

Rezistența la boli conferită pe cale genetică ar reprezenta o a doua revoluție în agricultură. Prin metodele de pînă acum nu se atingea, în cel mai bun caz, decît un echilibru precar și veșnic schimbător. Imunitate absolută nu există, patogenul însuși evoluează, se adaptează la mediu ! Se desfășoară o permanentă întrecere între virusuri, bacterii, ciuperci și planta gazdă, apar insecte rezistente la cele mai sofisticate insecticide, cum a fost cazul cu gîndacul de Colorado, care a „reînviat" datorită selecției adaptative. Fără a mai pune la socoteală faptul că folosirea insecticidelor poate deveni, în anumite condiții, toxică pentru om și animale. Or, **prin ingineria genetică ne-am apropia de imunitatea absolută.**

Un exemplu : porumbul nu este atins de bolile florii-soarelui sau ale lucernei fiindcă în porumb există compuși biochimici ce nu permit existența parazitului care proliferează pe floarea-soarelui. Evident, pe cale sexuată (din motivele mai sus arătate) această însușire valoroasă nu poate fi transferată de la floarea-soarelui la porumb, dar prin hibridare somatică, pe căile ingineriei genetice, pot fi introduse **într-o plantă străină** substanțele chimice care ne interesează. Un prim rezultat de peste hotare : s-a transferat de la mazăre la floarea-soarelui, fazeolina, care conferă rezistență la anumite boli. Rămîne de văzut dacă și cît va „trăi" fazeolina pe noua gazdă, floarea-soarelui.

În acest context geneticienii cercetează la Fundulea speciile sălbatice, mai bine adaptate condițiilor vitrege de mediu. În fitotron se selecționează și se testează formele cele mai rezistente la boli, se identifică gene. Astfel au fost descoperite genele care dau rezistență la rugină și la făinarea grîului, la mana florii-soarelui etc. De remarcat că nu pot fi folosite în acest scop rezultatele obținute în străinătate, de pildă gene izolate în laboratoare americane, fiindcă ele nu acționează în condițiile specifice de la noi.

PLANTELE CULTIVATE AZI NU MAI CORESPUND CERINȚELOR SOCIETĂȚII MODERNE

A treia revoluție în agricultură promisă de ingineria genetică : crearea de noi ideotipuri de plante — tipuri ideale de plante care să asimileze cu intensitate maximă și să aibă o productivitate maximă. Intr-un oarecare sens se poate spune că agricultura se află la un impas, că **plantele cultivate astăzi nu mai corespund cerințelor societății moderne și exploziei demografice** ; deceniu după deceniu surplusul populației globului se numără în miliarde. Or, plantele actualmente în cultură sînt preluate din timpuri cînd nu se foloseau mașini, îngrășăminte chimice, erbicide etc. Înseși erbicidele afectează creșterea plantelor. Deci trebuie forme noi care să reziste mai bine la erbicide, să se adapteze la lucrul cu mașini etc. Astfel, sînt necesari hibrizi de porumb rezistenți la frîngere, deci pretabili la recoltarea mecanizată. Așadar **mecanizarea impune cerințe fundamental noi plantelor.** Apoi : soiurile vechi de plante nu asimilează eficient îngrășămintele. Am putea asemui această situație cu cea a raselor locale de animale, care dincolo de o anumită limită, în general nu prea înaltă, nu se mai îngrașă, indiferent de alimentație.

În momentul de față, de mare interes apare **„reproiectarea" vechilor tipuri de plantă prin inginerie genetică** — problemă la care ne-am referit de mai multe ori în acest articol. Trebuie combinate caracteristici **de la specii diferite !** De astă dată însă, nu numai că să se preia o caracteristică utilă de la o specie la alta, ci se „reproiectează" în întregime tipul de plantă.

● Alte exemple referitoare la „proiectarea genetică". Poziția frunzelor la floarea-soarelui este orizontală, deci ele umbresc plantele vecine și le inhibă creșterea. La Fundulea, s-a reușit **crearea unui tip de floarea-soarelui cu frunze cvasiverticale, deci umbrind mai puțin, însă utilizînd superior energia solară. Acest rezultat s-a datorat tot transferului de gene.**

● Să revenim la micșorarea taliei unor plante de cultură. Inginerul Octavian Cosmin și colaboratorii au studiat timp de 10 ani gena br 2 care reduce lungimea internodurilor la porumb, deci îi micșorează talia, și a obținut **porumb înalt doar de 1,20 m,** restul plantei dezvoltîndu-se normal. Nici în acest caz nu s-au obținut însă pentru moment producții mari fiindcă pentru realizarea acestui obiectiv, în afara taliei, trebuie să intre în acțiune mai mulți factori genetici. Am dat acest exemplu în care cercetarea nu a fost încă încununată de rezultatele așteptate, tocmai pentru a evidenția greutățile de care se lovesc geneticienii și minuțiozitatea unor cercetări care adesea se desfășoară pe parcursul unor decenii.

Tot pe linia reproiectării plantelor trebuie menționată posibilitatea creării unor **hibrizi îndepărtați între mai multe genuri.** În unele laboratoare străine s-au creat **hibrizi experimentali între grîu, secară și orz.** Fiecare specie își are propriile însușiri de adaptabilitate, de rezistență la frig, secetă, arșită, precum și o anumită productivitate. Secara rezistă

la ger și la excesul de umiditate, în schimb griul posedă superioare însușiri de calitate ; orzul nu este panificabil, dar e greu atacat de agenți patogeni și totodată înfrățește puternic, de unde o productivitate sporită. Ca perspectivă mai îndepărtată se înscrie obiectivul de a se obține astfel de hibrizi. Cîteva rezultate preliminare s-au înregistrat și la Fundulea, în special vizînd transferul unor proprietăți de la sorg (plantă africană excepțional de rezistentă la secetă și arșiță), la alte plante, de pildă la porumb.

AVEM NEVOIE DE EXCEPȚII

Folosindu-se toate aceste metode, se va ajunge la crearea de organisme cu producții sporite și mai bine adaptate agriculturii moderne. Eliminîndu-se ce e bun și ce e foarte bun se va păstra doar excepționalul. Subliniază doctorul docent Paul Varga :

— Avem nevoie de excepții. Dar ca să găsim excepțiile trebuie să dispunem de un **rezervor uriaș de variabilitate**. În adevăr, variabilitatea este cea care a făcut posibilă apariția plantelor de cultură. În prezent, însă, ne aflăm la un moment de cotitură : **variabilitatea naturală acumulată în ultimii 10—15 mii de ani începe să dispară !**

Este un fapt poate paradoxal. Să-l explicăm. În prezent, variabilitatea naturală se întruchipează în populațiile primitive de plante cultivate în special în țările în curs de dezvoltare. Astfel, pînă acum 10—15 ani în Turcia predominau soiurile vechi locale, niciodată atinse de amelioratori. Treptat ele însă se înlocuiesc cu soiurile noi de grîu produse de laureatul Premiul Nobel Borlaug Norman, cel care a inițiat „revoluția verde" din India, Turcia și alte țări din Lumea a treia. Datorită ei, în scurtă vreme, o țară ca Turcia din importatoare de grîu a devenit exportatoare, dar acest progres a fost posibil ca urmare a înlocuirii populațiilor locale cu un număr redus de soiuri selecționate. Același fenomen s-a petrecut și în țara noastră, unde au dispărut din cultură mii și mii de populații primitive. Dar, **pe măsură ce se creează soiuri productive și extraproductive, apar nebănuite dificultăți de adaptabilitate, legate de pildă de ivirea unor noi boli**. Pentru a le stăvili, trebuie folosite însușiri ale **formelor rustice**, mai rezistente, **trebuie deci păstrat acest uriaș rezervor pentru agricultura prezentului și mai ales pentru agricultura viitorului.**

Oricînd și oriunde pot apărea boli sau condiții de mediu pentru care soiurile cultivate nu posedă însușirile de rezistență necesare. Astfel au pierit culturile de cartofi din Irlanda în 1840, plantațiile de cafea din Ceylon în 1870, orezul din Bengal în 1942, castanii comestibili din S.U.A. în 1975. În Chile „mana cartofului" a distrus total culturile, la un moment dat, iar rugina, o altă boală, a dus la pieirea plantațiilor de cafea din Brazilia în 1970. De subliniat că refacerea acestora din urmă a fost posibilă datorită unui soi local primitiv numit Geisha, singurul care s-a dovedit rezistent, identificat într-o expediție de colectare organizată în... Etiopia.

SALVAȚI TEZAURUL GENETIC AL OMENIRII !

Întrebarea care se pune este cum putem avea în cultură soiuri de mare producție, **fără riscul unei catastrofe economice, care oricînd poate să survină ? Deocamdată există un singur răspuns și anume : conservarea unei cît mai bogate colecții de semințe în stare viabilă**, respectiv conservarea germoplasmei vegetale variate, care să se afle oricînd la dispoziția amelioratorilor din zilele noastre și din viitor. **Altă soluție nu se cunoaște deocamdată, deoarece vulnerabilitatea genetică** — termen folosit pentru fenomenul explicat mai sus — **apare ca un proces natural legat direct de evoluția speciilor**, de selecția naturală, mutații și ceilalți factori ai evoluției. Iată de ce împotriva acestui fenomen se poate lupta numai indirect, dîndu-se posibilitate amelioratorilor de a folosi rapid și eficient sursele de gene corespunzătoare **noilor însușiri de rezistență**.

Cum s-a arătat, tot tezaurul genetic format în decurs de milenii și utilizat de către om este în pericol de a dispărea, în primul rînd datorită marelui succes înregistrat în ameliorarea plantelor agricole. Acest proces este natural și nu poate și nu trebuie să fie oprit. **În scopul salvării tezaurului genetic și a speciilor sălbatice înrudite conservarea lor în bănci de gene satisface cerințele amelioratorilor din prezent, dar mai ales ale celor din viitor, care pot fi cu totul deosebite și greu de prevăzut.** Nu este greu de înțeles de ce băncile de gene din țările dezvoltate economic sînt amplasate în construcții deosebit de rezistente, capabile să înfrunte orice fenomen, orice accident, de la cutremure de gradul 8 pînă la incendii catastrofale. Distrugerea unei asemenea „bănci" ar putea avea consecințe incalculabile pentru țara respectivă și chiar pentru umanitate. **Poate că tocmai în banca respectivă se află pusă la păstrare specia unei plante care va salva omenirea de foamete, de neprevăzut în cazul declanșării unei boli catastrofale și imposibil de prevăzut astăzi !**

Bineînțeles, în băncile de gene pentru conservarea semințelor există posibilități de păstrare pentru sute de ani.

În țara noastră — arată interlocutorul nostru — nu există încă o formă de organizare centrală pentru studiul și conservarea germoplasmei vegetale, dar se lucrează la proiectarea acesteia. Academia de Științe Agricole și Silvice a aprobat construirea unui nou pavilion de cercetare la Fundulea, care să adăpostească viitoarea secție centrală de studiu și conservare a germoplasmei vegetale, în încăperi climatizate pentru păstrarea viabilității timp îndelungat.

Așadar, un tezaur : **zestrea genetică pe care generația noastră o lasă generațiilor viitoare.** Fiindcă revoluția genetică a timpului nostru nu înseamnă, nu trebuie să însemne o revoluție împotriva naturii, ci în consens cu ea.

LIONEL NIȚESCU

FLACĂRA

LITERARĂ • ARTISTICĂ • SOCIALĂ

„Flacăra de azi se închină în fața Flacărei de ieri, pentru Flacăra dintotdeauna".

GRIGORESCU DE VÎNZARE

de vorbă cu Al. Vlahuță

Ați citit, desigur, cu toți în ziare această știre scurtă, precisă, brutală: „Zilele acestea d-l A. Vlahuță va pune în vânzare colecția sa de tablouri. Se știe că în această prețioasă colecție sunt peste 60 de tablouri de Grigorescu, din cele mai bune epoce și înfățișând aproape toată gama de genuri și de subiecte în care s-a manifestat geniul marelui nostru pictor." Și, desigur, ca și noi, trebue să fi simțit citind această informație, o impresie de vagă părere de rău, sentiment de nelămurire și contrazicere.

Vlahuță vinde pe Grigorescu! Pioasa expoziție a maestrului Vlahuță este pe punctul de a se împrăștia! Comoara aceea de artă, care forma până acum una din atracțiile artistice ale Bucureștilor pe cari orice străin ține să le cunoască, în curând se va desface ca o marfă oarecare.

Pentru ce? Care e pricina care a putut hotărî pe d-l Vlahuță să scoată în vânzare aceea ce prietenia, și bunul său gust, și înalta sa înțelegere de artă au ales ca fiind mai bun, ca fiind superior din superioarele creațiuni ale marelui Grigorescu?

Și n'am putut înțelege. Atunci ne-am hotărît să-l vizităm.

— Adevărat e că vindeți pe Grigorescu? — a fost prima mea întrebare.

— Adevărat! — mi-a răspuns d-l Vlahuță, cu glasul său grav, tremurat.

Sunt obosit. Nu mai pot. De 17 ani sunt paznicul acestor tablouri, — zise maestrul, arătând cu un gest larg bogata colecție ce-i împodobește zidurile salonului. Și schițând acest gest, marele poet îmi făcu o clipă

impresia unui corect custode de muzeu istoric, obișnuit să arate cu-aceleași gesturi, aceleași tablouri, vizitatorilor curioși. Apoi, continuă: Îmi pare foarte rău că trebue să mă despart de aceste superioare creațiuni de artă, în mijlocul cărora am trăit atâta vreme, — dar ce să fac? Nu mai pot nici să le port de grije, nici să cheltuiesc pentru ele. Fiindcă aceste tablouri m'au costat multe parale. Ce crezi că eu sunt stăpân aici în casă? Ași, ele sunt stăpâne. De câte ori mă mut, grija mea cea dintâiu este să găsesc o casă în care să poată încăpea frumos tablourile lui Grigorescu. De mine nu mai e vorba. Eu stau unde-o da Dumnezeu. Tablourile să fie bine găzduite. Ei, și asta costă... Mă transformasem mai mult într'un intendent al lui Grigorescu, într-un fel de „valet de pied" care primește lumea cu zâmbetul pe buze și îi explică cu amabilitate opera genialului pictor. Orice străin mai de seamă venea prin București, trebuia să treacă și prin casa mea ca să vadă tablourile lui Grigorescu.

Eu am primit întotdeauna pe toată lumea cu dragoste. Dar și această dragoste de la o vreme cam obosește. M'am despărțit de marele poet obținând de la d-sa promisiunea *de a da cititorilor noștri buna veste că de la numărul viitor d-sa va începe să colaboreze în revista „Flacăra".*

(Al. Șerban)»

GÎNDURI ASUPRA LUMII...

• *Cînd un literat sau un savant mărturisește în public lacunele și scăderile operelor sale, dovedește că are convingerea intimă că e geniu.*

• *Scriitorii celebri, de multe ori, nu sunt aceia cari au avut idei noi, ci care au știut să îmbrace în forme noi, vechile idei.*

• *Persecuția e forma cea mai cinstită, pentru că cel puțin e francă, a egoismului.*

• *Majoritatea oamenilor utilizează rațiunea numai pentru a-și putea justifica faptele făcute fără rațiune.*

• *Prietenia e un egoism rafinat, căci fiecare iubește în altul tocmai calitățile și defectele sale.*

• *Cea mai crudă durere pentru un om inteligent nu e faptul că moare, dar faptul că el moare înainte de a fi dat ceea ce mintea sa era capabilă să dea.*

• *Pentru a parveni e nevoie să ai talent: talentul de a te potrivi mereu altora și a-ți ascunde, pe cît posibil, originalitatea firei tale.*

FLACĂRA 155

Cine este d-l N. Iorga?

— D-l N. Iorga descris de sine insu-şi —

[illegible]

N. Iorga

[illegible]

Cântecul Horelor

Fragment dintr'un poem

[illegible]

„Figuri contimporane", o rubrică ilustrată de ISER

„Întâlnind pe un redactor al nostru pe care-l onorează cu prietenia sa, d-l *N. Iorga* i-a spus: — Mă simt bine azi. Aseară n'am lucrat nimic! Redactorul nostru izbucni în râs.

— De ce râzi? — îl întrebă d-l Iorga.

— Cum să nu râd? Nu e de râs când, în ţara noastră întâlneşti un om care anunţă, ca un rar eveniment, că *într-o seară* i s'a întâmplat să nu lucreze nimic!... Din nefericire, cea mai mare parte din intelectualii noştri nu pot spune că sunt rare decât serile când li se întâmplă să lucreze."

ECOURI

Rezultatul concursului între liceeni:

Întrebările puse au fost: 1 — Care e scriitorul în viaţă pe care îl preferaţi şi pentru ce? 2 Care e idealul vostru?

După sufragiile exprimate în concurs d. *Vlahuţă* e scriitorul cel mai gustat în şcoalele secundare? Cea mai mare parte din cei care au dat acest răspuns s-au abţinut să-şi motiveze părerea. Rău au făcut, deoarece criteriul nostru de apreciere n-a fost în primul rînd exactitatea părerilor emise, ci modalitatea argumentării.

Răspunsurile cele mai logic susţinute au proclamat pe d-l *G. Coşbuc* — poetul preferat. Unii îl preferă pe cîntăreţul baladelor şi idilelor chiar lui Eminescu. Ceea ce face superioritatea acestui poet, în ochii unora din tinerii noştri concurenţi, este caracterul profund şi sănătos românesc al operei sale, accentele de revoltă pe care marele Coşbuc le-a scos în faţa mizeriei noastre rurale. Unii şcolari s-au rostit pentru naţionalismul înflăcărat al d-lui *Goga*; alţii, mai puţini aceştia, pentru scepticismul caustic al lui *Caragiale*; voturi inteligent susţinute au avut spontaneitatea aci spirituală, aci duioasă a d-lui *Brătescu—Voineşti*; admiraţie înflăcărată, dar exprimată în fraze cam încărcate şi difuze, am citit pentru subtilitatea poetică a d-lui *Anghel;* unii şcolari preferă lirismul plin de eleganţă şi inteligentă imaginaţie a d-lui *Cincinat Pavelescu;* în Bucovina se gustă cu o deosebită plăcere întrupările şi stilul d-lui *M. Sadoveanu*, tocmai din pricina caracterului lor neaoş moldovenesc şi a „moldovenismului" talentului său...

FLACĂRA

LITERARĂ • ARTISTICĂ • SOCIALĂ

„Flacăra de azi se închină în fața Flacărei de ieri, pentru Flacăra dintotdeauna".

CARAGIALE

MOMENTE... din viața lui Caragiale

Într-o seară de iarnă—spunea d-l Vlahuță—Caragiale vine la mine. Sosea din străinătate. Afară ningea, intră repede. Se oprește brusc și cu glasul înduioșat, cu privirile pierdute parcă în depărtările trecutului, începe o poveste: Parcă văd... Seara. Frig. Ninge, viscolește. La Ploești. Acum cincizeci și atâția de ani... O femee săracă, într-o odaie fără foc, se chinuiește, nemâncată, pe o saltea de paie... Vântul vâjâie afară, nenorocita femee se svârcolește înăuntru de dureri grozave... Și toată noaptea o duce așa... De-abia către ziuă se ușurează. Naște un copil fără noroc... Ei bine, copilul ăla sunt eu!...

Un nour de duioșie se lasă pe fețele noastre. Caragiale împrăștie însă repede nourul cu o glumă și veselia se restabilește —, încheiă d-l Vlahuță mișcătoarea sa povestire.

„Directorul *Flacărei*, în dorința de a da numărului festiv închinat lui Caragiale o strălucire cât mai mare, a adresat, acum câteva zile, maestrului, următoarea telegramă la Berlin: *„Vă felicit și vă urez ani mulți și noroc cu prilejul jubileului.* Flacăra *apare număr festiv. Rog colaborare sau împuterniciți Vlahuță să ne dea concursul pentru reușită bună." La această telegramă*, Caragiale a răspuns telegrafic: *„Regret. Imposibil amândouă. Mulțumesc atenție. Caragiale"* Și din acest moment, d-l Vlahuță, care făgăduise că va da Flacărei prețioase documente pentru desăvârșirea sărbătoririi proectate, a refuzat să ne mai acorde sprijinul promis."

„Dl. I.L. Caragiale a binevoit să trimită directorului nostru o amabilă scrisoare, prin care mulțumește călduros scriitorilor care au colaborat la numărul festiv al „Flacărei". (Este vorba de *Flacăra* nr. 16 din 4 februarie 1912, unde au apărut articolele: *Caragiale orator* de Take Ionescu, *Cum scrie Caragiale* (amintire) de Șt. O. Iosif, *Scriitorii tineri și Caragiale* (cuvântarea d-lui Em. Gârleanu la festivalul de la Teatrul „Comaedia"), *Caragiale profesor* de Radu D. Rosetti, *Momente*... (inedite din viața lui Caragiale) — aflate de la d-l Al. Vlahuță consemnate de Al. Șerban; *Stilul lui Caragiale* de C.C. Arion, *Caragiale — artistul și opera lui* — de P. Locusteanu. *Numărul 27*, — pe un tablou al „Junimei" de D. Anghel, n.n)

„*Noua revistă română* deschisese o listă de subscripție pentru alcătuirea unui „fond Caragiale" care să fie oferit marelui scriitor cu prilejul aniversării sale a 60-a. Imediat ce a luat cunoștință de această inițiativă, Caragiale a telegrafiat d-lui Rădulescu-Motru următoarele: *„Resping categoric subscripția. Salutări.* **Caragiale".** În urma acestei telegrame, Caragiale poate fi exclus definitiv din rândul umoriștilor români. În adevăr, dacă maestrul ar fi fost umorist — cum au pretins unii — atunci nu numai că n'ar fi respins subscripția deschisă de *Noua revistă română*, dar chiar ar fi născocit o necesitate națională (o vie, o casă, alte asemenea obiecte indispensabile unui umorist) și și-ar fi deschis singur o listă de subscripție."

FLACĂRA

LITERARĂ • ARTISTICĂ • SOCIALĂ

„Flacăra de azi se închină în fața Flacărei de ieri, pentru Flacăra dintotdeauna".

«Ce este Caragiale»

Astă vară, la Blaj. În timpul serbărilor cincuentenarului Astrei. La o masă discută cu aprindere mai mulți scriitori printre care Goga, Ranetti, I. Scurtu etc. La mijloc Caragiale.

D-l Scurtu, în timpul unei replici, aruncă în treacăt, lui Caragiale calificativul de „satiric".

Caragiale tresare, ca scuturat de-un fior scurt, puternic.

— Eu nu sunt satiric! — răspunde maestrul, tremurînd tot de indignare.

— Ba, ești un scriitor satiric! — îi răspunde d-l Scurtu. Și Eminescu a spus că ești un satiric!

— Și dacă a spus Eminescu? Eu nu sunt satiric!

Apoi, schimbând de-odată tonul, marele scriitor își ceru pălăria:

— Unde mi-e pălăria? Plec! Nu pot sta la masă cu un om care mă insultă.

— Dar nu te-am insultat! — replică d-l Scurtu.

— M-ai insultat! — zice Caragiale. Fiindcă e o insultă să zici că eu sunt un scriitor satiric.

Și-și ceru iar pălăria.

— Rămîi maestre — stăruiesc prietenii dinprejur.

— Cu neputință! — se'npotrivește Caragiale. Sau, dacă vreți să rămân, să plece domnul care m-a insultat.

Și, adresîndu-se d-lui Scurtu, Caragiale îi strigă supărat:

— Pleacă, ori plec eu!

Atunci, d-l Scurtu, liniștit, pe buze cu un zîmbet ușor, întreabă:

— Dar dacă nu ești satiric, ce fel de scriitor ești dumneata d-le Caragiale?

— Sentimental! — răspunse maestrul într-o isbucnire de-o spontaneitate atât de naivă încât întreaga asistență izbucni în râs nepotolit.

...Am râs mult la Blaj de modul cum marele Caragiale s-a apărat de acuzația că ar fi un simplu satiric. Cu toate acestea în cuvântul acela care a stârnit atâta ilaritate este mult adevăr. Așa este: fondul sufletesc al scriitorului care a selecționat spiritul, humorul românesc este adânc sentimental. *(ADMIRATOR)*»

«Din glumele lui Caragiale»

«CRÎMPEI DE AMINTIRI»

Amicul meu Șt. O. Iosif mă luase să-mi arate pe maestrul Caragiale la Berăria „Bene Bibenti" din strada Șelari. Aici l-am auzit pentru întâia dată vorbind, și răspunzând, cu surâsul lui spiritual, unui consumator.

— Da domnule, eu sunt patronul Berăriei.

— Aha, d-ta ești domnul Bibenti? Ia șezi colea. Nu bei o bere?

— Nu! mulțumesc, nu beau că d-aia îmi zice „Bibenti".

Caragiale s-a așezat la masă, răspunzând afabil la toate întrebările mușteriului.

— Și ai mulți clienți, domnule Bibenti?

— Vre-o trei-zeci, dar între ăștia e unul care consumă singur cât toți ceilalți la un loc.

— Ce spui? bea strașnic, și cine e ăla domnule?

— Eu! că eu singur am nevoie de mai multă bere decât toți ceilalți?

— Păi bine, domnule Bibenti, ziceai că nu bei...

— Eu? eu nu beau, domnule; eu „consum"!

„Caragiale a murit în aceeași lună și aproape în aceeași zi cu marele său prieten M. Eminescu. În adevăr, Eminescu a închis ochii pentru totdeauna la 15 iunie 1889, iar Caragiale la 9 iunie, 1912. În orice caz, Caragiale a fost înmormîntat cam în ziua în care Eminescu închidea ochii.

Această coincidență însemnează că și un decret al fatalității pune alături, în panteonul național, pe acești doui uriași ai literilor românești. Bineînțeles, înmormîntarea de la Berlin e provizorie. La toamnă rămășițele pământești ale lui Caragiale vor fi aduse în țară și depuse în cavou propriu, cu pompă de funerarii naționale."

PREMIERE ROMÂNEȘTI PE MONT BLANC

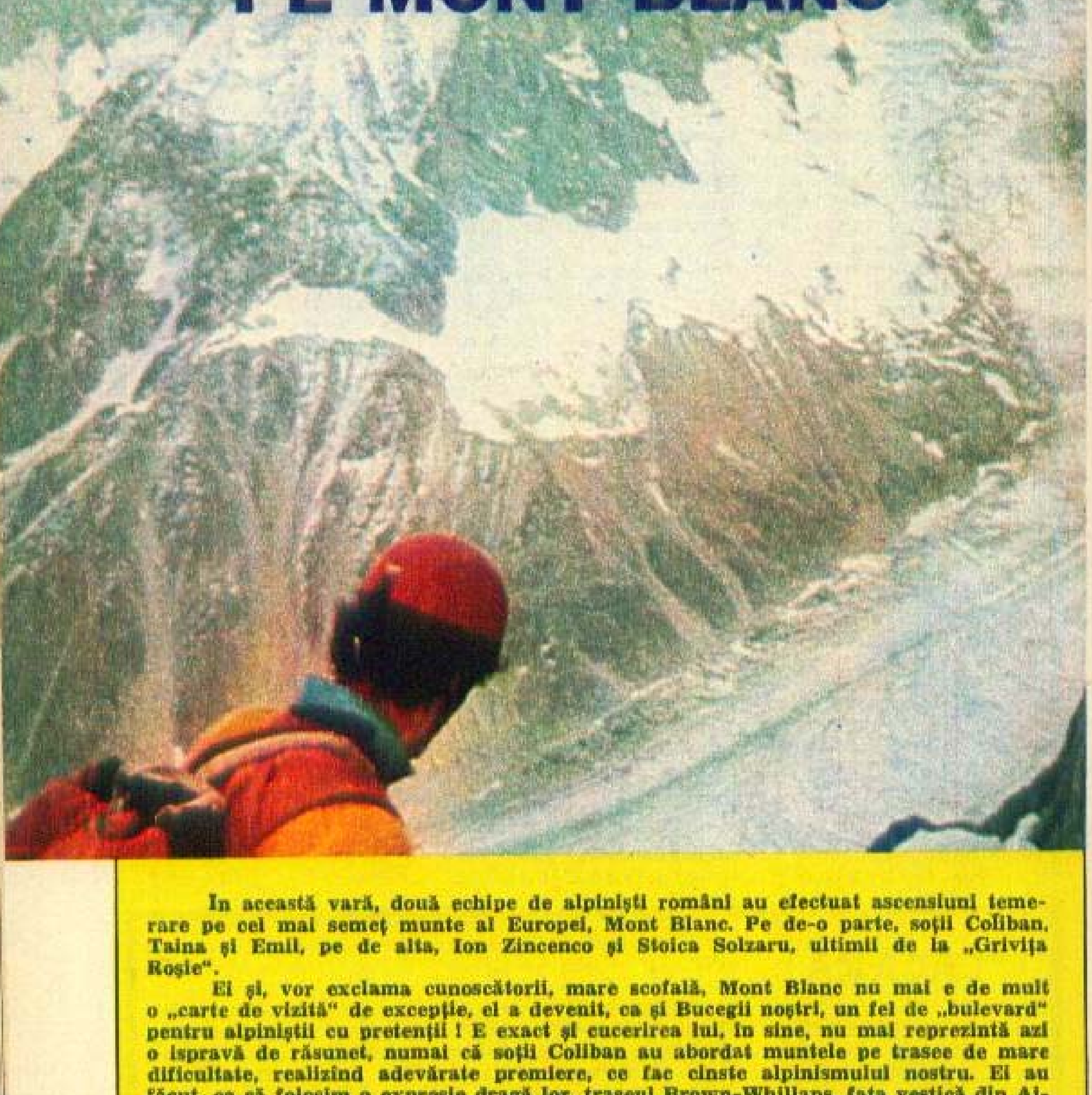

În această vară, două echipe de alpiniști români au efectuat ascensiuni temerare pe cel mai semeț munte al Europei, Mont Blanc. Pe de-o parte, soții Coliban, Taina și Emil, pe de alta, Ion Zincenco și Stoica Solzaru, ultimii de la „Grivița Roșie".

Ei și, vor exclama cunoscătorii, mare scofală, Mont Blanc nu mai e de mult o „carte de vizită" de excepție, el a devenit, ca și Bucegii noștri, un fel de „bulevard" pentru alpiniștii cu pretenții ! E exact și cucerirea lui, în sine, nu mai reprezintă azi o ispravă de răsunet, numai că soții Coliban au abordat muntele pe trasee de mare dificultate, realizînd adevărate premiere, ce fac cinste alpinismului nostru. Ei au făcut, ca să folosim o expresie dragă lor, traseul Brown-Whillans, fața vestică din Aiguille de Blaitière, pintenul Walker din peretele nordic al masivului Grandes Jorasses, pilierul central Frêney din Mont Blanc de Courmayeur, avînd ca punct de plecare renumita stațiune Chamonix.

Cu amabilitate, Taina Duțescu Coliban, lector la Universitatea din București, ne-a încredințat, în exclusivitate, imaginile care urmează și mai multe fragmente din „jurnalul de bord". Vi le transmitem, odată cu invitația de a lua parte, pe cîteva pagini, la dramatismul și frumusețea unei ascensiuni pe Mont Blanc.

OVIDIU IOANIȚOAIA ■

12 august. Foaia meteo din fața Casei Muntelui (Maison de la Montagne — centrul geografic și „spiritual" al Chamonix-ului) anunță vreme bună. Plecăm să parcurgem traseul „Brown-Whillans" din fața de vest a lui Aiguille du Blaitière — traseu serios, cu „nume", cu bivuac, 800 de metri diferență de nivel, unul din cei trei mari pereți vestici din masiv (alături de Charmoz și Petit Dru) Ca „angajare". Însă, deși nu se compară cu „Rebuffat", nu se compară nici cu marile ture la care visăm. Cu ocazia asta testăm echipamentul și ne testăm și pe noi. Iese bine, cred că ne putem permite mai mult.

16 august. Tropotim pe Mer de Glace, dar nu spre ținta noastră, în susul ghețarului, ci într-o mișcare browniană aberantă printre niște crevase urite și verzi. Ne deplasăm, totuși, și în sus, pentru că parcurgem pe la poale întreaga bază a piramidei Dru-ului și o depășim. Mai precis, o parcurgem pe la glezne, pentru că poalele sînt mai sus, grohotișuri imense, cu piraie și riuri. În sfîrșit, crevasele se răresc, gheața e mai curată (și mai alunecoasă!) și cotim spre ghețarul Leshaux, pe malul drept (orografic!) al căruia se află situat refugiul la care trebuie să ajungem în seara asta. La „intersecția" Mer de Glace cu Leshaux e cam curent, suflă un vînticel înghețat și, deși mergem repejor, trebuie să ne oprim să ne punem pulovere. Dacă tot ne-am dat jos sacii și umblăm în ei, profităm de ocazie ca să mîncăm ceva. Masivul Grandes Jorasses e încă ascuns de o creastă care coboară din dreapta. Pornim mai departe și după un cot al ghețarului apare, în sfîrșit, Grandes Jorasses, peretele nordic Bine am făcut că am mîncat mai devreme că acuma ne-a cam pierit pofta! Parcă în poze nu era așa de mare, așa de gri, și cu atîta zăpadă pe el...

17 august ...Sîntem în treimea inferioară a peretelui, cea mai expusă din cauza căderilor de pietre. Ajungem în punctul unde, săptămîna trecută, au fost accidentați grav trei japonezi, și alți trei au murit: avalanșă de pietre. Locul se recunoaște ușor, pentru că zac în părăsire corzi, colțari, o targă, rucsacuri, alte lucruri, o „comoară" pierdută, pentru că nimeni nu-și permite aici să se încarce cu ceva inutil, cu ceva în plus. Ne ajunge din urmă o echipă. Băieții vorbesc o engleză ciudată. Și mai ciudat, „ne văd", adică nu se comportă de parcă am fi „natura", și chiar ne întreabă de unde sîntem. Dar ei? Din Africa de Sud. Unul din ei își exprimă mirarea că o „lady" face Walkerul?! În continuare, mergem „împreună", cînd ei, cînd noi în față. Mai prost e că, seara, se nimeresc ei înainte, așa că ocupă singurul loc de bivuac, o brînă prăpădită, drept care noi dormim în scărițe. Atîrnați, ca hainele în cuier, dacă nu cumva altfel...

19 august. Ajungem pe întuneric lîngă refugiul Boccalate, dar nu putem pătrunde înăuntru, pentru că sîntem pe acoperiș, iar pereții sînt foarte abrupți. După multe căutări, reușim să coborîm, cu riscul vieții, pînă în dreptul ușii.

20 august: Deschid ochii. E lumină — o lumină gri, iar priveliștea e fascinantă. Dispoziția estetică mi-o curmă brusc problema încălțatului — bocancii au devenit cu trei numere mai mici. Cu scîncete și icnituri, reușesc să-mi înghesui piciorul stîng în bocanc, dar acum de unde degete cu care să-mi leg șireturile? Orice atingere e un chin. După cîteva minute penibile, pot zice că un picior e încălțat. Mă îndrept de mijloc să răsuflu și să-mi fac curaj pentru piciorul drept și-l surprind pe vecinul meu de banchetă — marele Jean Marc Boivin — făcînd același gest: are și el un picior încălțat și o figură suferindă. Ridic un deget și spun: „Unu!" Rîdem amîndoi și ne aplecăm asupra piciorului următor. Pe Emil trebuie să-l leg eu la bocanci. Are la degete nu răni, nu crăpături, are crevase!

26 august. Știam încă de la coborîrea din Walker că zona din spatele Mont Blancului, partea italiană, e fantastică. Pajiști imense cu flori, zade cu ace cît cele de pin, deasupra munți negri, munți roșii, sus de tot munți albi. Începem să urcăm spre refugiul Monzino printr-o pădurice de pini gălbui. Iarba e și ea gălbuie cu vărgături roșietice, stîncile sînt năpădite de licheni roșcați și gălbui. N-am găsit încă poteca spre refugiu, dar ne orientăm în sus și spre stînga cîștigînd înălțime. Ieșim pe pantele de grohotiș și urcăm printre zecile de fire ale torentului care curge din ghețarii de sus. Soarele e aproape să apună și n-o să mai mergem mult. Azi a fost o zi mai mult de relaxare. Ne oprim liniștiți, încă pe lumină, sub ultimul contrafort stîncos garnisit cu cabluri de sub refugiu. N-ar avea rost să urcăm chiar pînă la refugiu, ca să dormim lîngă el. Ne facem culcușul pe brîne de iarbă într-un loc adăpostit de vînt. Zgomot continuu de apă. În dreapta noastră, cum te uiți în sus, e o ruptură mare de pantă, o întindere uriașă de piatră lustruită de apa care curge din buza ghețarului într-o pînză aproape neîntreruptă. Din cînd în cînd, cad avalanșe de pietre, cu zgomot mare și neliniștitor.

27 august. Urcăm spre refugiul-bivuac Eccles, cînd pe stînci, cînd pe o ierbuță scurtă și aspră, cu floricele tari. Pe urmă începe zăpada, întîi fleșcăită și murdară, pe urmă din ce în ce mai albă, mai consistentă. În stînga noastră, ghețarul Brouillard — o harababură de forme alb-gri-verzui, în dreapta, creasta Innominata și, departe, sus, roșie pe fond de zăpadă albă, Chandelle — partea superioară a Pilierului Central Frêney, ținta noastră. De la un timp, se tot învîrte pe deasupra un elicopter. Devenim curioși și nu degeaba, elicopterul dispare după Innominata și reapare cu ceva atîrnat de cablu.

PREMIERI ROMÂNEȘTI PE MONT BLANC

Cînd se apropie și văd că e un om mă cuprinde o mare emoție: asistăm la o operațiune de salvare! Aparatul coboară și depune povara pe terasa făcută în acest scop a refugiului Monzino. Mai tîrziu, de la niște spanioli care coboară aflăm că într-adevăr s-a petrecut un accident în Chandelle, un alpinist a căzut și s-a spînzurat cu coarda.

Mai sus, zăpada e întărită bine, încep pante înclinate, alternînd cu pante de gheață, drumul e tăiat de crevase mari. Ne punem colțarii, dar nu ne legăm, ca să nu udăm corzile și să nu pierdem vremea. Mergem însă cu grijă.

29 august. Am ajuns pe firul pilierului sub „Chandelle"-luminarea — porțiunea finală de 100 m., surplombantă; sîntem probabil în punctul de unde au trebuit să coboare, în 1961, echipele lui Bonatti și Mazeaud. Au murit în viscol, înșirați pe ghețarul Frêney, între Stîncile Gruber și Șeaua Innominata, trei francezi și un italian, dintre cei mai buni alpiniști la vremea aceea. De aici, se vede bine sub noi, departe jos, ghețarul Frêney rînjindu-și crevasele și rupturile de pantă. E clar că pe acolo nu se mai poate trece — după 20 de ani, acest drum nu mai există. În caz de vreme proastă, singura retragere posibilă ar fi pe unde am urcat noi, spre Col Eccles. Dar oare cum arată pantele de gheață pe care le-am trecut în echilibru pe vîrfurile din față ale colțarilor dacă au pe ele o palmă-două de zăpadă, ca să nu zicem mai mult? „Chandelle" e un spectacol în sine — un monolit de stîncă roșie la care cînd te uiți ți-ar cădea casca din cap dacă n-ar fi legată sub bărbie — de-abia se ghicește o fisură sinuoasă ca un fir de ață. Evident, totul se trece în scărițe. Chiar la bază se vede o echipă care face pregătiri — ezită, o iau pe o variantă evident fără șanse, se dau jos — în timpul ăsta urcăm și noi porțiunea pînă la baza luminării. O față de gheață încununată de o cornișă, tot de gheață transparentă — frumoasă dealtfel, numai să nu-i vină ideea să se rupă și, în sfîrșit, o mică porțiune de care nu pomenește nici o descriere, dar care înclin să cred că e „cheia traseului", pentru că o altă echipă, care vine după noi, petrece vreo două ore bune fără s-o treacă. Porțiunea — inofensivă la prima vedere — constă dintr-o spinare de stîncă roșie, de vreo șase metri, nu verticală — nuuu! — înclinată binișor însă absolut netedă, fără nici o priză. La stînga, cam 1000 de metri pînă jos, la dreapta, situația mai bună, numai vreo 600 de metri pînă în fundul unui culoar de gheață. Emil bate un piton la bază și o ia în sus, ușurel, ușurel — a trecut! Scot pitonul și o iau și eu în sus — nu-mi vine să cred că muntele ăsta e în stare de asemenea surprize, totuși muchia bocancului și podul palmelor stau acolo unde le pui, dar nu prea mult, trebuie să mă mișc repede, ca să nu mă „coc" și să cad. Ajung și eu la Emil; am cîrcei la trigemeni, dar las'că trece. Între timp, am intrat în umbră, și e frig. Dîrdîi așa de tare că mi-e frică să nu sar din scărițe. Mă îndur să-mi ridic mîneca de la pulovăr ca să văd cît e ceasul și constat că așteptăm de 3 ore după cei din față! E clar că n-avem cum să mai ajungem în seara asta la refugiul Vallot. Dar nici cei de jos n-au avut mai mult spor. Sînt tot acolo la spinarea netedă și par descumpăniți. Cînd îmi vine rîndul, în sfîrșit, s-o iau și eu în sus, am mîinile așa de înghețate că nici nu simt dacă mă țin cu ele sau nu — probabil însă că mă țin, pentru că nu cad. După vreo zece metri, mă încălzesc și ajung chiar să savurez tavanul, unde sînt într-o poziție atît de aeriană la propriu, încît am senzația că zbor.

30 august. Sîntem pe vîrful Mont Blanc. Sînt mîndră. Știu că, pentru multă lume, Alpii înseamnă Mont Blanc, iar Himalaia — Everest, dar Mont Blanc-ul, ca vîrf, nu mai autentifică, în sine, nici măcar calitatea de alpinist. A-l cuceri pe o „voie normale" echivalează cu vîrful Omul făcut dinspre platou, după ce-ai ajuns cu telecabina la Babele. Atunci poate sînt mîndră tocmai pentru că am urcat pe cel mai greu drum. Și totuși, mă bucur puțin și pentru că stau cocoțată pe cel mai înalt punct din Europa. În definitiv are și gălușca asta de zăpadă un farmec, chiar o măreție.

TAINA DUȚESCU COLIBAN

ORORI ALE FASCISMULUI

ASASINATUL POLITIC ŞI RĂZBOIUL

Grigore Gafencu s-a născut în Bucureşti, la 30 ianuarie 1892. A studiat dreptul la Geneva şi a trecut doctoratul în ştiinţe politice la Paris (1914). În primul război mondial a fost aviator într-o escadrilă franceză; distins cu ordinul militar „Mihai Viteazul", pentru reuşita zborului său peste liniile germano-turco-bulgare.

După Marea Unire a românilor, Grigore Gafencu intră în viaţa publică, dedicîndu-se mai întîi ziaristicii; fondator al publicaţiei „Revista vremii", apoi director a două mari cotidiene — „Argus" şi „Timpul". Este şi iniţiatorul agenţiei de presă „Orient-Radio". Intrînd în politică, va milita în aripa stîngă a partidului naţional-ţărănist, alături de Mihail Ralea, Petre Andrei, Mihail Ghelmegeanu ş.a. În vremea guvernărilor naţional-ţărăniste a deţinut următoarele funcţii: secretar general la Ministerul de Externe (1928); subsecretar de stat la Lucrări Publice şi Comunicaţii (14.XI.1929 — 17.VI.1930), la Preşedinţia Consiliului de Miniştri (17.VI. — 10.X.1930), la Externe (9.VI. — 21.X.1932) şi la Industrie şi Comerţ (14.VI. — 14.XI.1933). Numit, la 22 decembrie 1938, ministru al afacerilor străine, Gr. Gafencu — după o activitate extrem de roditoare a politicii externe româneşti — va demisiona din înalta răspundere, la 30 mai 1940, motivîndu-şi retragerea prin schimbarea raportului de forţe internaţionale, în urma victoriilor germane în Vest; atunci, după cum se ştie, Carol al II-lea a început să iniţieze desprinderea României din tradiţionala politică de cooperare cu foştii aliaţi din războiul pentru unitatea noastră naţională, iar Gafencu susţinea că astfel se distrugeau rezultatele pozitive obţinute în politica de apropiere româno-sovietică inaugurată cu atita succes de Titulescu şi Litvinov. Şi în timp ce în România şi în alte ţări europene se agrava ingerinţa fascistă şi hitleristă, deteriorîndu-se înţelegerea şi colaborarea paşnică dintre popoare, Grigore Gafencu a fost acreditat ca ministru plenipotenţiar la Moscova — cronologic, fiind al treilea şef de misiune diplomatică românească în U.R.S.S. Bun cunoscător al politicii externe româneşti şi internaţionale, Gafencu (în ultima parte a celui de al doilea război mondial) a ţinut conferinţe publice la Londra, Paris, Strasbourg, Florenţa, Zürich, Geneva — pledînd peste tot cauza şi interesele României. El s-a pronunţat consecvent pentru tratative directe cu Uniunea Sovietică, îndemnînd efectiv pe Antonescu şi opoziţia burgheză să decidă ieşirea României din război... A depus pe masa Conferinţei Păcii două ample „memorandumuri" în care îşi prezenta opiniile, multe dintre ele corecte, faţă de tratamentul aplicat patriei sale. În anii 1944, 1946 a publicat două interesante lucrări de politică externă (în mai multe limbi). A ţinut şi un stufos „Jurnal„ (1941—1956). Încetează din viaţă la 30 ianuarie 1957.

Din perioada 1929—1939 ne-au rămas două voluminoase registre cu Însemnările inedite ale lui Grigore Gafencu. În cele de mai jos vom transcrie ultima parte a manuscrisului: 5 ianuarie 1934 — 6 decembrie 1939. Coincidenţa calendaristică face ca acest întins fragment să înceapă cu asasinarea de către legionari a primului ministru al României, I.G. Duca, şi să se sfîrşească tot cu un asasinat politic săvîrşit de aceiaşi legionari mercenari ai lui Hitler, căruia i-a căzut victimă al doilea prim-ministru român aflat la datorie, Armand Călinescu.

Notele lui Gr. Gafencu sînt scrise „atunci", n-au mai fost nicicum prelucrate ulterior. Încărcătura de fapte este impresionantă, iar scriitura poartă amprenta sigură a gazetarului de marcă. Dotat cu un ascuţit spirit critic, Gafencu prezintă evenimentele şi le analizează din unghiul de vedere al omului politic animat de convingeri democratice, prin prisma bunei-credinţe a patriotului român. Reprezentant al epocii şi al clasei sale, fruntaşul din stînga naţional-ţărănistă poartă cu sine şi o inerentă tentă de subiectivism şi partizanat politic. Înţelegerea fenomenelor socio-politice este uneori ţărmurită de exclusivismul burghez şi ulcerată de tare politicianiste. Filonul genetic al Însemnărilor, însă, exprimă robusteţe morală, iar firul călăuzitor este totdeauna luminos: o împătimată dragoste de ţară, o neostoită grijă pentru destinele poporului român.

Manuscrisul ce prezentăm, începe cu o semnificativă descriere a campaniei electorale în unul din judeţele de sud. Pe fondul încheierii alegerilor, cade ca un trăsnet vestea asasinării primului ministru I.G. Duca. Tragicul moment îi prilejuieşte lui Gafencu rememorări pline de interes: în legătură cu personalitatea celui dispărut, privitor la criza de guvern ce a precedat formarea ministerului Duca, cum şi relativ la cauzele şi efectele guvernării naţional-liberale. Am ţinut să redăm integral relatările lui Gafencu, chiar dacă în cîteva rînduri nu este ferit de mici patimi arborate la umbra unei elevate stări ironice. Dacă ar fi să luăm doar exemplul lui Nicolae Titulescu, se constată cu uşurinţă tratamentul „particular" pe care i-l aplică fostul său colaborator. Nepotrivirile pornesc de la un fapt sesizat şi de alţi contemporani: alergia faţă de imixtiunea în politica internă a ţării, a marelui diplomat român. Luxul de amănunte, cu detalii de cancan, pe cînd se povesteşte încercarea lui Titulescu de a forma guvernul, cad în desuetudine în faţa repetatelor şi constantelor elogii pe care Gr. Gafencu le-a adus ilustrului reprezentant al politicii externe româneşti. În Însemnările sale,

Gafencu are zeci și zeci de pagini de entuziastă prețuire pentru Titulescu. Cităm, la întîmplare: „...Folosul factorului extern Titulescu, scump plătit, viu criticat și totuși mult întrebuințat de toate guvernele, s-a vădit mai mult decît oricînd sub guvernarea național-țărănistă. Reprezentantul nostru la Societatea Națiunilor, prin talentul său, de toți cunoscut și admirat, prin autoritatea dobîndită în toate problemele internaționale, prin simpatia cîștigată în toate cercurile, — oameni politici, financiari și ziariști —, a dovedit cu prisosință că e neapărat trebuincios apărării și sprijinirii cauzei românești peste hotare. E spre cinstea lui G.G. Mironescu (ministru de externe — n.N.) că a știut să-l încurajeze, să-l întrebuințeze și — firește — să profite de el. Și e spre rușinea guvernului de azi (Iorga—Argetoianu — n.N.), că lasă să se prăpădească autoritatea lui Titulescu fără a pune nimic în loc. Pe scena internațională, regimul ritmului nou înlocuiește vioiciunea sclipitoare și inteligența cuceritoare a lui Titulescu — prin prostia fudulă și sinistră a lui C. Cezianu (ministrul român la Paris — n.N.), prin isteria deșuchiată a lui Gr. Filipescu (directorul „Epocii" — n.N.) și prin francmasoneria de mahala a lui I. Pangal (subsecretar de stat la Președinție, în guvernul Iorga-Argetoianu—n.N). Jalnica trinitate de propagandiști naționali: un cretin, un zevzec și un imbecil ocult!"

Deosebit de prețioase sînt și informațiile ce le furnizează despre guvernarea tătăresciană. Sub „protecția" stării de asediu, Garda de fier proliferează, noul minister liberal devine tot mai mult un docil instrument în mîna diabolicului Carol al II-lea. Sînt relatate și alte crize de guvern, rezolvate în culisele palatului regal. Se ridică cortina în fața multor scene tragi-comice din viața politică românească interbelică.

Pentru anii 1935, 1936, Gafencu n-a reținut în caietele-registre decît extrem de sintetice treceri în revistă ale situației politice. Notațiile sale oricît de lapidare, nu sînt lipsite de sîmburii unor lucrări pozitive la care reflecta constant.

Urmează un regretabil salt peste anii 1937, 1938, după care ni se relevă suita însemnărilor din septembrie-decembrie 1939 — tensionate de viitoarea apocaliptică în care intrase omenirea. Descriind asasinarea mișelească a lui Armand Călinescu, neînfricat antihitlerist și antilegionar, Gafencu stăruie asupra mobilurilor abominabilei crime, ca și asupra consecințelor din cele mai îngrijorătoare.

O bună parte a Însemnărilor din anul 1939 este dedicată prezentării politicii externe înfăptuită sub ministeriatul său. Aflată la răscrucea furtunilor, România trebuia să facă eforturi uriașe pentru a-și salvgarda ființa națională. Ministrul ei de externe, pătruns de un ardent patriotism, s-a străduit să promoveze cu fermitate și curaj politica instinctului național al neamului românesc. Și rezultatele au fost excelente: o vreme țara noastră este ferită de incidențele războiului...

Grigore Gafencu sesizează vicii ale societății burgheze, intuiește primejdii ce s-ar abate asupra patriei sale, dar uneori se limitează doar la atît. Viața politică se restrînge, în viziunea lui, la activitatea guvernamentală sau doar a vîrfurilor conducătoare. Nu sesizează forța de propulsie a maselor populare, trece cu vederea aportul posibil al altor forțe politice la soluționarea problemelor sociale și naționale ale țării. Omisiune regretabilă la un spirit pătrunzător ca el, cu atît mai mult cu cît un asemenea front național exista, închegat din partidele clasei muncitoare, în frunte cu comuniștii, ale altor forțe democratice și patriotice care, în epocă, desfășurau o remarcabilă activitate antifascistă și antirăzboinică.

Rîndurile noastre se vor un succint cuvînt înainte la Însemnările ce publicăm astăzi. Oricum însă, nu putem să nu amendăm pe loc cîteva opinii ale lui Gafencu, ce s-au dovedit complet eronate ulterior: în fond Vaida a fost „naș" declarat al Gărzii de fier; pericolul legionar devenea tot mai mult o realitate și alarmele trase (de străinătate, de Titulescu ș. a.) nu erau deloc false; dezmățul gardist din campania electorală, în primul rînd, a dus la incidente soldate cu morți, răniți și arestați; în legătură cu dizolvarea organizației teroriste Garda de fier alte surse ni-l prezintă pe Duca asumîndu-și răspunderea actului și acoperind pe rege; nu împărtășim, de asemenea, părerea potrivit căreia naționalismul „întregii tinerii generații" se manifesta înviorat de pilde din afară; acordul economic germano-român era, totuși, mai mult — și nu în bine! — decît „o faptă de bună gospodărie"... Dealtfel, cititorilor noștri dornici să cunoască în detaliu și nuanțat evenimentele notate de Gr. Gafencu, le recomandăm trei remarcabile lucrări: „Garda de fier — organizație teroristă de tip fascist" de Mihai Fătu, Ion Spălățelu, „Viața economică și politică a României (1933—1938)" de Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, „Diplomația românească în sud-estul Europei (1938—1940)" de Ion Calafeteanu.

Încheiem prin a cita crezul politic al ministrului de externe, mărturisit la sfîrșitul anului 1939: „Cînd apărăm drepturile noastre naționale le apărăm cu toții în același gînd. Iar cînd vorbim de pace exprimăm cu toții aceeași grijă și aceeași voință. Am învățat în șirul vremilor să fim viteji și cumpătați. În istoria întregirii noastre e un lung șir de suferinți de care ținem minte. Vom rămîne uniți. Orice trufie însă e străină de firea noastră. În calea vremilor noi pe care le presimțim și pe care nimeni mai mult ca noi nu le dorește prielnice pentru mult așteptata izbîndă a ideii europene de pace, nu vom ridica vorbe, nici patimi învechite. Vom ști să fim de folos înțelegerii între popoare. E politica instinctului național, care se lămurește din nou, fără zbucium lăuntric, și care dintr-un trecut de lupte și de suferinți, prin amintirile scumpe ale înfăptuirilor de ieri, prin încercările grele ale zilei de azi, ne duce spre un viitor pe care-l privim cu liniște, cu bărbăție cu toată încrederea".

Are peste timp, Mesajul de pace recent adresat popoarelor lumii de către conducătorul partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, reazimă forța justițiară a politicii externe a României socialiste pe tradiția luptei pentru pace și înțelegere internațională a poporului român.

STELIAN NEAGOE ■

5 Ianuarie 1934

Vineri 29 decembrie serbam la restaurantul „Paradis din B [...] cu prietenii mei politici alegerea mea de senator de C [...] Nușeta invitase și doamnele, care conform obiceiului unui pămînt presărat de moschee și de geamii, luaseră loc, toate grămadă, într-un colț de masă. Bărbații ocupaseră colțul opus și comentau cu veselie neașteptatul succes la Senat după teroarea dezlănțuită în județ la alegerile de la Cameră. Prietenii aminteau toate fazele luptei electorale: îngrijorarea lui Țipărescu la secția B [...], unde contracandidatul Mahalniski conducea în persoană trupele guvernamentale, victoria strălucită de la secția Prisăcani, înspre care colonelul Gorski condusese în timpul nopții un convoi de treizeci de sănii umplute cu consilieri comunali, în sfîrșit impozantul cortegiu de consilieri români, macedoneni, bulgari și turci, care în rînduri strînse străbătuse orășelul B [...] cu mine în frunte, pentru a cuceri secția de votare a capitalei județului.

Dispariția în fața noastră a bandelor de bătăuși liberale, era tălmăcită de prietenii mei, ca rezultatul organizării și a tacticii noastre de luptă. În ce mă privește, eu mă gîndeam la cele două convorbiri telefonice din ajunul alegerilor, în care șeful guvernului, vădit jenat de prea strălucitul succes guvernamental la Cameră, îmi făgăduia la Senat o deplină libertate. Chiar așa, dovada de disciplină și de solidaritate pe care o dăduseră consilierii noștri, era un succes cu care organizația se putea mîndri. Iar eu descopeream în sfîrșit, după atîtea alegeri banale, prea ușoare cînd eram la putere și fără izbîndă cînd eram în opoziție, plăcerea reală a luptelor politice de provincie, unde legămintele care string laolaltă șef, fruntași și partizani sînt mai directe, mai vii, și în timpul luptei mai calde, mai pasionate ca cele care dăinuesc la centru. Lipsa de orizont politic, micimea intereselor și a ambițiilor ce-și stau față-n față e compensată, în provincie, prin legăturile sufletești ce se stabilesc de la om la om, cu unii alegători dezinteresați, la care descoperi țeluri de luptă și puncte de program, de mult uitate în atmosfera statelor majore...

La miezul nopții, serbarea era în toi. Lăutarii cîntau vijelios, paharele ciocneau și se încrucișau urările.

Atunci pătrunse în local șeful poliției, — d. Popescu. Lung, uscat, misterios, înainta jenat și lugubru, sol ales într-o mie, pentru a purta, cum se cuvine, o veste rea. Ceru să-mi vorbească, — „în particular". Mă retrăsei cu el într-un colț al „Paradisului", pe cînd musafirii nedumeriți și îngrijorați prevedeau o nouă manevră electorală a poliției. Dl. Popescu îmi vesti cu glas stins: „L-au omorît pe Duca, azi seară, la Sinaia! Vă rugăm să opriți muzica."

Și muzica se opri. La noi ca în toată țara, campania electorală se încheiase pe o tragedie.

Amintirea cuvintelor schimbate la telefon cu primul ministru, o zi înainte de crimă, făcea ca brutala veste să-mi pară mai tulburătoare. Cu vocea sa precisă, autoritară dar prietenească, Ion Duca îmi declarase: „Am dat un ordin formal ca alegerile să fie cu desăvîrșire libere". Și fratelui său, Grigore, i-a comunicat ceva mai tîrziu: „Fii liniștit, am dat ordin ca prietenul tău să fie lăsat în pace!" — „Sînt ultimele cuvinte ce mi le-a zis..." mi-a istorisit Grigore Duca.

Îmi amintesc de ultimele relații de serviciu pe care le-am avut cu el. Acum un an și jumătate, cînd eram la Externe, propusesem la înaintare șapte atașați de legație în frunte cu Georges Duca, — cel mai capabil dintre ei. Jean Duca a aflat că regele s-ar fi opus la înaintarea fiului său. Mi-a comunicat voința sa, de a-și retrage fiul din diplomație: „De ce să sufere el și toți colegii săi de pe urma sentimentelor regale față de mine!" L-am asigurat că se va face dreptate lui Georges, și stăruințele mele pe lîngă Vaida, generoasa stăruință a lui Vaida pe lîngă rege, au fost încoronate cu succes. O lună mai tîrziu am trimis pe tînărul secretar de legație la Tokio, — unde a trebuit să-l ajungă acum vestea nenorocirii sale.

În timpul negocierilor cu Rusia, țineam zilnic pe Duca în curent cu telegramele și notele, primite și trimise. Aveam, totdeauna, aprobarea sa, la care țineam. Urmărea cu interes „cearta" noastră cu Titulescu. Îmi aduc aminte cum îmi zicea, zîmbind: „Bine că l-ați încercat și voi ca să vedeți ce înseamnă a lucra cu el!"

Preluarea guvernului de către Jean Duca — unul dintre prea puținele noastre elemente distinse, civilizate și bine pregătite din lumea politică — s-a făcut în împrejurările cele mai neprielnice și în condițiile cele mai proaste.

Toată criza politică s-a desfășurat în culise. Pe scara de serviciu am fost dați afară. Pe scara de serviciu s-a urcat guvernul liberal. În acele zile de frămîntare camarila ajunsese la apogeu. Oamenii de serviciu din partidul care pleca o rugau să rămîie. Oamenii de serviciu din p. liberal, pregăteau venirea. În iatacul Duduiei (Elena Lupescu-n.N.) și în biroul lui Puiu (Dumitrescu, secretar particular al regelui-n.N.) se petreceau scene sfîșietoare. Stăpînii țării mîngîiau durerea unora, încurajau speranțele altora... Interese de afaceri, temeri evreiești, planuri machiavelice de politică văzută numai și numai prin prismă personală, iată factorii care hotărau destinele țării. Vaida a fost prins în vîrtejul acestor ape tulburi prin surprindere, descoperind prea tîrziu firea adevărată a celor pe care i-a slujit și în care s-a încrezut. Politica sa „de persuasiune" avea drept scop, să substituie dogmatismului prea rigid, prea abstract al lui Maniu o acțiune de guvernămînt realistă, mai „practică", mai apropiată de viață, mai omenească, — îngăduitoare față de unele slăbiciuni, pentru a nu distruge, împreună cu ele, însușiri alese și folositoare intereselor obștești. Vaida ținea la rege. Avea admirație și simpatie pentru vioiciunea și grația inteligenței suveranului, și era gata să-i atribuie meritul celor mai bune intenții și a unei desăvîrșite sincerități. Sentimentele sale de afecțiune pentru rege au contribuit mai mult decît orice calcul politic, — cu toate aerele de șiretenie pe care le lua, cîteodată, mai ales față de „candoarea" mea — să-l întărească în convingerea că e pe calea cea bună. Și iată că din nou, pentru a doua oară, — căderea din anul trecut era aproape uitată — regele i se înfățișa într-o atitudine neașteptată: închis, crud, încăpățînat și fals. Ultima audiență pe care a avut-o, ca prim ministru a fost

patetică. Bătrînul căuta zadarnic să descopere la rege un gest de prietenie, o privire sinceră, o explicație binevoitoare, care dacă nu l-ar fi lămurit, i-ar fi potolit cel puțin necazul și dezamăgirea. „Sînteți uzați [...]" e tot ce a putut să îngîne suveranul. Cu aceste cuvinte, de o crudă banalitate, Carol s-a despărțit de cel mai sincer dintre sfetnicii săi, care pusese în joc o prietenie sfîntă și cinstea sa de om, pentru a-l sluji și a-l apăra.

Am văzut pe Vaida, la întoarcerea sa din Sinaia. Pentru întîia oară, de cînd îl cunoșteam, nu am găsit pe fața lui acea expresie de seninătate, de echilibru sufletesc desăvîrșit, care îi dă un farmec atît de sănătos și de bărbătesc. Era copleșit de supărare. V. Tilea și Eduard Mirto îl însoțeau. Luptaseră toată ziua în culise, — eroic! — dacă se poate lupta astfel în asemenea locuri. Nici ei nu mai pricepeau nimic. Supărarea lor însă era mai puțin gravă. Ei, păreau păcăliți, pe cînd bătrînul era înșelat.

A doua zi am serbat la masa regelui, la Sinaia, ziua de sf. Mihai. Criza nu izbucnise încă. Era însă în aer. Regele, înconjurat de cavaleri, asculta versurile proaste și entuziaste ale unui căpitan, ce proslăvea pe „eroicul și gloriosul nostru suveran". Apoi, atrăgînd pe Mihalache într-un colț, îi șopti la ureche: „Spune lui Vaida să nu tărăgăneze. Să-și dea demisia repede, — repede!" Cuvinte care amintesc graba unui alt monarh cu conștiința încărcată, acel: „und fetzt rasch!" prin care Wilhelm II a intrat în marele război. La întoarcere, în tren, Zizi Cantacuzino într-un cerc de generali ce nu păreau peste măsură de scandalizați expedia niște înjurături fioroase la adresa suveranului eroic și glorios. În dimineața viitoare, guvernul demisiona.

Consultările fură o formalitate lungă și fără interes. Hotărîrea regelui era luată de mai înainte, și toată lumea o cunoștea. Numai mareșalul Averescu aștepta — așa cum mi-a mărturisit-o, — o schimbare de ultimă oră în favoarea lui.

Duca era sortit să vie și veni. Debutul său însă fu nenorocit. Fatalitatea s-a legat de el, din prima zi. Și în mai puțin de două luni, l-a dus la groapă.

Erau motive destule pentru o schimbare de guvern. Partidul nostru părea obosit și mai ales tulburat de grave certuri interne. Vaida se străduia să împlinească la București o politică de persuasiune regală și de stabilitate monetară... Mihalache vestea la Cîmpulung o urgentă devalorizare monetară, iar Maniu răspîndea în Ardeal răsmerița împotriva camarilei. Virgil Madgearu care purtase multă vreme, bun simț și sînge rece, pierdu dintr-o dată toate foloasele politicii sale, dezlegînd cu brutalitate și o uimitoare lipsă de tact problema plăților externe. Succesul călătoriei sale la Paris nu reuși să îndrepte supărările și ofensele ce le pricinuise diplomaților și financiarilor francezi. Străduințele subsecretarilor de stat, dornici de muncă, pricepuți și bine pregătiți, pentru a da guvernului o acțiune unitară și un program bine definit, păreau zadarnice.

O schimbare de guvern, dacă nu era o necesitate imperioasă, se putea, la nevoie, justifica.

S-a ales însă în ajunul crizei, dintre toate motivele ce îndreptățeau o schimbare, motivul cel mai puțin nimerit și cel mai primejdios. S-a vorbit de nevoia de a restabili ordinea publică.

Ori, dacă guvernul Vaida a avut vreun merit, e tocmai acela că a știut să potolească agitațiile subversive și să păstreze ordinea. Energic, cînd era nevoie, dar de cele mai multe ori, liniștit și înțelegător, d. Vaida a știut să facă față și tulburărilor [...] S-a zis că ar fi sprijinit, cu îndemnuri și bani, Garda de fier. E inexact. Vaida a urmărit și controlat de aproape Garda de fier. Nu a intervenit cu brutalitate fiindcă avea convingerea că o mișcare tinerească și naționalistă, oricare ar fi zelul ei de a se manifesta, nu poate fi îndreptată și potolită prin brutalitate. A știut însă să o ție în frîu. Și e mai mult ca sigur, că din frîu, el n-ar fi scăpat-o niciodată.

S-au alarmat însă de primejdia naționalistă unele cercuri străine și unele cercuri evreiești.

Francezii s-au temut că gardiștii, frați buni cu hitleriștii și fasciștii, să nu înstrăineze Franței simpatiile române. Teamă neîndreptățită, fiindcă o mișcare naționalistă, oricît de înrudită ar fi prin metodele ei, cu mișcări similare din Germania și din Italia, nu urmărește, și nu poate urmări pînă la sfîrșit, decît interesele naționale ale țării în care dăinuește. Gardismul, ori e o mișcare subversivă, subvenționată de nemți și urmărind țelurile nemțești, — dar atunci nu poate răscoli masele românești și rămîne o mișcare de suprafață, puțin primejdioasă, și de care nimeni nu se poate teme, — ori e o mișcare curat națională și atunci pe măsură ce se adîncește, pierde orice legătură cu mișcări asemănătoare străine, și își întărește caracterul național de sine stătător.

Se zice că d. Paul Boncour, prost sfătuit și prost informat — (marchizul d'Ormmeson, un nobil berbec a înlocuit vai, fără a-i putea șterge amintirea, pe excelentul Puaux în fruntea Legației franceze la București) a intervenit direct pentru schimbarea guvernului. Duca, a avut, din ziua întîi, ponosul de a fi un guvern adus de străini [...].

„Au venit să apere pe Lupeasca și să distrugă Garda de fier!" Nu putea să fie lozincă mai primejdioasă pentru guvernul de ordine al d-lui Duca. Simpatiile pentru gardiști fură sporite prin antipatiile față de Lupeasca. Și măsurile „de ordine" în numele și întru apărarea unui principiu de dezordine, fură de mai înainte condamnate de o parte însemnată a opiniei publice.

Ce rol a jucat în acele zile Titulescu? În aparență niciunul. S-a lepădat de orice răspundere în treburile „interne". A ținut totuși să protesteze împotriva formelor în care fusese înlăturat Vaida, și a păstrat pînă la capăt relații de curtoazie cu fostul său prim-ministru, legături de strînsă prietenie cu I. Mihalache și Madgearu. În realitate, sînt convins, că a contribuit în mod hotărîtor la alungarea lui Vaida și la întronarea lui Duca. Stăpîn pe mijloacele de informare ale străinătății, a participat la alarmarea centrelor apusene cu privire la „primejdia" Gărzii de fier, și a adus apoi la cunoștința regelui, în calitate de intermediar „dezinteresat", ostilitatea Parisului împotriva lui Vaida, pe care el o provocase. La Titulescu, elementul personal e totdeau-

na hotăritor. Denunțarea marii primejdii hitleristo-fasciste în România, și apoi desființarea acestei primejdii prin hotărirea, stăruința și meritul său, îi părea un succes ușor și însemnat, menit să întărească situația sa privilegiată de unic reprezentant al României față de străinătate, de unic reprezentant al străinătății în România.

Astfel a venit la putere Jean Duca: protejat de Titulescu, cerut de Paul Boncour, dorit de presa „democratică" [...].

Nu merita un asemenea debut după cum nu a meritat tragicul deznodămînt.

Venit ca să „restabilească ordinea", guvernul liberal a fost nevoit, pentru a corespunde chemării lui, să intervie în chestiuni de ordine. Și a provocat astfel, numaidecît, o nespusă dezordine.

Mai întîi a „reprimat" Garda de fier. Apoi, în ajunul alegerilor, a dizolvat-o. Cu acest prilej au fost împușcați mai mulți studenți, arestați și bătuți toți militanții gardiști. Pentru arhanghelii lui Codreanu, brutalitatea guvernului era o binefacere. Doritori de a scăpa din îngrădirile obișnuite ale vieții politice, pentru a trăi cu revolverul în mînă o viață de martiri și de victime eroice, gardiștii nu puteau decît să se întărească în imaginația și în simpatia prietenilor lor, prin scoaterea lor în afară de lege.

Dacă „fruntașii" lor ar fi intrat în parlament, entuziasmul lor sincer sau prefăcut ar fi fost repede înăbușit — ca în parlamentul trecut — în indiferența generală, din pricina desăvîrșitei lor lipse de talent și de experiență. În afară de parlament însă, în afară de viața publică și de lege, li se deschide viața tulbure sau eroică pe care o visează, — viața de conspiratori și de haiduci. Clanța de siguranță a fiecărui revolver, trece de la sine, de la „sigur" la „foc". Și în locul unor parlamentari, care nu știu să vorbească, bandiți care știu să tragă...

Jean Duca a șovăit înainte de a-i dizolva. Lua informații, de la toți, cu privire la ei. Radu Irimescu mi-a istorisit că a fost și el întrebat de către primul ministru, dacă dizolvarea e oportună. „Nu cunosc întinderea și adîncimea mișcării", a răspuns Radu. — „Vezi, de aceasta nu-mi dau seama nici eu!" a mărturisit Duca. Iar în Consiliul de Miniștri, care a hotărît dizolvarea, președintele s-a pronunțat împotriva măsurii.

Titulescu, el, nu a șovăit o clipă. A apărat măsura în Consiliul de Miniștri, a cerut-o regelui, a impus-o lui Duca. S-a lovit de neașteptate împotriviri: regele nu a vrut să semneze un decret regal de dizolvare. A lăsat ca guvernul să-și ia întreaga răspundere. De aici, un conflict între Titulescu și Puiu D., — suspectat de filogardism, și în sfîrșit iscălirea unui jurnal al Consiliului de Miniștri.

Chiar în ziua dizolvării, Titulescu a plecat spre Cehoslovacia și St. Moritz. Luase toate măsurile de prevedere: învelit într-o șubă uriașă, însoțit de un batalion de detectivi, s-a strecurat spre vagonul ministerial, zece minute după ora fixată pentru plecarea trenului... În compartimentul său supravegheat de poliție, pe masa de lucru, îl aștepta un plic: condamnarea sa la moarte. Călătoria, succesul cehoslovac și sportul elvețian au șters urîta amintire.

Jean Duca a rămas, — înconjurat de ura oarbă și răzbunătoare a gardiștilor dizolvați.

A urmat apoi viitoarea alegerilor, — o ciomăgeală cumplită și absurdă, pe spinarea țării.

Și ca încheiere, cele cinci focuri de revolver de la Sinaia.

Mi s-a povestit că după ce a comis crima, într-o gară ticsită de lume, — miniștri, șefi de cabinet, secretari, sportivii liberali ai lui M. Berceanu și public — Nicolae Constantinescu a aruncat arma, a încrucișat brațele și a așteptat să fie arestat. A trebuit să aibă răbdare: gara se golise. Pe peronul crimei nu rămăseseră decît trupul scăldat în sînge al victimei, și la căpătîi, în picioare, cu brațele încrucișate, ucigașul. Lumea se refugiase în sălile de așteptare. Sportivii liberali, cu Berceanu în frunte, zburau spre Bușteni...

Numai după cîteva clipe publicul s-a recules. Atunci a fost arestat Constantinescu, iar liniștea fiind restabilită, toată lumea și-a putut manifesta indignarea și curajul.

A doua zi dimineața, conform unui plan de mai înainte stabilit, complicii s-au predat autorităților. Caranica s-a plimbat două ore în Gara de nord, la București, doar o găsi un comisar care să-l identifice. Pierzînd răbdarea s-a dus acasă la primul procuror și s-a predat.

Concluzii? O jalnică lipsă de pregătire, de seriozitate și de curaj la păzitorii ordinei publice. O neglijență, drept vorbind, criminală în jurul siguranței primului ministru. În schimb și din nenorocire în tabăra adversă: pregătire, disciplină disprețuitoare de toate primejdiile, fanatism. Primejdia începe abia de acum.

10 ianuarie

Funeralii naționale, corpul expus la Ateneu, coroane, discursuri, cortegiu, lume multă, neînchipuit de multă, jandarmi, poliție, armată pretutindeni. Un sentiment unanim, — aproape unanim de întristare superficială dar sinceră, și mai ales, la toți puternicii zilei, mari și mici, o foarte sinceră și nestăpînită frică.

Starea de asediu, cenzura, represiunea... Într-o noapte dispar toți fruntașii naționalismului extrem, Zizi Cantacuzino, Nichifor Crainic, Dragoș Protopopescu. A doua zi dispare Nae Ionescu, — ridicat de poliție, arestat, ascuns ca un simplu mujic sub ohrana țaristă. Ce face regele în timp ce i se arestează cel mai credincios și devotat prieten? Regele numește pe Guță Tătărescu prim ministru!

Criza a bîntuit cîteva zile, în întuneric. Ziarele care au mai rămas, — „Cuvîntul", „Calendarul" și altele au dispărut — terorizate de cenzură, nu află, nu știu, nu anunță nimic. În schimb cluburile și cafenelele, supravizitate au urmărit cu înfrigurare, din „auzite" evenimentele.

În cîteva zile s-au succedat două guverne. Mai întîi guvernul Angelescu — ministrul pompelor funebre. Apoi guvernul Guță, guvernul unei conspirații de palat... Înainte ca liberalii să se fi recules și unit asupra numelui noului șef, — care după toate probabilitățile nu putea fi decît intransigentul Dinu Brătianu — regele urmînd sugestiile camarilandului Richard Franasovici desemna pe Tătărescu șef de guvern, și îl numea prin decret regal. Dinu Brătianu aflînd despre această numire, izbucni în fața regelui în hohote de rîs. A urmat o noapte furtunoasă

pentru partidul liberal. Brătienii strînși în jurul lui Dinu se pregăteau să excludă din partid pe trădători: Guță, Richard și Manolescu Strunga. Trădătorii întruniți la Președinție, în jurul noului prim ministru se pregăteau să înmormînteze, cu toate onorurile, vechea gardă. Se numărau voturile, se schimbau anateme, — prin telefon. În zori de zi interveni o soluție a lui Solomon: Dinu șef, Guță prim-ministru. Primul cu numele, cu tradiția, cu conștiința și, vorba lui Guță, cu etica. Cel de al doilea cu dinamismul, cu energia, cu ritmul nou. La clubul liberal cele două oști se întîlniră gata de luptă. „Viitorul" pregătise o ediție, cu excluderea lui Tătărescu... Soluția tranzacțională se impuse însă tuturor. Pacea fu restabilită.

Atunci izbucni a doua bombă: bomba Titulescu.

Marele european primise la St. Moritz vestea atentatului de la Sinaia. „Adevărul" gata să îl slujească cu un vădit exces de zel și în această împrejurare, publicase pe aceeași pagină, sub portretul lui Duca pe catafalc, jos poza lui Titulescu în costum de ski... Brutala veste a zdruncinat desigur adînc firea atît de emotivă a cancelarului. Criza politică din România îl punea la grea încercare. Ce era să facă? Să caute liniștea unei vieți de particular, departe de revolverele gardiste? [...] Să intre în guvernul român, condus de primul venit, — un subaltern oarecare? Cum să împace trufia sa și dorința sa de siguranță!

Trebuie să mărturisesc că Titulescu găsi o combinație genială. Întors, pe ascuns, în țară, trecu pe la rege, la Sinaia, — incognito — sosi apoi la București, tocmai la timp pentru a desminți intrarea sa în guvern. Ce se întîmplase? Dr. Blumenfeld-Scrutator, canalul de scurgere prin care tainele din sanctuarul lui Titulescu trec în domeniul public, șopti la urechea fiecăruia dintre numeroșii săi prieteni versiunea oficioasă a Foreing Office-ului nostru. Toată Capitala a aflat astfel că Titulescu ar fi cerut regelui să jertfească pe altarul interesului public întreaga sa camarilă: Puiu să dispară și în locul lui, secretar sau ministru la palat, să vie Cezianu, care la rîndul lui să fie înlocuit la Paris prin Grigorcea (de la Budapesta). În locul generalului Uică să vie Ionel Antonescu, Stîngaciu să dispară de la Siguranță, Dumitrescu-tatăl de la jandarmerie, Gavril Marinescu de la prefectură... Regele, uimit, a încercat să reacționeze, să reziste. Titulescu îl prinsese în cleștele de fier al raționamentului său (...și dr. Blum, mimează rezistența regelui și cleștele lui Titulescu). În numele țării, în numele opiniei publice, în numele siguranței naționale, în numele justiției imanente și a dreptului internațional, Titulescu pledează, argumentează, imploră, amenință și convinge. Regele consimte la toate, — asupra unui nume doar mai șovăește: „Lasă-mi-l pe Gavrilă încă o lună, două. E în curs de cercetare!" Mărinimos, Titulescu îl iartă pe Gavrilă. Seara, în vila sa de la șosea, transformată în cetate, înconjurată de poliție și mitraliere, își serbează „triumful" cu mai mulți prieteni. Ionel Antonescu, candidat la dictatură, deocamdată însă mulțumit să intre în guvernul constituțional Guță-Titulică, așteaptă cu arma la picior să fie chemat la Sinaia. Blum petrece o noapte de emoție între viitorul

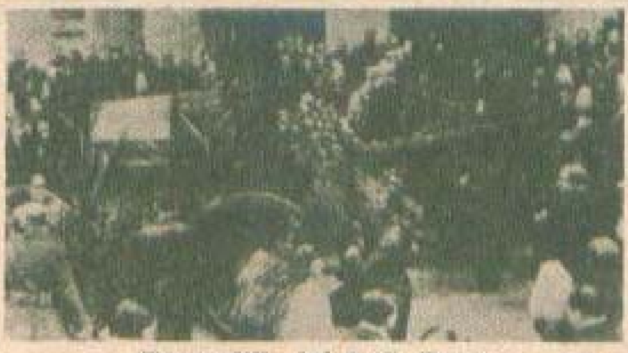

Funeraliile lui I. G. Duca

ministru de război și eternul ministru de externe.

Această primă fază a duelului Carol — Titulescu a dat acestuia din urmă un vădit avantaj. Titulescu, șampion al ordinei constituționale și al moralei palatiste, om de principii, intransigent, triumfător acolo unde au dat greș atît de jalnic Maniu, Vintilă Brătianu, Averescu, — iată o atitudine și un succes, menite să compenseze neajunsul de a fi al doilea pe lista neagră, — primul la rînd în urma dispariției lui Duca.

Din nefericire, la Sinaia, suveranul... își revine în fire. Victimele constituționalismului titulescian reacționează. În loc de a convoca la Peleș pe Titulescu și Antonescu, regele invită pe Tătărescu, — singur. Și îi anunță că Cezianu nu schimbă Parisul cu palatul, iar Uică rămîne la locul său. Dezamăgire la titulazi. Dezamăgire de asemenea în opinia publică cinstită și de bună credință. Deoarece e tîrguială, principiile nu mai pot învinge.

Mai trece o zi. Titulescu își face bagajele. Regele însă îl cheamă la telefon. Îl poftește — zice Blum. — foarte amabil la Sinaia: „Titulică, nu vrei să vii?" — Titulică se duce cu tren special. La castelul Peleș, furtună și tragedie. Porunci, strigăte, vaete, protestări. Regele nu mai acordă nimic. Mai Hohenzollern ca Wilhelm II, Carol II ridică vocea și poruncește: „Nu vei pune nici-o condiție și vei intra în guvern. Eu, regele României, îți ordon să intri...!" — „Mie îmi ordoni, majestate, mie...!" Și deoarece Titulescu știa că acest Hohenzollern are la fiecare ușă cîte o ureche de mitocan care ascultă, ridică și el vocea și țipă: „Mie nu ai dreptul să poruncești, eu nu primesc porunci..." Și patetic: „Poți să mă arestezi, — dar n-ai dreptul să-mi siluești voința".

Despărțirea e glacială.

A doua zi dimineață Blum, plînge și suspină. Savel Rădulescu și Arion la Externe fac bagajele. Camarila a înfrînt Europa. La ora douăsprezece Sinaia telefonează: (rolul telefonului și al trenului special a fost hotărîtor în această criză). Titulescu e înștiințat că cei doi Dumitrești sînt hotărîți să-și dea demisia. Marele european acceptă tranzacția și se urcă în trenul special. Seara, Rador anunță prin radio, lumei întregi, cuprinsă de o nerăbdătoare emoție, liniștitoarea veste: d. Titulescu a depus jurămîntul.

Tranzacția nu a mulțumit decît în parte opinia publică alarmată prin publicitatea clandestină a doctorului Blum. De ce numai jumătate? Cum e cu putință să tai un principiu în două?

Încep comentariile complementare. Titulazii declară că e numai un început, — rînd pe rînd vor cădea toate capetele cerute de ministrul de externe. Titulescu este hotărît

să meargă pînă la capăt și să curețe cu desăvîrșire grajdurile lui Augias. A fost conciliant în formă, pentru a nu umili peste măsură pe rege. În fond însă, e și rămîne intransigent.

Anti-titulazii, de altă parte, pretind că victoria lui Titulescu e numai aparentă. „Il a enfoncé une porte ouverte". Puiu era condamnat de doamna Lupescu. Căsătoria lui cu Ella Manu și aerele sale, ultranaționaliste din ultima vreme, supăraseră împreună cu Lupeasca toate neamurile ei. Camarila se scindase în două, de o parte creștinii care cochetau prin Nae cu Garda de fier, pe de alta evreii, gata să sprijine politica antigardistă a d-lui Titulescu. Lupeasca ajunsese factor european, exponenta politicii antantiste în România era aliata firească a lui Titulescu în lupta lui de „purificare". Ea a condamnat. El a grăbit execuția. Titulescu nu ar fi urmărit deci teza Maniu, — indepărtarea întregii camarile, inclusiv și mai ales elementul evreiesc — ci ar fi căutat numai să îndepărteze camariliștii cu simpatii gardiste, și să-și implinească o răzbunare personală împotriva lui Puiu, care impiedicînd pe rege să iscălească decretul de dizolvare a gărzii, a aruncat toată răspunderea acestei acțiuni în spinarea guvernului și a celor doi fruntași, I. G. Duca și Titulescu!

Această versiune are multe elemente verosimile. Mai întîi înlocuiește motivul de ordin general printr-un motiv personal, — ceea ce e conform cu gesturile și caracterul lui Titulescu. În al doilea rînd d-na Lupescu ieșea întărită din criză, și oamenii ei, — Gavrilă în primul rînd — rămîn neatinși. În sfîrșit e pe linia de acțiune antigardistă, — linia pe care se mișcă Titulescu de cîteva luni, și e știut că Titulescu, chiar atunci cînd își împodobește calea cu floricele de stil, cu principii și ideal, nu se abate de la ținta sa, pe care o urmărește fără șovăiri și fără scrupule, pînă la capăt.

Privită din acest punct de vedere, criza Titulescu a dat tot ce putea da. Titulescu a lovit pe toți pe care vroia să-i lovească.

N. Iorga și N. Titulescu

A obținut îndepărtarea lui Puiu și arestarea lui Nae, întărirea lui Guță prin prezența sa în guvern dar slăbirea lui Guță față de el, ministru de externe cu condiții, cu rezerve și cu privilegii. Față de sine și de politica sa, Titulescu a făcut un pas înainte.

Față de opinia publică succesul său e mai îndoielnic. Misterul prin care a înlocuit obișnuita publicitate din jurul călătoriilor sale, — mister străpuns totuși de scînteierea indiscrețiilor senzaționale ale lui Blum, — lupta de principii coborîtă la nivelul unei tîrguieli și încheiată printr-un compromis, în sfîrșit scăderea politică și morală pricinuită regelui fără a fi compensată printr-o ridicare corespunzătoare a autorității politice a guvernului sau a prestigiului moral al ministrului de externe, au fost urmărite de opinia publică, mai întîi cu oarecari speranțe și iluzii, apoi cu scepticism și o vădită enervare. Enervare menită să crească pe măsură ce se va cunoaște rolul d-nei Lupescu în ultimele evenimente de la Sinaia, și publicitatea dată în ziarele străine, prietene cu palatul Sturdza, condițiilor, stăruințelor și „succeselor strălucite" ale d-lui Titulescu.

Cine a pierdut, — fără discuție — foarte mult de pe urma ultimei crize e regele. Acțiunea sa dezlînată, plină de șovăieli și de reticențe, cu accese de autoritate urmate de tîrguieli și de capitulări a uimit toată lumea. Toate fazele emoțiilor prin care a trecut Foișorul au avut repercusiunea lor în viața noastră publică, provocînd comentarii, critici și dezaprobări. Mai întîi, spaima. După moartea lui Duca, vodă nu se întoarce, cum ar fi fost firesc, în Capitală, pentru a face consultările de rigoare. Rămîne la Sinaia, înconjurat de un triplu cordon de sergenți, de jandarmi și de ostași. Mitralierele stau de veghe în jurul Foișorului. Toate obișnuitele solemnități de Anul nou și Bobotează sînt contramandate. Miniștrii sînt chemați la Sinaia — cîteodată de două ori pe zi. Vin și se întorc cu tren special. Lumea pricepe: e frica regelui. Apoi gestul autoritar, intervenția de drept divin a „stăpînului", — vorba bietului Nae. Regele nu așteaptă ca partidul liberal să-și numească un șef. Îl desemnează el însuși, prin decret regal. Guță e uns prim-ministru prin hotărîrea regală. Lumea pricepe: ...iar se amestecă regele.

Tare și îndrăzneț cînd calcă uzanțele politice, e slab și timid cînd e vorba să-și apere prietenii, — îndeosebi prietenul cel mai supus și cel mai devotat. Arestarea lui Nae provoacă stupoare și indignare. Dacă e unul pe care regele era dator să-l acopere e Nae, — teoreticianul fanatic al restaurării, carlistul de zile rele, apologistul de vremi trandafirii. Totuși, la prima telegramă, se zice, a lui Titulescu, Nae e sacrificat. Iorga exprimă de minune nedumerirea generală într-o telegramă trimisă regelui cu următorul cuprins: „Rog pe m.v. să intervie pentru profesorul Nae Ionescu, pentru tot ce a făcut pentru ea. Într-o țară în care Tătărescu are președinția, profesorul Nae Ionescu poate să aibă, cel puțin, libertatea". Nae rămîne însă închis, fără ca justiția militară să poată formula vreo acuzație precisă. Și lumea nu mai înțelege nimic.

În sfîrșit, sosește Titulescu. Regele șovăește și se încurcă. Acceptă condițiile ministrului său de externe, ziua, și le retrage noaptea. E dominat, subjugat de lupta ce se dă în culise, de actori invizibili dar a că-

ror înrîurire, țara întreagă o simte, prin șovăirile regale. Impins, — „dopat" — de o înrîurire mai puternică, face o scenă de autoritate. Se simte pentru cîteva clipe stăpîn și rege și întrebuințează un limbaj de autocrat. A doua zi dimineața dă îndărăt, acceptă condiții, păstrind desigur — lumea o simte și aceasta nu-i mărește prestigiul — gîndul ascuns de a pune din nou toate în regulă cînd îi va veni mai bine...

E cert că criza de la Sinaia, așa cum a fost cunoscută, prin mărturii transmise din gură în gură, nu a întărit monarhia în țara românească.

23 septembrie

Opt luni de regim Guță, — regim de vorbe sonore și de nenumărate „complezențe". Tînărul prim ministru se străduiește să împace toată lumea cu neașteptatul său noroc. Cu o stăruință uimitoare, plimbă ramura de măslin prin toate colțurile vieții noastre publice. Intinde punți de împăciuire spre opoziție, silindu-se îndeosebi să păstreze o binevoitoare neutralitate din partea partidului național-țărănesc. Intrebuințează toate argumentele pentru a-și asigura sprijinul presei din Sărindar și cîștigă concursul hotărît al lui Blumenfeld, al lui Fagure și al lui Seicaru. Mulțumește ambițiile tinere din partidul liberal cu făgăduieli seducătoare și împacă vechile cadre cu trei portofolii ministeriale. Grija sa deosebită, însă, o consacră „tronului". Guță cel cumplit, executorul neiertător al actului de la 4 ianuarie 1923, devine Guță cel leal, slujitorul plecat al restaurației. E, vorba lui Vaida, homo regim, în cel mai desăvîrșit înțeles al cuvîntului: rîde cînd regele rîde, plînge cînd regele e întristat. Cîrmuirea sa e plină de bune intenții. La Finanțe, Victor Slăvescu se străduiește cu o blîndă îndîrjire de om miop, peltic și foarte cumsecade să împace capra cu varza, — contribuabilul cu fiscul, stabilitatea monetară cu dezechilibrul bugetului și convingerile sale financiare clasice, cu dezordinea care bîntuie, mai rău ca niciodată în gospodăria țării. La Instrucție, doctorul Angelescu pentru care nu există buget, nici criză financiară, aruncă armate noi de institutori nepregătiți, în statele de plată ale unui stat falimentar. Manolescu-Strunga, cea mai activă excelență, plimbă fructele naționale cu aeroplanul, prin țările nordice. Ministrul său, V. Sassu, nu a atins la Agricultură decît două probleme: problema de a veni, și problema, care pare mai grea, de a nu pleca. N. Teodorescu, la Industrie, de teama de a nu fi, în calitate de mare industriaș, cu desăvîrșire imparțial, prigonește pe industriași și nu aprobă nici una din afacerile partidului. La Comunicații, Franasovici ține locul lui Mirto și Auschnitt pe cel al lui Malaxa.

Guță și-a rezervat, pentru sine, problemele „constituționale", — cum ar zice Maniu, — adică raporturile cu regele.

Cînd a venit la putere, călcînd peste o baltă de sînge, — e o expresie care îi place și pe care o repetă des — a încercat să răzbune pe Duca și onoarea partidului liberal. Garda de fier trebuia desființată — fruntașii gardiști suprimați, — amintirea lui Zelea Codreanu ștearsă pe veci din amintirea țării. Guță și-a amintit de trecutul său polițist și de neuitatele sale înfăptuiri în acest domeniu: Tatar Bunar, Oradea Mare, 4 ianuarie, — și și-a pregătit obișnuitele arme: cenzura, starea de asediu. Nu i-a lipsit avîntul nici strășnicia în cuvinte. I-au lipsit însă instrumentele docile, — fiindcă aceste instrumente erau în mîinile altuia.

Nici starea de asediu, nici justiția militară, nici poliția, nici siguranța nu au ajutat Ministerul de Interne, unde dăinuia Victor Iamandi, omul cu elocință avîntată al divului Guță, să aresteze pe Corneliu Codreanu. Căpitanul gardist s-a predat cum a vrut și cînd a vrut, adică la începutul procesului asasinilor lui Duca, autorităților militare. Iar elocința guvernamentală a „acompaniat" cu vocalizele și notele ei ridicate, fioroase dar neputincioase, procesul Gărzii de fier, unde comisari regali, judecători și inculpați, au mers mînă în mînă și într-o deplină solidaritate, prin cabinetul instrucției, al interogatorului și al pledoariilor pînă la achitarea finală.

E cert că guvernul a urmărit condamnarea celor mai mulți inculpați. E tot atît de sigur că a făcut în această privință toate presiunile pe care le-a putut face. Regele a lăsat însă să se înțeleagă (demersul generalului Moruzi) că judecătorii militari pot judeca „după conștiință". Și conștiința judecătorilor a fost prielnică inculpaților, fatală însă guvernului. Dacă Guță ar fi fost un stejar, lovitura l-ar fi frînt. Guță are însă mlădierea trestiei. S-a plecat. Și au rămas în vigoare cenzura, starea de asediu și — Garda de fier! Ferită de loviturile guvernului, nestingherită de poliție, neatinsă de faimoasa lege de apărare a ordinei în stat, garda se dezvoltă în liniște, sub oblăduirea unor simpatii misterioase care vin de foarte sus. E o mișcare subversivă oficială, — conspirația majestății sale. O conspirație cu atît mai privilegiată cu cît se bucură ca toate înaltele instituții de stat de protecția măsurilor excepționale. Astfel cenzura și starea de asediu, instituite pentru a desființa „uneltirile extremiste" au ajuns să le apere și să le ocrotească. Măsurile excepționale departe de a sluji acțiunea de guvernămînt a partidului liberal, nu mai slujesc azi decît o altă acțiune, mai înaltă, mai complexă, cu cele mai neașteptate ramificațiuni. De aceea Dinu Brătianu, șeful și reprezentantul intereselor partidului liberal, cere cu stăruință și hotărîre desființarea lor. Și tot de aceea, primul ministru, doritor de a cîrmui cu orice preț, dînd Cezarului tot ce vrea Cezarul, menține aceste măsuri, care nu mai sînt un instrument în mîna lui, ci un tribut mai mult, de desăvîrșită supunere, pe care îl dă „tronului".

Această supunere nu a ferit dealtfel guvernul de cele mai grave amenințări. Astfel, în primăvara trecută, a căzut din cer senin, *bomba Averescu*. A fost una din crizele cele mai caracteristice ale regimului.

In ziua de Vinerea mare s-a descoperit complotul Precup. Un ofițer ambițios și dezechilibrat, partizan fanatic și unealtă activă a restaurației, nemulțumit apoi din lipsă de răsplată sau din motive mai înalte, de rege și de Curte, a reușit să strîngă în jurul său mai mulți militari cu care plănuise o răsturnare a întregului așezămînt de stat. Disproporția dintre scopul urmărit și naivitatea celor cîțiva copii rătăciți care urmau pe Precup dovedea cu prisosință seriozitatea complotului. Nu s-a știut dealtfel niciodată precis, — fiindcă instrucția și procesul s-au desfășurat în condiții de tăinuire și de plăsmuire a adevărului — dacă Precup urmărea, cum pretinde versiunea oficială, uciderea

regelui și a întregului guvern sau dacă plănuise numai, cum declarau prietenii săi, suprimarea d-nei Lupescu. Fapt e că s-au descoperit în bagajele conspiratorilor arme și bombe. Și faptul e grav, — cu atît mai grav cu cît dezvăluia o nemulțumire adîncă și foarte răspîndită în armată.

Graba cu care s-a judecat procesul, asprimea pedepsei și ciudata publicitate dată penibilului spectacol al degradării au contribuit să așeze complotul Precup în centrul preocupărilor generale. În curtea cazărmii Malmaison, în fața unui public numeros și emoționat, ofițerii degradați au strigat fără ca nimeni să-i fi putut opri cuvinte de batjocură și de afurisenie împotriva favoritei regale. Aceste cuvinte au făcut ocolul orașului, al armatei și al țării. Au fost singurele bombe ale lui Precup, care au explodat. Efectul lor a fost mare.

Puțină vreme după ce conjurații îmbrăcaseră haina ocnașilor, regele avu prilejul să se încredințeze din nou, de nemulțumirile care tulbură armata. Înaintările făcute după bunul plac al favorurilor de curte, și datorite excesului de zel al ministrului armatei, generalul Uică, provoacă în armată un fel de „pronunciamento". Ofițerii neîndreptățiți amenințau în scris că dacă nu vor fi avansați își vor pune singuri galoanele ce li se cuvin. Apropiații de azi ai regelui, în frunte cu C. Argetoianu, exploatară pe lîngă suveran primejdia acestor rebeliuni. Iar mareșalul Averescu, apărea ca înger salvator, singur în stare să potolească armata și să domine situația.

Regele se hotărî, pe neașteptate, să schimbe guvernul. Miniștrii erau mai toți în diferite peregrinațiuni. Titulescu ca de obicei, în străinătate, iar ceilalți într-un turneu al Consiliului de Miniștri, prin principalele orașe ale țării.

Moartea doamnei Averescu întîrzia însărcinarea mareșalului. Această întîrziere fu salvatoare pentru Guță. Partidul național țărănesc făcu declarații energice, aproape amenințătoare împotriva unei schimbări de regim, prin nimic îndreptățită. Mihalache, Maniu, Lupu și Vaida vorbiră toți — de multă vreme pentru prima oară, — în același sens. Fruntași liberali, printre care doctorul Angelescu, care făcuseră parte din complotul Averescu, părăsiră pe mareșal. De la Geneva, Titulescu puse în mișcare toate puterile aliate împotriva mareșalului „fascist". Încrezător în steaua sa, bătrînul mareșal se duse la Turnu Severin să-și îngroape soția. „Să nu zăbovești — îi spune la plecare suveranul. Am nevoie numaidecît de d-ta !". Mareșalul nu zăbovi. De la cimitir plecă de-a dreptul la gară. La Craiova se întîlni cu Argetoianu. Pe drum foștii și viitorii tovarăși întocmiră lista prefecților. În Gara de nord aflară că criza se potolise.

Guță se simți mai tare ca niciodată. Totuși, din zilele acelea de frămîntare, soluția dictatorială a rămas în aer.

Viața noastră publică a rămas sub înrîurirea unor probleme pe care numai timpul le poate lămuri. În partidul liberal se repetă neînțelegerile care au frămîntat cîrmuirea național-țărănistă. Șeful partidului e în opoziție crîncenă cu șeful guvernului. Norocul lui Guță e că Dinu Brătianu e așa cum e. Oricîtă silință și-ar da, pentru a păstra cît de sus stindardul familiei Brătianu pe cînd primul ministru a închinat steagul său celui mai desăvîrșit oportunism, mediocritatea fratelui Dinu, consfințită prin șaizeci și cinci de ani trăiți în umbra fraților săi, e prea cumplită ca să-i îngăduie atitudini de autoritate și de prestigiu. Se supără, bizile, ține discursuri slabe prin Ardeal, — nu pune însă nimic și pe nimeni în primejdie. Partidul e cu puterea, și Guță a reușit să strîngă în jurul vorbelor sale goale și sonore nu numai interesele profitorilor politici ci și „idealismul" tinerelor generații ce se manifestă prin diferite grupări, — „Păreri libere" și grupul „H". S-ar părea că influența regală e deosebit de mare în aceste cercuri de „idealiști" care, acum cîțiva ani, nu găseau cuvinte destul de aspre și amenințări destul de grave împotriva d-lui Caraiman... Această apropiere între rege și neo-liberalism, e foarte caracteristică atît cu privire la arta de a cîrmui a suveranului cît și la oportunismul „tineretului" nostru politic.

Partidul național țărănesc trece printr-o criză adîncă de readaptare la condițiile vieții publice pentru un partid care nu e la putere. Trei fruntași, Maniu-Mihalache-Vaida, polarizează curentele din partid în trei direcții deosebite. Maniu rămîne angajat, mai mult ca niciodată pe linia așa-zisă „constituțională". E lupta pentru îngrădirea regelui. Pornit împotriva întregii „camarile", în vremea cînd această instituție oficioasă era încă în floare, fruntașul ardelean a ajuns, pe măsură ce membrii camarilei se mîncau unii pe alții și dispăreau din culisele noastre politice, să-și concentreze toate focurile împotriva doamnei Lupescu. Această atitudine și această luptă nu displace opiniei publice care s-a obișnuit să canalizeze toate nemulțumirile pricinuite de intervenția regelui în viața noastră publică, în albia adîncă de ură generală împotriva „evreicei". De aceea am văzut fruntași din toate păturile sociale luînd parte la banchetul organizat de Grigore Filipescu la grădina Gib : militari în rezervă, profesori, industriași aplaudau cu toată convingerea filipica lui Maniu împotriva favoritei regale. Nu e mai puțin adevărat că dacă pornirea împotriva Lupeștei e mai populară decît toate teoriile constituționale îndreptate împotriva camarilei, ea e și mai primejdioasă fiindcă descoperă pe rege și îl atinge nu numai în felul său de a cîrmui, ci în sentimentele sale cele mai intime. Era fatal că lupta împotriva favoritei, și reacțiunea regală să dea acțiunii lui Maniu înfățișarea unei lupte cu regele, — luptă în care regele primește lovituri și e hotărît să le dea înapoi, cu vîrf și îndesat.

10 octombrie 1935

Continuu, un an și jumătate mai tîrziu, acest capitol, așa cum l-am găsit.

Maniu e mai „constituțional" ca niciodată. Duce cruciada împotriva doamnei Lupescu, pe care o cheamă pe nume, în orișice împrejurare, cu o patimă liniștită, bine ținută în frîu, cu atît mai încruntată însă.

Mihalache ajuns șef de partid în urma demisiei lui Vaida împinge partidul spre culmi „programatice". S-a străduit să împrospăteze „ideologia", și-a pus în căutarea unor directive de gîndire și de credință tot entuziasmul „țărănist" cu care, pe vremi, intrase în politică, toată încrederea pe care un bărbat pe jumătate învățat, o pune în adevărurile citite în cărți și toată dorința de a fi ferit în viitor, prin o doctrină de care să se poată propti, de dezamăgirile, ce i-a pricinuit cîrmuirea trecută, lipsită de pricepere și de experiență.

Cu Mihalache, întreg partidul a intrat la școala de adulți. Se caută principii „țărăniste"

pentru administrație și finanțe, comerț, industrie și sănătate publică. Fiecare fruntaș e un intelectual și un „ideolog". Tinerii „sociologi" de la Iași (P. Andrei, M. Ralea — n.N.) redactează doctrine și dogme de refacere socială a statului românesc. Pe o credință sănătoasă, care urmărește înălțarea țării prin dezvoltarea politică, economică și culturală a păturii țărănești, și pe teoria îndreptățită a unei adaptări a întregii vieți naționale la nevoile de căpetenie ale clasei rurale s-a ridicat un sistem întreg de refacere socială în care țărănimea e principiul hotăritor de putere în stat, de civilizație, de cultură.

Acest salt de la un extrem la altul, de la țăranii de azi, lipsiți de unelte și de poftă de muncă, ducînd o viață de mizerie în sate încă pe jumătate sălbatice, la pătura țărănească stăpînitoare de mîine, izvor de lumină, de știință și de civilizație („universitățile" și „academiile" la țară pregătesc această operă de „culturalizare" rurală !) vădește o închipuire bogată, în contrazicere firește cu legile istoriei, cu atît mai cuprinzătoare însă de devize politice, electorale și demagogice. Fiecare își rezervă deaitfel, în această revoluție socială, partea care îi convine. Madgearu, hărțuit între experiența și cunoștințele sale practice ale vieții economice de o parte și ambiția sa de putere neîngrădită de alta, pune în slujba „statului țărănesc", adaptate la nevoile și folosințele noastre, teoriile „economiei dirijate", — dirijată firește de el, după înțelegerea și priceperea sa. Tinerii sociologi ieșeni aștern peste materialismul politicii electorale un program cules în ideologia cu parfum bolșevic a „noilor forme de viață colectivă care se ridică pe ruinele liberalismului...", oportuniști, doritori de a ajunge repede, exploatează programul de refacere socială pentru a-și întări situația electorală în județele lor respective. Iar Mihalache se silește să însuflețească noua doctrină, pe care a cuprins-o în cuvintele sintetice, cu puternic ecou electoral de „stat țărănesc", cu entuziasmul reîmprospătat al unui țăran care a rătăcit pe căi ciocoiești, dar a regăsit în sfîrșit izvorul tuturor fericirilor în tradiția sa rurală și în sîngele său țărănesc. Nu e de mirare dacă elocința sa, care caută să dea strălucire și viață formulelor ideologice ale „Cercului de studii" împrumută vocabularului romantic al mișcărilor țărănești expresiile sale cele mai caracteristice : dărîmarea statului ciocoiesc, prăbușirea Bizanțului, clădirea unei lumi noi, înscăunarea țăranilor la putere, moartea boierilor și a ciocoilor... ! Un Tudor Vladimirescu „culturalizat" prin prelegerile d-lui rector I. Răducanu.

Vaida a determinat un al treilea curent în partid, curentul naționalist. Supărat împotriva „constituționalismului" lui Maniu, de care s-a ciocnit în mai multe rînduri în timpul guvernării sale, și plictisit de excesul de țărănism al lui Mihalache, al cărui verbalism împodobit cu neologisme și termeni tehnici culeși din cele din urmă cărți germane de sociologie, stimula verva sa ironică, Vaida căuta de mult o cale de retragere.

Însușirile sale de bun simț și de omenie i-ar fi putut îngădui să joace între cei doi colegi ai săi rolul atît de folositor de prieten sfătos, clarvăzător, măsurat, chemat să potolească atît intransigența morală a lui Maniu cît și radicalismul abstract al lui Mihalache, apropiind pe amîndoi de oameni și de realități. Din nefericire, temperamentul său încă așa de tînăr l-a împins spre o politică, expusă și ea tuturor exagerărilor. Tineretul îl atrăgea. În jurul lui mișunau „șefii de cabinet" și „secretarii" care aveau nu numai misiunea să răspundă la telefon și să-l însoțească în automobil ci să-l întreție într-o atmosferă de glume, de rîs și de povești pentru a-l mîngîia de oboseala cîrmuirii și de uneltirile prietenilor politici. Prin ei, Vaida păstra necontenit, contactul strîns cu viața și frămîntările tinereții. Glumele lor îi desvăluiau adesea deșertăciunea celor mai „serioase" strădiunți politice. Nu i-au lămurit îndeajuns, pînă la sfîrșit, lipsa de maturitate a propriilor lor frămîntări. Prin ei și prietenii lor a pătruns în mintea lui Vaida tot freamătul năzuințelor studențești, — naționalismul activ, exclusiv și intransigent al întregii tinerei generații. Național și naționalist, Vaida fusese totdeauna. Toate luptele vieții sale politice le dăduse pe tema națională. Și nimeni nu cunoștea mai bine ca el puterea pe care o dă unui bărbat politic exaltarea sentimentului național, care îl înalță la rolul de exponent al unei mîndrii și al unor năzuinți, împărtășite de toate păturile sociale, de toate confesiunile, de toate generațiile unui neam. De aceea s-a simțit atras, în zilele cînd partidul nu-i oferea decît dezamăgiri, iar tineretul frămîntat de porniri naționaliste, înviorate încă prin pilda și îndemnurile fascismului și național-socialismului din afară, să încalece din nou un cal de bătaie, care îl purtase prin atîtea lupte și izbînzi. Faptul că naționalismul, cînd împinge la luptă împotriva unui stat asupritor duce la acte de eroism, pe cînd atunci, cînd într-un stat liber, lupta în numele majorității împotriva unor minorități, poate duce la excese și exagerări nedrepte și nefolositoare, nu pare să-l fi împiedicat să alunece pe panta unui antistrăinism și antisemitism, destul de ieftin, care i-au dobîndit, numaidecît, o mare popularitate în unele cercuri, despre care însă nu se poate zice că se potriveau cu convingeri sincere și cu atitudini consecvente. Naționalismul vaidist, urmărind de la început, prin exploatarea unor formule populare, avantagii politice și electorale asupra „constituționalismului" lui Maniu și „țărănismului" lui Mihalache, se deosebea, dar nu în bine, de naționalismul primitiv dar sincer al patriarhului A.C. Cuza. Acest naționalism a mărit poate popularitatea, nu însă autoritatea politică, înăuntru și în afară, a d-lui Vaida. Și aceasta cu atît mai mult cu cît colaboratorii cei mai apropiați și cei mai activi ai d-lui Vaida, politicieni cu experiență electorală și deprinderi demagogice, lipsiți însă de temperamentul generos și de omenia atît de înțelegătoare a șefului lor, au găsit numaidecît formulele de propagandă prin care să atragă pe extremiști și să îndepărteze pe oamenii cinstiți și măsurați.

Dacă aceste trei curente deosebite s-ar fi putut integra în una și aceeași acțiune politică, partidul național-țărănesc ar fi putut reprezenta cel mai desăvîrșit și mai bine cumpănit instrument de cîrmuire. Fiindcă ar fi unit străduința d-lui Mihalache de a înlătura soluțiile și formele de viață publică, superficiale, prin cercetarea conștiincioasă, în adîncime, a problemelor politice și sociale în fața cărora ne aflăm, cu simțămîntul, azi atît de înviorător, de mîndrie și de solidaritate națională al d-lui Vaida și cu grija d-lui Maniu pentru valoarea morală și desăvîrșita demnitate a funcției de cîrmuitor.

Din nefericire s-au ciocnit nu atît ideile, cît oamenii și socotelile lor. Obosit și enervat de a face pe arbitrul și mediatorul între

prietenul regelui, Vaida, și adversarul camarilei, Maniu, președintele Mihalache, plin de bune intenții, chinuit însă de bănueli și lipsit de experiența oamenilor și a treburilor, s-a certat rind pe rind, cu amindoi. Maniu, mai abil, a știut să intindă coarda, fără a o rupe. Vaida, mai impetuos, a lăsat să fie ruptă, fără a fi intins-o măcar, peste măsură.

M-am impotrivit, cu un grup de prieteni, in frunte cu N. Costăchescu, la această despărțire, care izola pe Vaida și slăbea partidul. Toate străduințele noastre au fost însă zadarnice. Maniu impingea la ruptură, din umbră, Mihalache a provocat-o, prin hotăririle absurde ale Delegației Permanente. Vaida a primit-o cu o grabă care ascundea mai mult un sentiment de satisfacție decit de supărare. Fiecare din ei, in această ceartă care a așezat pe mulți dintre noi in fața unor drame de conștiință, își urma socotelile sale. Mihalache voia să-și asigure șefia viitorului guvern, Maniu atotputernicia in partid, Vaida putința de-a respira ușurat, apoi, de a arunca o nouă lozincă in masele populare.

Pentru partid, consecințele rupturii nu puteau fi decit rele. Partizanii unui program precis și ai unei doctrine „curate", sociologii ieșeni și zevzecii de pretutindeni nu-și puteau stăpini fericirea că scăpaseră de tendințele fasciste și reacționare ale grupului Vaida. In realitate, partidul pierduse puteri reale de luptă și de viață, care, atita vreme cit dăinuiau in cadrul partidului, erau un element de cumpănă și de succes. După ruptură, cele trei curente de care am vorbit, au pornit-o fără măsură și fără friu, pe liniile lor deosebite, pină la exces, pină la cele mai absurde exagerări. Vaida a intrecut pe calea antisemitismului agresiv și pe Cuza și pe Goga, iar Mihalache a lunecat (14 noiembrie 1935) pe panta unei mișcări de ațițare a patimilor rurale impotriva a tot ce e ceva mai inzestrat și mai civilizat. Intrunirile regionale ale partidului care au strins mase mari de țărani la Craiova și la Iași, la Brașov și la Cluj, trebuiau să culmineze, după „tactica" și „strategia" șefului — denumirile militare sint la modă in partidul „mobilizat" care așteaptă cu „arma la picior" ziua de „asalt" pentru a pătrunde „in cetate" și a răsturna „statul ciocoiesc" — intr-o uriașă intrunire la București, la 14 noiembrie, tocmai in ajunul deschiderii parlamentului.

Cu acest prilej s-a vădit deosebirea dintre violența in limbaj și in atitudini și șovăiala in hotăriri. Fără a fi pregătit „rezultatul" marii demonstrații, cu factorul in drept, fără a se fi pregătit de altă parte de a trece peste voința acestui factor, sau de a-i impune cu sila voința partidului, Mihalache inconjurat de statul său major de tacticieni și tehnicieni, a pregătit pină in cele mai mici amănunte (concentrarea vagoanelor de cale ferată, incartiruirea, textul și muzica armatelor țărănești) uriașa intrunire, trezind pofta de călătorie și de demonstrare a maselor și stringind milioane din obolul fiecărui partizan, s-a aflat apoi cu desăvirșire dezorientat la cea dintii piedică ridicată de guvern in calea sa, ca de pildă interzicerea transportului maselor de demonstranți pe calea ferată. Hărțuit de presă, prin care se exprima teama Capitalei in fața invaziei armatelor rurale, stinjenit de dr. N. Lupu care se pregătea in caz de nereușită a „tacticei" președintelui, să puie la dispoziția regelui și a partidului, tactica sa de vice-președinte, Mihalache a profitat de audiența pe care regele nu s-a grăbit să i-o ofere, dar care a căpătat-o totuși, chiar in ziua sf. Mihai, după masa cavalerilor, pentru a declara că „situația e schimbată" și că adunarea cea mare e „suspendată", partidul rămînind „mobilizat", cu „arma la picior" și banii strinși „consemnați"... pină la noi ordine...

Am stat alături de el, in ziua hotăritoare, la masa ofițerilor ordinului Mihai Viteazul. Audiența era hotărită in principiu. Regele nu-i dăduse, insă, nici o inștiințare, nu-i făcuse nici-un semn. Nervozitatea, nerăbdarea, zbuciumul sufletesc se oglindeau pe fața lui. Și eram tulburat și eu de frămintarea acestui om, impins de intenții bune, atras de o inaltă chemare, in care crede cu fanatism, conștient de forțele grămădite in spatele său și totuși, atit de vădit prizonierul inexperienței sale și a lipsei sale de indeminare in a porunci și a indruma, printre greutățile și piedicile vieții politice, o armată de bărbați politici și de politicieni.

Ieșirea lui Vaida din partid și retragerea sub cort a lui Maniu au contribuit la „radicalizarea" nu numai a partidului, ci a intregii noastre vieți publice.

Pină cind Mihalache incearcă să ajungă la putere, inviorind masele cu lozinca statului țărănesc, grupările de dreapta, Cuza, Goga și unii prieteni ai lui Vaida adună și canalizează curentul de dreapta in matca unei mișcări naționalisto-fasciste, de mare intindere. Partid de „dreapta" nu mai inseamnă idei conservatoare, după cum un partid de stinga nu mai reprezintă credinți liberale. De o parte, ca și de alta, doctrinele noi nu se pun in slujba statului pentru a menține ordine și cumpănă dreaptă, tradiții și libertate, ci pun statul in slujba unor sisteme politice, unde interesele unei pături sociale, sau unei comunități de rasă sau de credință, sint apărate și implinite in dauna altor interese și altor drepturi. Fiecare din aceste doctrine pleacă de la un punct de vedere drept: naționalismul, adică stimularea energiilor, credințelor și mindriei naționale nu pot decit intări puterea de rezistență a țării, după cum „țărănismul", adică străduința de a purta la sate, rinduială, lumină și sănătate, intărește temelia fără de care ființa statului nostru va rămine veșnic șubredă. Pe măsură insă ce aceste idei se deosebesc intre ele, se umflă, se inalță la rangul unui sistem unic și exclusiv, cuprind, pină in cele mai mici amănunte, șirul unui intreg program de guvernămint, ele ajung să fie mai pretențioase, mai „revoluționare" și urmărind cu gindul, cu faptele, cu propaganda o „ordine nouă" contribuie să intindă și să adincească tot mai mult dezordinea de azi. Naționaliști și țărăniști, inriuriți și de curentele din afară, intrebuințează pentru a stăpini statul prin dezlănțuirea maselor, și țara prin hipertrofierea statului, argumente deosebite dar aceleași metode. Ideologia ii desparte, demagogia ii alătură. Deoparte se ridică flamuri verzi, de alta se incolonează cămăși negre sau cafenii. Și pe un front ca pe celălalt, armatele defilează, șefii salută de pe tribună cu brațele intinse, iar invazia maselor in domeniul gindirii politice pregătește cirmuiri unde va invinge ori anarhia in dauna ordinei publice, ori disciplina „colectivă" in dauna libertății.

Lipsesc oamenii cuminți, firile cumpătate și care să opuie noilor doctrine, credința lor in prefaceri mai puțin radicale dar cu atit mai sănătoase, și grija lor față de adevăratele lipsuri ale așezămintului nostru de stat. —

neorînduiala finanțelor, nepregătirea armatei, lipsa unei munci stăruitoare în toate domeniile producției, necinstea care se întinde în administrație — lipsuri pe care curentele „revoluționare" și făuritoare de „o nouă organizație de stat" departe de a le îndrepta, nu pot decît să le agraveze și mai mult.

Octombrie 1936

Toate au rămas — aproape — la fel. Guță e încă la putere, — își împlinește liniștit al treilea an de cîrmuire. Opoziția se luptă cu opoziția: de o parte partidele de „dreapta": oportuniștii lui Vaida, demagogii lui Goga, fanaticii lui C. Z. Codreanu, — de alta partidele, — fiindcă sînt mai multe — ce dăinuiesc sub numele: național-țărănesc.

Dreapta se întărește: gogiștii la suprafață, Garda de fier în adîncime, vaidiștii în jurul puterii. Curentul din afară le e prielnic. Italia fascistă după ce a învins opunerea Angliei și a Societății Națiunilor a strivit, în cîteva luni, armatele etiopiene și a cuprins întreaga Abisinie în noul „imperiu" italian. Germania hitleristă trece din „succes" în „succes" peste toate piedicile tratatelor: în mai puțin de un an și-a înzecit armata, a denunțat convențiile de la Locarno, a pătruns cu armata în zona demilitarizată de-a lungul Rinului și pregătește, în fața „liniei Maginot" un șir de fortificații care să-i îngăduie, ferită astfel de invazie franceză, să-și urmărească planurile de cucerire spre Răsărit. În Spania în sfîrșit, însîngerată de cel mai cumplit război civil, forțele de dreapta, sub comanda militarilor, sînt pe cale să înfrîngă rezistența disperată a unei democrații care și-a irosit [...] toată vlaga și cele mai bune puteri. Aceste izbînzi au dat ideilor de dreapta o forță de expansiune și de agresivitate de care se resimte și viața noastră publică. Cu atît mai mult cu cît Franța, — sprijinitoarea credințelor democratice — trece prin experiența frontului popular, regim amfibiu, pe jumătate burghez, pe jumătate comunist, bogat în idei, generos în reforme, slab însă în autoritate, — și care nu-i îngăduie, față de curentele internaționale potrivnice, să joace cu obișnuita ei siguranță și strălucire rolul ce îi cuvine (probabil convine sau i se cuvine — n.N.). În fruntea țărilor „antifasciste" — cuvîntul este anul acesta la ordinea zilei — s-a așezat deci Rusia Sovietică cu un avînt revoluționar potolit [...]

Ciocnirea între curente extreme, — între fascism și comunism — amenință să întindă peste întregul continent un uriaș război asemănător războaielor de religie, din trecut. E firesc ca în lumina vie a unor asemenea frămîntări, grija unora pentru un regim de măsuri și de libertate, deopotrivă de îndepărtat de dictatura de dreapta ca și de cea de extrema stîngă, să pară un vis întîrziat, — un ideal din vremi trecute.

Și totuși, numai în măsura în care un partid românesc va ști să scape de sub înrîurirea extremismului internațional, stăruind în credinți ce par învechite, el va izbuti să asigure țării noastre singurul regim care-i poate da pace înăuntru și în afară.

Dl. Mihalache s-a străduit, cu mult bun simț, să așeze partidul național țărănesc, în viitoarea care a cuprins viața noastră publică, pe o asemenea temelie sănătoasă. Și mulți fruntași au sprijinit aceste străduințe, declarînd că „împotriva curentelor din afară căutăm adăpost și sprijin în cumințenia și bunul simț al poporului românesc și ridicăm împotriva internaționalismului deșănțat din afară, zăgazul politicii noastre naționale și țărănești".

Declarațiile doctorului Lupu, plimbările sale prin străinătate, discursurile sale la întruniri pacifiste, mai mult sau mai puțin comunizante, simpatiile sale mărturisite pentru formații de stînga, ca frontul popular din Franța sau chiar din Spania au îngăduit partidelor noastre de dreapta să descopere adversarul de care aveau nevoie pentru a îndrepta împotriva lui fulgerele lor naționaliste. [...] Din păcate e un alt element care falsifică jocul dintre partide și întreaga noastră viață politică (regele Carol al II-lea, de bună seamă — n.N.).

21 septembrie 1939

S-au împlinit azi nouă luni de cînd am depus jurămîntul în fața regelui.

La ora zece și jumătate, Armand [Călinescu] m-a chemat la Ministerul Armatei unde mi-a dat unele lămuriri cu privire la trupele polone intrate în țară și dezarmate. La cererea lui am dat o telegramă la Moscova, pentru a liniști temerile rusești față de noi și de neutralitatea noastră. Telegrama se încheia astfel: „în țară domnește cea mai deplină liniște și ordine. Guvernul care reprezintă în aceste împrejurări opinia publică în întregimea ei este hotărît să păstreze mai departe o strictă neutralitate, să se abțină de la orice act de ostilitate sau de agresiune și să întrețină cu toți vecinii raporturi cît mai pașnice".

La ora unu, Armand m-a întrebat, prin telefon, dacă am expediat telegrama. Cu acest prilej i-am citit din nou sfîrșitul ei, și mi-a spus că e deplin mulțumit.

Un ceas mai tîrziu ședeam la masă cu Nușeta cînd un prieten ne-a vestit la telefon că la radio, o voce ciudată, întrerupînd emisiunea muzicală ar fi anunțat că Armand a fost „executat". O clipă mai tîrziu, Lascar, în fața căruia s-a întîmplat grozava faptă, mi-a confirmat această veste.

Am fugit cu Pop, la fața locului. Am găsit pe Armand întins pe stradă, cu fața acoperită de un ziar plin de sînge. Alături de trupul neînsuflețit, care părea mai mic, mai firav ca niciodată, al primului ministru, zăcea masiv și ciuruit și el de gloanțe, credinciosul agent Andronie. În jurul lor, pe Splaiul Dîmboviței, forfotea zăpăcită o lume care-și pierduse cu desăvîrșire capul: ofițeri, polițiști, femei și bărbați din apropiere. Trupul primului ministru era lăsat în praful însîngerat al șoselei ca acel al victimei unui fapt divers, pînă la sosirea procurorului.

Numai la porunca mea, s-a renunțat la această sinistră formalitate. Purtat pe brațe prietene, Armand care părea un copil strivit printr-o lovitură fatală pe care nimeni încă nu și-o putea realiza, era așezat într-o ambulanță și dus la Spitalul Militar.

Am urmat drumul mai departe spre palatul Cotroceni. Mă temeam că lipsită de energia sa, care de doi ani stătea de veghe zi și noapte, țara să nu se cutremure lăsînd să se întindă răzvrătirea.

Regele m-a primit numaidecît. Era alb, ca și mine, și ca și mine, pînă în fundul sufletului tulburat.

— Nu-l pot înlocui cu nimeni !... au fost cele dintîi cuvinte ale lui.

Și totuși, se impunea datoria de a nu lăsa gol postul de unde se exercită autoritatea statului. Într-un Consiliu de Miniștri restrîns, regele a arătat, un ceas mai tîrziu, diferite ipoteze de înlocuire a primului ministru. Erau de față : V. Iamandi, Mitită Constantinescu, P. Andrei, M. Ghelmegeanu, E. Urdăreanu și cu mine.

O nouă victimă a terorii fasciste : Armand Călinescu (în pagina următoare imagine de la ceremonia funebră)

S-au rostit mai multe nume : Balif, Argetoianu, Vaida.

Iamandi a sprijinit cu căldură numele meu, la care după spusele lui s-ar fi gîndit și Armand, pentru ceasul cînd ar fi dispărut. Mitită s-a asociat la această propunere. Eu însă am respins-o cu hotărîre, stăruind asupra necesității de a rămînea la Externe, în afară de luptele și reacțiunile de politică internă. Urdăreanu a sprijinit propunerea mea.

Am părăsit palatul înainte ca să se fi luat o hotărîre. M-am dus la minister unde aveam de luat unele măsuri urgente.

Seara am aflat că fusese numit prim ministru generalul Argeșanu C. Noaptea la ora zece, am avut un Consiliu de Miniștri. În locul prietenului meu, al cărui tovarăș nedeslipit fusesem timp de nouă luni și care cu sclipirile inteligenței sale domina ședințele noastre ministeriale, ședea cu mustața răsucită, bravul general „Ghiță Ostașul". Eram cu toții copleșiți de durere și de îngrijorare apăsătoare.

Generalul [Gavrilă] Marinescu ne-a lăsat să înțelegem, fără a ne cere dealtfel nici sfatul, nici aprobarea, că represiunea va fi strașnică.

De afară ne veneau vești despre execuțarea celor opt sau nouă făptași ai crimei, chiar pe locul unde căzuse Armand Călinescu. Am cerut, chiar în acea noapte să văd pe Urdăreanu la Cotroceni. Am ținut să-i declar că deși sînt mai apropiat prieten al celui care ne-a fost ucis azi, totuși sfătuiesc să nu se facă fapte de singeroasă răzbunare. Să nu se mai verse sînge între rege și țară. Răzbunarea cere din nou răzbunare și alunecăm astfel pe calea unui măcel între români. Statul nu poate face decît dreptate. Ca ministru de externe stăruiesc să nu se dea impresia în străinătate prin acte de întinsă represiune, că ne aflăm în fața unei răzvrătiri [...]

Am vorbit cu stăruință și căldură mai bine de o jumătate de oră.

Cuvintele mele au fost duse mai departe ?... Să fi fost prea tîrziu ?...

12 noiembrie

Se vor împlini în curînd două luni de cînd Armand nu mai e printre noi. Lipsa lui se simte pretutindeni. Se simte în politica internă, unde „nu mai sînt puterea lui de muncă, însușirea ce o avea de a ține o legătură vie între toate ministerele, priceperea lui de a se feri de unele greșeli și excese de cîrmuire". Se simte de asemenea în politica externă, unde sprijinul prietenesc și atît de înțelegător pe care mi-l dădea, zi de zi, mi-a ajutat să urmăresc fără șovăire, linia dreaptă voită de rege, și potrivită intereselor țării.

Argetoianu e simpatic. Simplicitatea lui glumeață și boierească e plină de farmec. Liniștea sufletească atît de desăvîrșită cu care face față evenimentelor e datorită însă nu atît unor virtuți bărbătești cît unei ciudate, uneori chiar supărătoare nepăsări, pe care nici el nici alții nu se pot sprijini la caz de nevoie. Ceea ce inteligența lui, dealtfel vie și nu lipsită de strălucire, nu pătrunde la prima încercare, rămîne nepătrunsă. Străduințele lui nu sînt stăruitoare, și aforismele pline de haz cu care își însemnă calea, dovedesc prin sclipirile lor atît de schimbătoare, că acest bărbat masiv, cioplit parcă dintr-o bucată, e la minte și la faptă, ușurel.

Nu pot uita ușurința cu care, la cea dintîi consfătuire cu comandanții armatei la care a luat parte, sub președinția regelui — consfătuire militară ca acelea care, în lunile trecute, Călinescu ne-a uimit pe toți prin agerimea minții, prin strășnicia voinței și înțelepciunea planurilor sale — noul prim ministru cercetînd putința unor invazii rusești și germane, s-a întrebat dacă nu cumva pentru a scăpa de ocupația rusească ar trebui să ne împăcăm cu ideea unei ocupații germane.

Nu doar că ar fi „germanofil" cum i s-a răspîndit faima pe nedrept. Argetoianu e neutru în cel mai deplin înțeles al cuvîntului. La el, neutralitatea corespunde cu starea lui de gîndire și de simțire. Nu e o atitudine politică, ci un fel de a fi. De aceea nimeni nu e mai sincer și mai leal „neutru" ca primul ministru, ceea ce în împrejurările de azi e o însușire. Numai că o asemenea neutralitate, care folosește țării, ținînd în frîu simțiri și patimi a căror manifestare poate fi păgubitoare, nu o întărește în atît de trebuincioasa acțiune de rezistență, tăcută, răbdătoare dar nesovăitoare prin care datoare e să-și întărească dreptul și libertatea de a-și afirma ființa și voința cînd va bate ceasul ei, — un ceas de pace sau de luptă.

Cu privire la această acțiune, era o deplină și adîncă înțelegere între Armand și mine. De aceea despărțirea de el mi-e atît de grea.

...Politica noastră externă a trecut în anul acesta prin faze deosebite, din ce în ce mai grele.

Cînd am luat în primire Ministerul de Externe, s-a dezlănțuit amenințarea germană. Am răspuns, stăruind asupra înțelegerii pe care o purtam „nevoilor vitale" ale Reich-ului, cît și asupra voinței noastre de a ține seamă deplină de interesele noastre economice „complimentare". A urmat acordul economic, — o faptă de bună gospodărie, și un paratrăsnet politic. Furtuna dezlănțuită în martie în Cehoslovacia nu ne-a atins. Nu ne-a atins de asemeni, șase luni mai tîrziu furtuna din Polonia.

Nu ne puteam învoi însă cu pretenția germană de a fi absorbiți în „spațiul vital" al marelui Reich. Era nevoie în politica noastră externă de cumpăna dreaptă. Am izbutit să ni se ofere garanția anglo-franceză. Acțiunea noastră diplomatică (strînsă colaborare dintre Armand Călinescu și mine, sub îndrumarea regelui) și călătoria lui Al. Cretzeanu au fost în această privință hotărîtoare. Am refuzat orice angajamente bilaterale pentru a nu apleca cumpăna în altă parte și a rămîne expuși pe frontul german. Am acceptat însă garanția unilaterală. Franța și Anglia își afirmau prezența la Răsărit. Echilibrul pe care-l căutam și de care aveam nevoie era stabilit.

Am arătat apoi voința noastră de a ne sprijini pe acest echilibru, — ceea ce am numit politica noastră de pace — prin călătoria pe care am făcut-o în Apus. Faptul de a vizita în toiul frămîntărilor europene rînd pe rînd Berlinul, Londra, Parisul și Roma era îndrăzneț. Era și mai îndrăzneț de a spune pretutindeni, cu aceeași sinceritate, cuvinte de pace. Îndrăzneala a izbutit deplin. Dosarele pe care le-am adus cu mine din călătorie, — cele mai bogate dosare din cîte au fost întocmite de un ministru de externe român — au dovedit, ca dealtfel mărturisirile din presă și din public, că politica noastră a fost înțeleasă și prețuită.

Am căutat să întăresc pozițiile astfel cîștigate, strîngînd legăturile între statele din Înțelegerea Balcanică. Călătoria la Ankara și la Atena nu era fără riscuri. Puteam slăbi încrederea Berlinului și Romei în politica noastră, schimbînd cuvinte bune cu turcii tocmai în toiul mult discutatelor negocieri anglo-franco-turce. Totuși nu era cu putință într-o politică de cumpănă dreaptă, să nu sprijinim independența țării pe temelia firească a unei înțelegeri, care pentru noi se exprimă îndeosebi printr-o strînsă prietenie cu stăpînii strîmtorilor. Faptele ce s-au întîmplat în urmă au îndreptățit în totul grija pe care am purtat-o prieteniei turcești și bunele cuvinte pe care le-am schimbat la Ankara și la Istanbul cu atît de lealii cîrmuitori ai statului prieten.

M-am străduit dealtfel, prin legăturile pe care le-am stabilit cu acest prilej, cu îndeminatecul domn Von Papen, și prin lămuririle ce i-am dat, să potolesc temerile germano-italiene, cărora unele ziare ale axei le-au dat o expresie destul de vie.

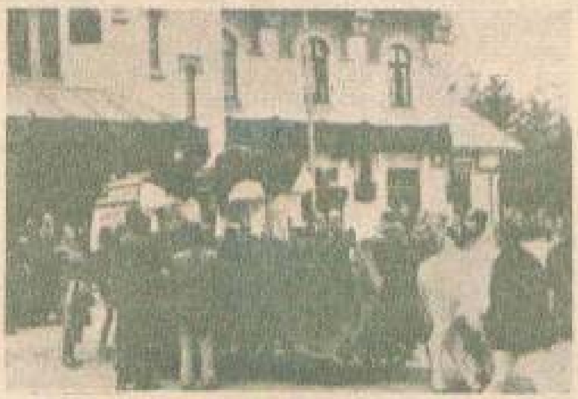

Politica noastră de echilibru ne pregătise, în caz de război, pentru o politică de neutralitate. Cînd Germania a declarat război Poloniei nu aveam de intervenit. Polonia respinsese în mai multe rînduri propunerea noastră, — pe care nu am impus-o dealtfel niciodată cu prea multă energie — de a da alianței noastre un caracter general, „erga-omnes". Cel din urmă refuz l-am primit în timpul călătoriei mele la Berlin, cînd între Cracovia și Catovice am călătorit cu Beck. Nu am insistat [...]

Voința noastră de neutralitate, care se afirmase de la începutul conflictului și căpătase o consfințire oficială prin cele două comunicate al Consiliului de Miniștri și al consilierilor regelui — a fost întărită încă în urma intervenției rusești și după ce Rusia ne-a împărtășit și nouă ca și celorlalte state vecine, hotărîrea ei de a păstra față de noi o atitudine de neutralitate.

Înțelegerile germano-ruse de la Moscova (august 1939 — n.N.) ne-au așezat în fața unor probleme noi.

Rusia, cu care luasem dealtfel un contact direct prin o prietenească primire pe care am oferit-o lui V. Potemkin (adjunctul comisarului poporului pentru afacerile străine al U.R.S.S. — n.N.), în trecere prin București, era socotită pe drept sau pe nedrept, ca o greutate care în balanța puterilor nu apăsa pe același taler ca Germania. Potrivit politicii noastre de echilibru ne-am ferit să ne legăm fie cu Germania împotriva Rusiei, fie de Rusia împotriva Germaniei [...]. „Neutralitatea" noastră, în fața îndoitei primejdii, trebuie urmărită cu atît mai multă strictețe. Politica noastră de echilibru, la care nu putem renunța fără a pune în primejdie ființa și neatîrnarea noastră are nevoie însă să-i revizuim toate elementele pe care se sprijinise pînă azi [...]

Cum stabilim un contact direct cu guvernul sovietic ?... Legația noastră la Moscova, deși reînnoită, nu pare a fi o legătură îndestulătoare.

Dacă nu ajungem la o înțelegere directă cu Rusia, pe cine sprijinim rezistența noastră ?... [...].

Pentru a lămuri intențiile Rusiei față de noi, am contat pe negocierile lui Sükrü

Saracioglu la Moscova. Ministrul de externe turc, negociind cu ruşii un pact de asistenţă, putea să obţină poate, o garanţie de statu-quo în Balcani...

Convinşi de altă parte că nu putem, la caz de nevoie, să rezistăm pe trei fronturi, am avut de dovedit iugoslavilor, care puneau mereu înainte bunele lor intenţii faţă de bulgari, că nu sîntem acei care întreţinem vrajba în Balcani. Întrevederea la Jebel, lîngă Timişoara, cu Cinkar Marcovici, a avut acest scop. Am convenit că dacă Saracioglu va aduce veşti bune din Rusia, vom căuta să închegăm blocul balcanilor cu Bulgaria, fie chiar cu preţul unor jertfe comune.

Saracioglu nu ne-a adus însă veşti bune. Acordul de asistenţă nu s-a încheiat. Rusia nu a exprimat simpatii pentru blocul balcanic. Împinsă de Germania a cerut închiderea definitivă a strîmtorilor. Datorăm loialităţii turceşti că nu s-a ajuns la acest rezultat. Iar pactul tripartit de la Ankara, care a urmat neizbutitelor negocieri de la Moscova, a îndreptat într-o anumită măsură situaţia, fiindcă a stabilit noi tocmeli pe care puteam sprijini o politică de echilibru. Strîmtorile au rămas deschise în caz de asistenţă ce se îndreaptă spre noi. S-a vorbit din nou de garanţii [...]

În ce priveşte înţelegerea de la Jebel, carenţa rusească ne dezleagă de ea. De altă parte iugoslavii ar dori să se scuture de unele angajamente „comune" pe care am avut grijă să le însemn pe hîrtie, parafate de dl. Cinkar... Am... (conform cu manuscrisul — n.N.) din formula mai largă a unui *pact de neutri*, care... (conform cu manuscrisul — n.N.) Italia, poate să apropie de noi Ungaria şi Bulgaria şi nu poate provoca deocamdată revendicări. Iar iugoslavilor, cînd le vorbesc de sacrificii pe care singuri noi... trebuie să le facem, le amintesc de Jebel.

13 noiembrie

Am dat la 11 noiembrie, ziua armistiţiului, ziua Poloniei „restituta" de asemeni următoarea telegramă lui Beck la Braşov : „Je voudrais en ce jour dont souvenir est si cher a votre peuple vous renouveller mes sentiment de fidele simpathie".

Primesc azi din partea lui Beck, următorul ceremonios răspuns :

„J'ai l'honneur de remercier votre excellens pour son aimable attention Joseph Beck".

Toată trufia polonă răbufneşte din solemnitatea cuvintelor. Polonia nu e pierdută încă !...

M.s. m-a chemat ieri seară la telefon pentru a-mi spune că răspunsul pe care l-a primit de la regele Angliei, la intervenţia sa în favoarea demersului suveranilor Ţărilor de jos, nu închide porţile pentru urmărirea mai departe a unei acţiuni de pace.

Azi dimineaţă am cercetat răspunsul britanic la Cotroceni împreună cu Argetoianu, Urdăreanu şi în prezenţa majestăţii sale. E comunicarea, pur şi simplu, a răspunsului dat Belgiei şi Olandei. Forma acestei comunicări, textul răspunsului, amintirea condiţiilor de pace cuprinse în discursurile Chamberlain şi Halifax şi mai ales răspunsul francez, mult mai precis, care însoţeşte textul englez, dar care nu a fost comunicat încă suveranului nostru, par să fie cu totul potrivnice unor noi încercări de intervenţie, totuşi m.s. încurajat de Urdăreanu şi aprobat fireşte de Argetoianu doreşte să urmeze mai departe o acţiune, care de la început nu a fost pe placul meu. De data asta nu mă împotrivesc, fiindcă intrigile suveranului s-au dovedit a fi deseori fericite. Şi fiindcă hotărîrea e luată. Ţin totuşi să arăt că poziţiile anglo-franceze nu par bine precizate şi că numai printr-o intervenţie la Berlin s-ar putea poate găsi elemente noi pentru a pregăti o bază de discuţie. Sînt unele „principii" asupra cărora Hitler ar accepta poate să facă concesii. Aşa de pildă, „spaţiul vital" liber deschis spre Răsărit şi supus numai sentinţelor fără apel germano-ruse. Ce va fi cu Polonia ? Ce va fi cu Cehoslovacia ?... Nu ştiu însă dacă împrejurările sînt destul de prielnice pentru a pune la Berlin asemenea întrebări, la care Apusul aşteaptă de mult un răspuns lămuritor ?

Această îndoială a mea nu este împărtăşită de m.s. şi nici de ceilalţi interlocutori. Majestatea sa este mînată de două gînduri : crede că Germania e frămîntată de porniri prielnice unei acţiuni de... (conform cu manuscrisul n.N.) şi socoteşte că orice trebuie încercat pentru a feri Europa de un război de distrugere în Apus care ne-ar lăsa singuri, faţă în faţă cu Rusia.

Căutăm deci un „emisar" pentru Berlin. Şi îl găsim, la propunerea lui Urdăreanu. W. Fabricius va primi însărcinarea de a cerceta gîndurile stăpînului său.

6 decembrie

De două săptămîni avem un nou guvern. Lumea nu e încă dumirită de ce.

Guvernul Argetoianu avea, fireşte, multe neajunsuri. Armand fusese în toată activitatea lui guvernamentală, atît de activ, atît de conştiincios, de faţă pretutindeni, şi în orice clipă folositor, încît nimeni nu putea să împlinească golul pe care l-a lăsat în urma lui.

Argetoianu, din fire, domol şi leneş a pierdut cu vîrsta şi aparenţa de energie brutală, în jurul căreia, pe vremuri, s-au ţesut atîtea legende. Prins în mrejele crizei economice, pricinuită de cele trei luni de război, şi a neîmpăcatei rivalităţi dintre Mitiţă şi D. Bujoiu, a amînat soluţiile şi a pierdut timp.

Totuşi personalitatea sa nu e lipsită de autoritate şi inteligenţa lui e vie, cumpănită şi folositoare în zile grele. Încrederea pe care o inspira străinilor şi mai ales Germaniei, înlesneşte jocul atît de greu al politicii noastre externe. Concedierea lui neaşteptată, după o cîrmuire de mai puţin de două luni, a pricinuit nedumerire în ţară şi oarecare tulburare în raporturile noastre cu străinătatea.

Regele, influrit probabil de Urdăreanu, a căutat o formulă mai „dinamică", mai largă, mai puţin personală, mai debarasată de unele păcate din trecut.

Aceste bune intenţii nu au fost împlinite decît în mică parte. În afară de Argetoianu nu au dispărut decît Iamandi, fraţii Mărineşti, prietenii personali ai fostului prim ministru şi cîţiva subsecretari de stat. Ghelmegeanu s-a prăbuşit la Comunicaţii pentru a învia două zile mai tîrziu la Interne. Istrate Micescu reprezintă strălucirea baroului, I. Gigurtu marea industrie germanofilă, Costică Angelescu frontul domnului Vaida şi Topa, care e undeva la Sănătate pe dl. Iorga.

„Dinamismul", fireşte e reprezentat prin Tătărescu. Noul prim ministru are însuşiri de netăgăduit de animator, de muncitor neobosit, de optimist statornic şi şovăitor (sic !). De i l-ar fi numai îngăduit să se bucure în străduinţele sale de o continuitate care în împrejurările de azi e mai trebuincioasă ca oricînd, pentru a „strecura" ţara, printre primejdiile care, din toate părţile, ne aţin calea.

Personal, am avut mulţumirea să aud din nou, cu prilejul crizei din urmă, că munca mea la Externe e preţuită. Urdăreanu mi-a împărtăşit în cuvinte măgulitoare, o mulţumire care sper că nu era numai a lui. Iar Tătărescu mi-a dat, verbal şi în scris, mărturii de prietenie şi de încredere şi m-a poreclit, după felul lui care nu se fereşte de exagerări : cel mai bun ministru de externe pe care l-a avut ţara de la război încoace !... Am impresia, poate e numai o iluzie, că cercurile conducătoare şi publicul împărtăşesc această încredere în mine. Succesul pe care l-am avut în parlament, cu prilejul expunerii mele de politică externă (29 noiembrie — la Senat) şi care, graţie radiodifuziunii, s-a răspîndit şi în ţară, m-a întărit în această iluzie. Nici intervenţiile lui Iorga, care a ţinut să-şi spună şi el cuvîntul înaripat şi necontestat, la sfîrşitul şedinţei, nici cuvintele lui Maniu, care a ţinut să amintească partizanilor lui că actul Unirii e datorat numai Adunării de la Alba Iulia şi Consiliului Dirigent, nici nemulţumirea contelui Czáky, sprijinită de unele ziare italiene, nu au izbutit să întunece acest succes.

Cu atît mai adînc resimt răspunderea ce apasă tot mai mult asupra mea în aceste zile, cînd cercul primejdiilor se strînge în jurul nostru şi ne ţintuieşte în faţa unor probleme cum nu au fost altele mai grele, mai chinuitoare în istoria Regatului român...

Bucureşti, 1939. Miniştrii de externe (de la stînga la dreapta) ai Turciei (Sükrü Saracioglu), Greciei (Ioannis Metaxas), României (Grigore Gafencu) şi Iugoslaviei (Cinkar Markovici)

EVOCĂRI

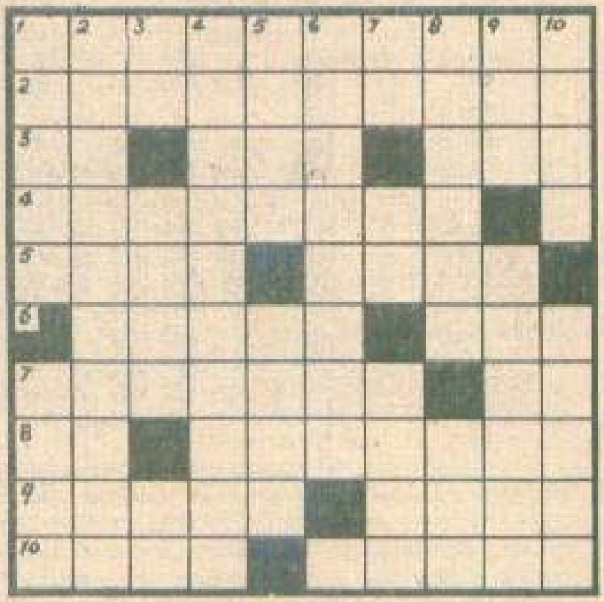

ORIZONTAL : **1)** Stil întîlnit în arhitectura oraşului copiilor. **2)** Cărare fără meandre şi fără umbre pentru paşii vieţii. **3)** Ochi conducător într-o formaţie... cultă — Candelabru cu lumini de roade — Haină albă pentru o solemnitate în aer liber. **4)** Rădăcinile adînci ale stejarilor acestor plaiuri. **5)** Arcaş de precizie cu ţintă geamănă — Fazele unei competiţii pecuniare programată numai în reutr. **6)** Stup de albine lucrătoare cu miere produsă la termen — Amintirea caldă a Mioriţei împletită într-o banală baladă ! **7)** Colţii de lapte şi parfum al primăverii — Etapă finală într-un maraton ! **8)** Primele acorduri ale periniţei ! — Ciocîrlii de lut. **9)** Sclipiri de bun augur la schimbul inelelor de logodnă — Mură scumpă de piatră. **10)** Cocoş de munte cu creastă de cremene — Discreţie feminină în eternă dispută cu moda.

VERTICAL : **1)** Berze generoase şi care nu migrează toamna — Note din vîrstele unei vieţi de muncă şi artă. **2)** Guşă de privighetoare mîngîiată de mîna omului. **3)** Acorduri finale la mandoline ! — Miez de miresme drapat în pleoape de carmin — Pînză de borangic pictată cu arnici. **4)** Inocenţi cu barbă păcăliţi cu greşelile altora **5)** Liliputan cu binemeritate merite la afecţiunea noastră — Case de lemn cu odăi pentru patru fraţi gemeni. **6)** Repudiată din cetatea curajului. **7)** Moment de muzică veche — Tribună pentru derulat istorii cavalereşti — Garoafă roşie înflorită pe cîmpul de luptă. **8)** Seif rezervat pentru un baston de mareşal — Mărul de aur din imensa livadă a umanităţii. **9)** Destinele de sub foarfeca Parcelor — Concurent tuciuriu în întrecerea dintre lemn şi metal. **10)** Armă populară de luptă cu un nevăzut inamic — Hors d'oeuvre oferit la sfîrşitul unui menu literar.

FLORENTIN TITUS VASILESCU
BUCUREŞTI